KOPUŞ

Aylık Kültür Dergisi

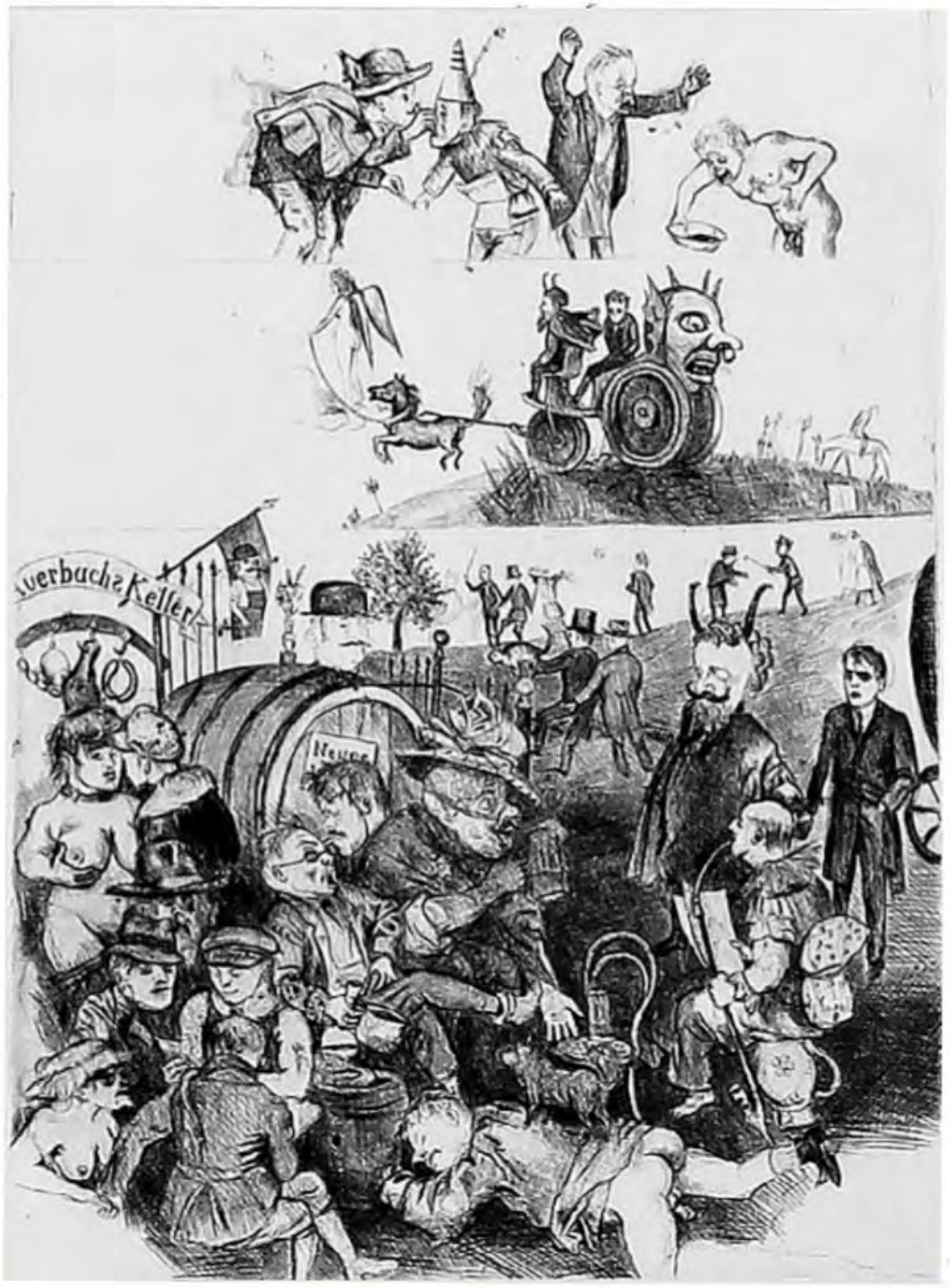

YIL: 1 SAYI: 5 MART-NISAN 1996 FIYATI: 50.000 TL. (KDV DAHIL)

KOPUŞ

Aylık Kültür Dergisi

Mart-Nisan 1996 Yıl: 1 Sayı: 5

Yönetim yeri
Muvakkithane Caddesi, No: 30
Kat:: 3 Daire:7
Kadıköy - İstanbul

Telefon: (0216) 348 95 13

Sahibi ve Sorumlu Yazıişleri Müdürü
Koray Kılıç

Genel Yayın Yönetmeni
A. Necmettin Borteçin

Katkıda Bulunanlar
A. Necmettin Borteçin
Ali Şimşek
A. Türker Erdağı
Aylin Kılıç
Fuat Özdinç
İbrahim Aksoy
İbrahim Akyürek
Koray Kılıç
Mehtap Eliuz
Müfit Gürgün
Özcan Yazıcı

Kapak Resmi:
Karl Hubbuch

Baskı
Ceylan Matbaacılık
Telefon: 517 00 82

İçindekiler

Savaşım Bütünseldir
1
Kopuş Sahneleri
2
Fuat Ercan
'Özgürleşme süreci' olarak 'Bilim' ve Özgürleşmenin Engeli Olarak 'Toplumsal İlişkiler' Üzerine Notlar
8
Sertan Batur
Ölüme Ağıt/Şiir
10
İbrahim Aksoy
Felsefe ve Türkiye Sosyalist Hareketi
11
Tan Doğan
Devrim/ Şiir
13
Yılmaz Öner
Aksamazlık Teorisinin Teknolojideki Önemi
18
Erdem Ercan
Akşam-Yaşam-Sen / Şiir
20
Koray Kılıç
Siz Bunların Hepsini Asri Mezarlıklara Götürün/Şiir
21
A. Türker Erdağı
Brecht'in Araladığı Perdeden
22
Fuat Özdinç
Devrimci Kürt Ozanı Cigerxwin
24
Şule Süzük
Bir Küçük Burjuvanın Yaşama Değdiği Nokta/Öykü
26
Güngör Gençay
Sonra/ Şiir
29
Alptekin Şimşek
Mizah
30
Felsefe Sözlüğü
Derleyen: Aylin Kılıç
31

Abone koşulları

Yıllık yurtiçi abone bedeli: 500.000 TL.
Almanya: 40 DM. İngiltere: 30 Pound.

SAVAŞIM BÜTÜNSELDİR

"Olumlayıcı, aklayıcı, yükseltici bir düşünsel yorumlanış ve heyecansal değerleniş, ancak yaşam ve eylemleri, toplumun bütünü ve tarihsel gelişimi açısından olumlu, **ilerici** anlam taşıya toplumsal kesimlerin hakkıdır. Yadsıyıcı, karşı çıkıcı, suçlayıcı ve açığa dökücü yorum ve değerlemeyi hak edenler ise, yaşam ve eylemleriyle ulusal gelişmeyi engelleyen, ona kayıplar verdiren, **gerici** ve **tutucu** anlam taşıyan toplumsal kesimlerdir. Karakterlerin düşünsel-heyecansal yorumlanışı, eğer o karakterlerin ulusal-tarihsel açıdan nesnel olarak olumlu ya da olumsuz anlamlarına uygunsa, o zaman bu yorumlanışın kendisi de toplumsal ve ulusal-tarihsel açıdan ilerici bir anlamlılık kazanır. İşte bu, eserin **tarihsel nesnel gerçeğe uygun** yönsemesidir. Tersine, eğer bir eser, nesnel toplumsal anlamları uyarınca yadsınmaları gereken karakterler için olumlayıcı düşünsel-heyecansal yorumlar getiriyorsa, ya da tarihsel-toplumsal perspektifler açısından düşünsel olumlama gerektiren karakterleri düşünsel olarak yadsıyorsa, o eserin yönsemesi **tarihsel nesnel gerçeğe aykırı** demektir ki, bu, toplumsal ve ulusal açıdan gerici bir anlam taşır.

Sözgelişi Gogol, 'Ölü Canlar'ın ilk bölümünde, toprak köleliği düzeninin gerici sistemi içinde bir Rus taşra kentindeki ve yakın çiftliklerindeki toprak sahiplerinin ve memurlarının kof, keyif çatan yaşamlarına, mizahlı ve taşlamalı bir yadsıma getiriyordu. Bu değerleme o karakterlerin özüne tam uygundu ve tarihsel açıdan da gerçeğe uygunluğunu göstermiştir, göstermektedir. Oysa 'Ölü Canlar'ın ikinci bölümünde, özelliklede çiftlik sahibi Konstanshoglo ve mültezim Murasov kişiliklerinde Gogol, Rus toplumunun o katmanlarının yaşamından olumlu nitelikler bulup çıkarmak ve onları düşünsel-heyecansal olarak aklayıcı bir değerleme getirmek için boşunu çaba harcamıştır. Böyle bir değerleme, sergilenen karakterlerin özüne ters düşüyordu. Bu değerleme, tarihsel açıdan gerçeğe aykırıydı, ulusal-tarihsel bakımdan da gericiydi. Yazar, nesnel olarak idealize edilemeyecek şeyleri idealize etmişti. Bu nedenle de Gogol gibi ince duyarlıklı bir sanatçı, 'poem'inin ikinci bölümünde sanatsal yaratıcılığını koyamamıştır.

Bu örnekten, sınıflı toplumların egemen kesimlerinin yaşam ve edimleri her zaman yalnızca olumsuz yorum ve değerleme gerektirir, diye bir sonuç çıkarılmamalıdır. Egemen sınıfların çeşitli kesimleri ve onların oluşturduğu siyasal güç, **belirli tarihsel dönemlerde**, kendi ülkelerinin çalışan yığınlarını sömürmenin yanında ulusal-tarihsel açıdan bir o kadar ilerici olan siyasal ve kültürel etkinlikleri de başarmışlar ve edebiyat sanatının eserlerinde de buna uygun olumlayıcı düşünsel-heyecansal yorumlamaya değer bulunmuşlardır.

Tarihsel gelişimin günümüz aşamasında, değişik ülkelerdeki değişik toplumsal ve siyasal güçler ön plana çıkmaktadır.Bunların etkinliklerinde değişik eğilimler görülüyor. Ve bu güçler için, yaşamda olduğu gibi edebiyatta da birbirinden farklı ve bu güçlerin özüne uygun ya da aykırı değerlemeler yapılmakta.

Sergilenen olayların ve karakterlerin tarihsel gerçeğe uygun bir değerlenişini içeren eserler, içerik olarak **tarihsel açıdan ilericidirler**."

G.N.Pospelov'un sözleri oldukça açık. Sanatçıların görevi; yaşam ve eylemleri, toplumun bütünü ve tarihsel gelişimi açısından olumlu, ilerici anlam taşıyan toplumsal kesimleri olumlayıcı, aklayıcı, yükseltici bir düşünsel yorumlayış ve heyecansal değerlendiriş sergilemektir.Her sanat eseri, belli bir üretim biçimi var olduğu sürece geçerli olan bir toplumun sömüren ve sömürülen sınıflarının ideolojik etkisini taşıyor. Bu anlamda, burjuvazinin sanat ayrı, siyaset ayrı çarpıtmasının sol saflardaki etkisinede değinmek gerekiyor. Günlük çıkarlar uğruna, burjuvaziyle kolkola yaşayanları olduğundan farklı göstermemek, DGM önlerinde, İstiklal caddesinde şov yapanlara pragmatist düşünüp sayfalarını açmamak gerekiyor. Savaşımın bütünlüğü içerisinde, siyasal açıdan gösterilen özeni sanatsal açıdan da göstermek ve tarihsel nesnel gerçeğe aykırı eserler üretip, burjuvazinin hizmetinde olanların marxizm'in rantını yemelerini engellemek gerekiyor. Elbette ki, nesnel olarak idealize edilemeyecek şeyleri idealize eden hiçbir sanatçı gerici damgasını yemekten kurtulamaz. Fakat, marxistler de bu yargıyı tarihe bırakmayıp, kendileri verecek kültürel birikime, ideolojik netliğe ve seçiciliğe sahip olmak zorundadır.

Bir dahaki sayıda görüşmek üzere,
sevgiyle kalın !

Kopuş Emekçileri

"GAZETECİLER" VE YILBAŞI "ENVANTERLERİ"

Kardak Kıtası Gazisi Hürriyet Gazetesi'nin 3 Ocak 1996 günkü neşriatında, Emin Çölaşan avantacı gazetecileri kastederek bakın neler yazıyor: " ...Gazetecilikte hediye ve avantanın kuralları vardır.

İstanbul sosyetesiyle, iş çevreleriyle, bu ülkeyi yöneten egemenlerle ilişki kurulur. Onların sofralarına oturulur, dedikoduları yazılıp çizilir,'gazetecilere' avanta sağlayıp ağırlayan barların, diskoların, restoranların,sosyetik yerlerin telefonları sütunlarda açıklanır, beleş gezilere götürenler yüceltilir, para babaları yağlanıp yıkanır, kilo verdiren doktorla söyleşi yapılıp iş bedavaya getirilir... Kısacası, sineğin yağı çıkarılır..."

İşte Emin Çölaşan bunları yazarken, aynı gazetenin ertesi günkü nüshasının Pazar ekinde, köşe yazarı Ayşe Arman (inter-aktif haberleri ile meşhur), yılbaşı nedeniyle kendisine gelen hediyelerin envanterini yapıyor:

- Vakko'dan Katia eau de toilette ve savon parfume ek bir adet eşarp
- Hilton'dan Crystal Colors anahtarlık
- Printemps'ten saat, Cros kalem, Fidji parfüm, shower gel, body lotion
- Soyut Yayın Grubundan CD'ler
- Dermalogiadan güzellik seti
- Kemercountry'den bir adet çam ağacı
- ÇEKÜL'den fidan
- Alarko'dan Vakko ceket

Liste böyle uzayıp gidiyor. Her halde Emin Çölaşan, bu hediyeleri kimleri yağlayıp-yıkamanın karşılığında aldığını mesai arkadaşına sormuştur. Ancak, asıl ele almak istediğimiz konu bu değil. Listede yer alan bir hediye, daha doğrusu hediyenin ifade ediliş biçimi. İfade şu:"Yaşar Holding'ten kocaman bir kitap." diyen Duygu Asena'nın bir kitabının reklamını hatırlattı. Reklam Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanmıştı ve şöyle deniyordu: "Bu kitap görülmemiş tasarımıyla, üstün kalitesiyle, inanılmaz fiyatıyla yayıncılık alanında devrim yaratacak!" Benzerlik şurada, her iki ifade biçimi de kitabın içeriğiyle değil dışıyla, onun görünümü ile ilgilidir. Duygu Asena, Hürriyet gazetesinde yayınlanan bir röportajda şunları söylüyordu: "Okunmak ve iz bırakmak benim tek isteğim. Kitabın kalitesi, edebi değeri beni o kadar ilgilendirmiyor."

Şimdi, yeniden Ayşe Arman'a dönebiliriz. "Yaşar Holding'ten kocaman bir kitap" dedikten sonra devam ediyor: "Acayip ağır. Adı Hatti ve Hitit Uygarlıkları... Torunuma kalır. Fena mı? Dönem ödevlerini ondan faydalanarak yapabilir." Kitabı okumayı hiç düşünmediği belli oluyor. Okumayan bir yazara(!) kitap gönderilince de, geriye sadece Yaşar Holding'in satır arasına yapılmış olan reklamı kalıyor.

Torunu, dönem ödevi yaparken yararlanabilirmiş. Demek ki, ödev için torun da kitabı okumazsa, kitabın akıbeti meçhul olacak. Aldığı hediyelerin markalarından Batı Kültürü (!) ile oldukça haşır neşir olduğu anlaşılan bu hatun kişinin, yaşadığı topraklarda yüzyıllarca yaşamış bir uygarlığa "dönem ödevi" cephesinden bakmasına gülmeli mi - üzülmeli mi bilemiyoruz. Şimdilik, "Hatti" kelimesini "Eti" bisküvileri ile karıştırmamış olmasından dolayı bir küçük teselli bulabiliyoruz. Sayın Ayşe Arman , okumayı düşünmediği kitabı, Dergimizin kitaplığına göndermeyi düşünürse, bahtsız kitap hiç olmazsa uzayda boş yere yer kaplamamış olur.

Tamam, gazetecinin rüşvet alması kötüdür. Peki, Çölaşan'ın yazdığı gazetenin, okurlarına kupon karşılığında avanta sağlaması nasıl bir davranış?.. Okuyucunun (!) rüşvete alıştırılması çok mu ahlaklı bir davranış?... İşin doğrusu, bunlar gazete mi satıyor, yoksa eşya mı satıyorlar o da belli değildir. Gazeteye verilen para, gazetenin karşılığı mıdır, eşyanın karşılığı mı?.. Gazeteye veriliyorsa, eşyalar bedavaya mı mal oluyor. Eşyaya veriliyorsa, gazete mi bedavaya mal oluyor. Gazete bedavaya mal oluyorsa, çalışanları bedavaya mı çalışıyor?.. Nasrettin Hoca'nın dediği gibi : "Bu kediyse ciğer nerede, yok bu ciğerse kedi nerede?..

HİÇ BİR DEĞERE TAPMAYANLAR

Burjuva eleştirmeni ve sanatçısı kendini her zaman belli etmekte ısrarlı... 6 Ocak 1996 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nin kültür sayfasındaki Bay Taner Gezer'in tiyatro eleştirisi bu savımızı somutluyor. eleştiri, Şahika Tekand'ın "Gergedanlaşma" oyununa dair ... Bay Taner Gezer, yazının başında genel bilgileri sıraladıktan sonra, ideolojisinin yeniden-üretimine başlıyor. Önce bu oyunun, diğer tiyatro oyunlarından farkını belirtiyor. Beyimize göre, "Tiyatronun geleneksel kalıplarını kıran, üslupsuzluğu bu anlamda üsluba dönüştüren bir oyun Gergedanlaşma." Ardından Tekand'ın geleneği ve yerleşik kuralları "bütünüyle" reddettiğini belirtiyor. Ne kadar ilerici ve devrimci bir düşünce!... Burjuva eleştirmeni de bu düşünceyi hemen kutsuyor. Yeni diye yutturulmaya çalışılan tüm bu yeniden-üretim, aynı şekilde nitelendirilen İkinci Yeni akımının veya gerçeküstücülüğün devriminden pek farklı değil. Acaba Bay Taner Gezer Şahika Tekand'ın statükoyu eleştirirken, yine onun içinde yer aldığını ve onu yeniden- ürettiğini göremiyor mu? Hiç sanmıyoruz... Burjuva eleştirmeni üzerine düşen görevi yerine getirmek zorunda ve zaten bunu hakkıyla yapıyor da.

Bay Taner Gezer, Tekand'ın, bu yeni (!) üslubu dolayısıyla bazı sıkıntılar çektiğini söylüyor yazının sonunda. Kültür Bakanlığı'nın tiyatro ödeneğinden, tiyatro sayılmadıkları gerekçesiyle yararlanamadıklarını belirtiyor. Ardından da Tekand'ın, birilerinin onlara "Siz tiyatro değilsiniz."demesine aldırmadığını ve tartışmanın yersizliğini gördüğü için de bu konuda tartışmadığını ekliyor. Burjuva özgür sanat anlayışıyla çelişmiyor sözleri, ayrıca önemli olanın, tiyatro olup olmadıkları değil, bakanlıktan ödenek alıp almadıkları olduğunu biliyor. Burjuva sanatçısı için yapılanların karşılığında böylece kendileri tarafından ortaya konuyor.Tekand'ın yazıdaki bir başka sözü, marxist estetiğin önemli bir savını somutlar nitelikte:"... izleyiciye sahne üzerinde yalan bir şey anlatmaktansa, izleyiciyi hem eğlendirmeyi hem de bizim yaşadığımız felsefi tartışmayı pay-

laşmasını istiyoruz" diyor. Marxist estetiğin, bir sanat eserinin, yaratıcısının toplumsal ilişkilerinden ve dolayısıyla ideolojik konumundan ayrı olmadığı savına, doğal olarak, çıngar çıkartan burjuva özgür sanat anlayışı, Tekand'ın bu zararsız ve amaçsız tavrını kutsuyor, idealize ediyor. Kuşkusuz Tekand'ın savunduğu kuşkuculuğun ve tabu yıkıcılığının evcil bir başkaldırı olduğunu biliyor. Kendi varlığına karşıt görüşleri barındırmıyor burjuva özgür sanatı. Onun özgürlük kavramı, kendi varlığının üzerine kurulu.

Son olarak burjuva anlayışın bir başka sakatlığı, elitizm göze çarpıyor. Tekand, söze popüler olma gayesi gütmediklerini ve bugünkü kültürel ortamda popüler olmaya başlayan şeylerden kuşku duymanın gerekliliğini belirterek başlıyor ve Foucault Sarkacı isimli kitabında çok okunan bir kitap olmadığını ve kendilerinide Foucault Sarkacı'nı okuyan insanların izlediğini ekliyor. Görüldüğü üzere burjuva sanatçısı biz kopuş emekçilerini fazla yormak istemiyor. Çarpıklıklarını kendisi ortaya koyuyor. Bunun üzerine fazla bir şey söylemeye gerek duymuyoruz. Halkı beğenmeyen, onun yerine seçkin(!) bir entellektüel(!) azınlığı tercih eden Tekand ve onu kutsayan bay Taner Gezer'in sanat anlayışı ortadadır. Aslında tüm bu yazının herhangi bir yoruma muhtaç olmadığıda ortadadır. Burjuva sanatı, sanatçısı, eleştirmeni vs. herşeyi gözler önünde yapıyor, yeterki görmesini bilelim.

Kafa Karışıklığı Affedilebilir mi?

80'li yıllarla birlikte gündeme gelen politik ortam; burjuvazinin 'yeni' ideolojik saldırısına alan açmış oldu.Toplumda her kesimin belli ölçülerde payını aldığı bu ideolojik bombardımandan; sanat-edebiyat dünyasıda üzerine düşenis yaşadı. Zeminlerin kaydığı, yükselen değerlerin pompalandığı bu coğrafyada, bir önceki dönemin 'tutunan, ayakları yere basan insanları yerine, bu dönemde, tutunamayanların, kafası karışık olanların' önü açıldı.

Kafası karışık olanlardan birisi de, 14 mart 1996 tarihli Cumhuriyet Kita ta tanıtımı yapılan; 'Bütün Kadınların Kafası Karışıktır' isimli kitabın yazarı Ece Temelkuran. Kitabın tanıtımını yapan Doğan Akın'a göre "Roman, öykü, şiir veya deneme getirmiyor kitap, aynı zamanda hepsini de getiriyor. "Bize kalırsa yazık ki hiçbirşey 'getirmiyor '. Sıfır artı sıfır hiçbir zaman bir etmiyor.

KOPUŞ SAHNELERİ

Biraz açalım; kadın hareketlerinin 80'li yıllarda yaygınlık kazanmasına koşut olarak, kadın özgürlüğü ya da kadınların ezilmişliği, toplumsal boyutundan kopartılarak edebiyat alanında ve sinemada yaygın olarak işlendi. Bunun belki de en uç örneğini 'Kadının Adı Yok' dizi kitapçıklarıyla Duygu Asena verdi. Kadının özgürlük sorunu, gece dışarıya yalnız çıkabilme, istediğiyle 'yatabilme' sorununa indirgendi. Kadının üretim sürecinden kopartılmasıyla başlayan, feodal dönemde kadının eve hapsedilip önüne sadece çocuk yetiştirme ve ev işleri dayatılmasıyla doruğa erişen bu sorun, burjuva yazarlarca kadın erkek ayrımı kaşınarak, tarihsel ve toplumsal kökenleri belirsizleştirilerek bir oyuncak haline getirildi. Kadın metalaştırıldı.

Ece Hanım'ın öykü, roman, deneme ya da en fazla çiziktirmelerinde de anlaşıldığı kadarıyla kadınlar önemli bir yer tutuyor. Tanımı genelde meçhul bırakılan ya da "femine" ve "masculine" özellikler denip geçilen "Kadın Dünyası"ndan bakmaya çalışıyor. Ancak bakış noktasının kısırlığı anlatılmak istenen nesneyi de kısırlaştırıp, zavallılaştırıyor. "Hiçbir kadının bütünlüklü öyküsü olmayacağı" söyleniyor. 'Bütünlüklü öykü'den ne anlaşıldığı ise okurun hayal gücüne bırakılmış olmalı. "Öykülerimizi artık kuramıyoruz. Kadınların komik, küçük, acı öyküleri vardır. Öyle ya peçete kolleksiyonu yapan bir cinsten ne beklenebilirdi? Sizce kaç erkek biliyordur kadınların küçükken peçete kolleksiyonu yaptığını?" Bizi hiç ilgilendirmiyor pecete kolleksiyonları. Bu ancak burjuva kadın derneklerine yakışan bir sorunsal olmalı. Evet, çiziktirmeler kimsenin içine girmek için anlatılmıyor. Bu haliyle kendi halinde ve masum olması gerek. Ama kimin için masum? Çok geçmeden aradığımız yanıtı buluyoruz. Çiziktirmelerde, erkekleri salonlarda bırakıp mutfağa giden, bunu da vatanımıza, doğal ortamına gidiyoruz diye aşan bir çiziktirici var. Kadınların yüzü ancak fayansların önünde gerçek biçimini alıyor. Kadınlara layık görülen yer feodal dönemin aynı. Yorum yapmıyoruz.

Kapitalist sistemin insanları parça parça etmesi, yabancılaştırması, içini boşaltması yansısını doğmadan düzenin yazar- çizerlerinde buluyor. Burjuva ideolojisinin hem doğrudan nesnesini hem de onu dışa, kitleye yansıtan, meşruiyet arayan mekanizmanın öznesini oluşturuyor burjuva yazarları. Dolayısıyla sistemin yüzünü de en dolaysız, bütün lükten kopuk, ne idüğü belirsiz bir takım çiziktirmelerinde ortaya koyuyorlar. Bunların geçerli kılınabilmesi için de çoğunlukla bu garipliklerin bir tercih ya da bir özgünlük olduğu yutturmacasına başvuruluyor. "Elle tutulur bir yanı olan, kurgusu olan öykülerim yok ki benim. Oldum bittim saçma buldum kurguları, olay örgülerini." Ayrıca Ece Temelkuran'ın çiziktirmelerindeki dil korkunç, tabi buna da hemen bir gerekçe var; "Akıcı olmasa da olur dil. Kimsenin içine girmek için anlatmıyorum ben. Akıp gitsin de istemiyorum. Dilimin tutuk müziği itmeli" Bu "masum" öykülerin bir de kötü adamları var. Çiziktirici Freud'daki kıyıcı, sert otoriteryen baba figürünü kullanmayı deniyor. İtirazımız yok. Ama iş, kadınları öldüren cani Mavi Sakal'la , kıyıcı baba ve Fidel'in yanyana konmasıyla değişiyor. "Annemi öldürdüler mi acaba? öldürmüşlerdir. Aynısı onun da başına geldi eminim, Fidel, baba, mavi sakal..." Durup dururken Fidel Castro'nun da nereden çıktığını düşünebilirsiniz. Sosyalist Küba'yla ilgilenen yalnız emperyalist Amerika ve dünya kapitalistleri değil elbette, bir de hadlerini bilmemekte direnen, bu ufak çiziktiriciler de kendi kendilerine konuşup duruyorlar.

Burjuva kalemşörlerin ne idüğü belirsiz çiziktiricileri bile neyi belleyeceklerini asla unutmuyorlar. Hit-

ler'le Fidel'i yanyana koyabilen bir bakış açısı bu. İnsanın insanca yaşadığı bir dünyaya alabildiğine öfke. Gerçeklikleri çarpıtarak, kırarak ve parçalayarak yansıtmanın bir yolu. Bunu da masumiyet adına yapıyorlar. Onlar ne kadar suya sabuna dokunmadıklarını söylerlerse söylesinler yada kendileri için sanat yaptıklarını. Biz suya sabuna dokunacağız ve bu anlamda masum değiliz. Biz sanatı geceleri aç yatılmayan bir ülkenin taşlarını örmek için harç yapanlardanız ve yineliyoruz masum değiliz.

KOPUŞ SAHİFELERİ

BALİNA AVCISINA VIZILDAYANLAR

24 Şubat 1996 tarihli Demokrasi gazetesinin sanat sayfasında Hasan Hüseyin Korkmazgil 'e yönelik bir küfürname çıktı. Sanatsal bir eleştiri olmaktan çok uzak olup, bir sürü tutarsız hezeyanın yer aldığı bu yazıya bizim de yanıtımız var.

Deniz Çelik imzalı yazının girişi şöyle başlıyor. "Belki garip gelebilir ama, hem sola bu kadar uzak hem de 'sol'un olan bir başka şair göstermek mümkün değildir. Bu, durum, herhalde en çok, Türkiye'deki sosyalist hareketin çoğu zaman romantizmden nasibini alamadığı, kentli olmaktan çok, köylü olduğu olgusuyla açıklanabilir. Şu da söylenebilir; sol, 70'li yıllarda, kendi söylemlerini bir şairin dizelerinden duymak istedi ve bu dizeleri yazan Hasan Hüseyin oldu. Sol'un kendi ideolojisine denk düşmesede yüzeye vuran dizelerin niteliği H.Hüseyin'i bayrak yaptı. Sorgulama yeteneğinin gelişmediği bir toplumda, sorgulamadan kabullenen olguların yanına bir de H.Hüseyin olgusu eklendi. Bu yüzden H.Hüseyin'in sorgulanmaması çok bir şey değildir. Yazdıkları ideolojik olarak kaba bir söylem taşıdığı gibi, daha çok feodal bir düzlemde varlık gösterdi H.Hüseyin'in."

Şimdi Deniz Çelik'e göre sol'a uzak Hasan Hüseyin'in şiirlerine geçelim. Sol'un ideolojisine denk düşmeyen, yüzeye vuran dizelerin niteliğiyle bayrak olan! şiirlerine geçelim ve ilk olarak Kavel'i görelim.

işime karım dedim
karıma kavel diyeceğim / ve soluğum tükenmedikçe bu doyumsuz dünyada / güneşe karışmadıkça etim / kavel grevcilerinin türküsünü söyleyeceğim.
ve izin verirlerse istinyeli emekçi kardeşlerim / izin verirlerse kavel grevcileri / ilk çocuğumun adını / kavel koyacağım.

İkinci olarak "Remzi" adlı şiirine bakalım: "Ho Amca Viyetnam'ın tatlı babası / ak pak saçı sakalı, bulut parçası / savaşı ipek gibi dokuyan adam / sevgiyi ekmek gibi bölüp dağıtan / arıları uçaklara karşı uçuran / napalmi elleriyle söndüren adam / tıpkı bizim savaşın kara mehmet'i / ama nedense sevmiyor bizmkiler / itiyorlar ho amca'yı itin ağzına." Şimdi Deniz Çelik'e soralım. Yukardaki ilk örnek sınıf bilinçli proletarya'ya ne kadar uzak? İkinci şiir 70'lerin başında reformist geleneği yıkıp devrimci bir geleneği başlatan siyasal hareketlerin halk savaşı perspektifine ne kadar uzak? D.Çelik eğer Kavel grevini ve Vietnam Halk Savaşını sol'a ait saymıyorsa elbetteki bu şiirler sol'a uzaktır. Yok eğer bunlar sosyalist geleneğin geçmişteki onurlarından sayılıyorsa, ki bizim için öyledir; H.Hüseyin'in şiirleri de sol'un öz be öz kendi şiirleridir. Bu şiirleri soldan saymayanlar kendilerine dönüp bakmalı ya da H.Hüseyin'in "kırlangıçlarla giden " adlı şiirini okumalıdır: "temmuz sonlarında birdenbire çekip gidiyor kırlangıçlar / bunu ne sen görüyorsun bay banker / ne de karaborsacı / herşey yerli yerindeymiş gibi geliyor insana / tarlalar ağaçlar evler / kapıya takılan kilit / içerdeki yatanlar / herşey yerliyerinde." Ustamızın da söylediği gibi herkes yerliyerinde duruyor. Yanlış yerde duranlar, yanlış bakıyor.

D.Çelik yazısının devamında sövgünün şairi olarak niteliyor Hasan Hüseyin'i ve bu sövgü şiirlerinden cımbızla seçip aldığı sözcükleri peşpeşe sıralıyor. Ayrıca, Hasan Hüseyin'in sövgüyü örgütlemek adlı şiirine gönderme yapıp, şairin kendisini anlamlı olmaktan uzak böyle bir işe adayan komutan olarak nitelendirmesinin doğal olduğunu, çünkü sövgünün Hasan Hüseyin şiirinin temel bir yapı taşını oluşturduğunu belirtiyor. D.Çelik'in sıraladığı küfürlerden birisi olan bir şiire bakalım: "kıydılar alımıza morumuza bu pezevenkler / kıydılar yazımıza baharımıza / işimiz gücümüz mayın taramak / işimiz gücümüz ölü taşımak / işimiz gücümüz umuda yatmak / ulan öldürdüler bizi bu pezevenkler."

Görüldüğü gibi Hasan Hüseyin burada büyük bir suç işliyor. Pezevenkler diyor. Burjuva estetiğinin savunucuları tarafından beğenilen şairler gibi kolay anlaşılmayan, kapalı imgeler kullanmıyor. Pezevenkler diyor. Tıpkı, varoşlarda faşistlerce katledilen yakınlarının katledilişi arkasındaki teorik formülasyonlara çok uzak olsalar da, düşmanı somut olarak görüp kinini büyüten sıradan insanların söyleyebileceği gibi ulan öldürdü bizi bu pezevenkler diyor. Bu söylemde D.Çelik'in ince ruhuna dokunuyor.

Deniz Çelik, yukarıda da söylediğimiz gibi cımbızlamayı çok seviyor. H.Hüseyin'in komik olanı, alayı, dalga geçmeyi, küfrü, kabalığı tercih ettiğini, şiirlerinin yapısını oluşturanın da bıktırıcı yinelemeler, ninniler, maniler, tekerlemelerle birlikte bu olgu olduğunu belirtiyor ve örnek olarak öt kuşum/ öt kuşum/ öt güzel kuşum/ eller ne derse desin/ ben sana vurulmuşum. gibi dizeler yazdığını söylüyor. D.Ç.'nin yaptığı bir kere saygısızlıktır. Şairin, şiirinden bir bölümünü seçip kafasına uyduracağına önce şiiri anlamaya çalışması gerekir. Güç olan adlı şiirin tamamı şöyle;

himalayaların tepesine tırmanmak güç/ ama mümkün/ okyanusu aşmak ta güç/ ama mümkün/ ay'a ulşmakta öyle
ama mümkün değil işte/ bülbülün eti için öldürüldüğü bir ülkede/ sanatı zincire vuranlara meram anlatmak.
öt kuşum/ öt kuşum/ öt güzel kuşum/ eller ne derse desin/ ben sana vurulmuşum.

Görüldüğü gibi tutsaklık koşullarında yazan,şairin dizeleri bıktırıcı yinelemeler oluyor. Oysa burada laf olsun diye söylenmiş maniler değil, ne olursa olsun yazmaya devam edileceğini anlatan kavga di-

zeleri var. Tutsak edilen şairin ya da bülbülün şiirinin ya da ötüşünün susturulamayacağına olan inanç var. Tabii ki anlayana!

D.Ç.'nin verdiği küfür örneklerinden birisi de, H.H'in Noktalama adlı şiirinde geçen; 'bilmem nesiyle fındık kırardı' dizesi. Bu şiirinde Hasah Hüseyin şöyle diyor;

Belli ki siyasetten hiç anlamıyor/ siyasetten azıcık anlasaydı- virgül/ buralarda yatmazdı- virgül/ koca koca köşklerde otururdu- virgül/ bilmem nesiyle fındık kırardı nokta.

Görüldüğü gibi H.H., burada mangalda kül bırakmayıp teorik kılıfların ardında kendini gizleyenleri anlatıyor. Fakat, derinlikli bir şiir olmadığı için D.Çelik'e bunu anlatamıyor.

D. Çelik gaza basmış gidiyor. Şairin nehir şiir tarzını çok önemsediğini, yaptığı işi hamsi avcılığına benzemeyen balina avcılığı olarak ifade ettiğini, ama böyle bir avın kolay bir iş olmadığını, Ağlasun Ayşafağı ve Kızılırmak kitaplarının türkçenin en uzun şiirleri olmak dışında bir özellik taşımadığını söylüyor. Dolayısıyla halt ediyor!

Şimdi hiç bir özellik taşımayan bu kitaplara bir bakalım. Önce Kızılkuğudan bir bölüm;

koşuyordu eli kanlı karanlık/ bir kocadan artakalan" yırtık sürtük bir kentin/ ara sokaklarında/ dolunay bakar gibi ayrılık türkülerinden/ o aydınlık/ o bilge/ o tertemiz yüzü yenilgilerin/ itiyordu kurtuluşa kalabalığı/ vurun taşa o lambayı/ kurtuluş sizde!

upuzundu yerde işçi/ kanı göleklenmişti/ kendi kanında yüzüp giden/ genç bir kızılkuğuyu andırıyordu/ yeşil yeşil yengeçlerdi kıyılarında/ kara kara akreplerdi/ genişleyip yayılan o kan gölünün

yumrukları sıkıktı/ evet şöyle sıkıktı/ hayır şöyle sıkıktı/ tulumluydu ayrıcana/ delikti pençeleri kundurasının/ dikilmişti önündeki evrensel direk/ kuruyorken sürgün süren bir tomruğu andırıyordu/ açmıştı bayrağını ölende ölümsüzlük.

ikinci olarak Ağlasun Ayşafağı'ndan bir bölüm görelim;

ben aşkı oralarda bir eski gömüt kapağında gördüm de[bir gece, çıldırayazdım/ mermer bir gömüt kapağında oralarda bir sokağın[temmuz tozlarında bir gece/ yukarıda sonsuzluğu duman duman savuran o korkunç[uzak yıldız harmansıları ve çivit/ aşağıda cırcır böceklerinin o hiç bitmeyecekmiş gibi [sürüp giden korosu ve kerpiç/ iğildim suya/ öptüm meşeyi/ kaldırdım başımı ayşafağına/ ağlasun ayşafağı/ ağlasun ayşafağı/ sarı ipek örtüsü çocuksu aldanışın/ oturdum bir hitit heykelinin kalınlığıyla/ yelleri binbir dille konuşan / o anaç topraklarda/ toprağa/ atom, dedim, hah hah hah, nedir ki atom?/ iki nötron, bir proton, hah hah hah! / verirsin bombardımanı/ verirsin bombardımanı/ -hah hah hah!-/ zıplıyor mu kuzucuklar/ vur kazığa bir çekiç! / özgürlükler sınırlıdır güzelim/ yani ipin boyu kadar, hah hah hah! / tımar, zeamet, has/ ve sömürü sipah sipah, güzelim! / zorladın mı kazığın direncini kıyamet kopar/ kıyamet mi?/ kıyamet ha?/ kıyamet yıkılıp gitmesidir cehennemin/ ve cennetin kurulmasıdır güzelim!".

Deniz Çelik'e göre bu şiirler niteliksiz gözükmeye devam etsin. Bu şiirlerin niteliğini ölçmeyi siz okurlarımıza bırakarak, küfürnamesinden örnekler sunmaya devam edelim. Deniz Çelik konuşuyor:

"Şiire sövgüyü bulaştırıp bunu da örgütlülük adına savunan bir şairin kadınlara, kadın sorununa yaklaşımı da kuşkusuz bir sövgüden geri kalmaz. Eşine (kendi deyimiyle karısına) yazdığı 'Karıma Altıncı Evlilik Yıldönümü Armağanı' adlı şiirinde, eşi, onun için; 'dölünü paylaşan tarlası, hücresine temiz çamaşır ve sigara getiren, çamaşır yıkayan, hasta yatağının başucunda bekleyen yiğiti' dir."

Deniz Çelik'e kalırsa, Hasan hüseyin'in karısına bakışı, sıradan bir köylünün bakışından farklı değil. Bu da doğal, çünkü ne de olsa Hasan Hüseyin feodal bir adamdır. Deniz Çelik'e bir kez daha hatırlatıyoruz. Cımbızlama yapmayı bırak. Yazıyorsan her şeyi tam yaz. Hasan Hüseyin usta karısnı senin göstermek istediğin gibi basit bir kullanım aracı olarak görmedi. Bu senin kuruntun. Dürüstçe şiirin tamamına baksan bunu sen de görürsün. Ama dürüst değilsin. Fakat unuttuk. Pardon! Dürüstlük te feodal bir değerdir belki senin gözünde. Şimdi senin yazmadığını biz yazalım aynı şiirden örnekler sunalım. Şiir şöyle başlıyor:

silahımsın/ başım havalarda gezerim/ en yıkık günlerimde bile

atımsın/ ölümü çiğnetmedin düşmanıma/ karanlıkta kurşun yağarken üstüme.

Silah, at, feodal değerler, Deniz Çelik. Ne yazık Hasan hüseyin derinlikli imgeleri yakalayamıyor, senin keyfin için. Ama bu feodal imgelerde senin gördüğün gibi karısını küçültmüyor, büyütüyor. Şiirin sonu ise şöyle bitiyor:

ellerin/ canım karım ellerin/ yaban güllerine, mısırlara,pırnallara değen ellerin/ ellerin/ canım karım ellerin/ iki taştan bir un eden ellerin/ ve güller bölgesinin gül bahçelerinden gül toplar gibi haziranda şafakta/ çetin kitaplardan bal toplayan ellerin.

canına okumuşlar ekmeğimizin/ zincire yatırmışlar delikanlı günlerimizi/ kan etmişler ellerimizi/ kan etmişler düşlerimizi/ canım gülüm/ kan/ gayrı bize ölüm yok.

kavgayı/ şiiri/ ve seni çok seviyorum.

Evet son derece açık ustamızın karısına nasıl baktığı. Fakat, Deniz Çelik'in gözlerini açmak için bir örnek daha verelim; Azimeli Temmuz Bildirisi II'den;

sen geldin/ eskidi bir yerleri zamanın, eskidi gözleri kadınların sen geldin/ evler eskidi birden- eskidi evimsilerde kölemsi yalnızlıklar/ bayramlar eskidi gülüm, derinlikler eskidi-ve pişmanlıklar/ eskidi yatakbiçimlerde iğreti ikililer-ve çok çok/ saksılarda çöl bitkileri, salonlarda kartpostal mutluluklar/ eskidi maskelerin sırıtan düşmanlıkları-ve nice yazlar/ oh ne güzel yeniden-bu senin güzelliğin ne demek/ sen ne demek azime'm, savaşlara durmak ne demek, güzel ne demek/ sen geldin ey benim kadın ülkem-yepyeni ufuklar geldin/ dürülü bayraklarım güldü gülüm-sen geldin/ kutuplarım değişti

---

sen geldin ey anamın en güzel kızı-yaşamak geldin/ badem çiçek

açar gibi geldin, yürek sızlar gibi geldin sen geldin/ al beni kan kırmızılardan vur beni kan kırmızılara/ dürülü bayraklarım gülsün gülüm, kutuplarım değişsin eybenim ülkem/ bitsin bu zulüm/ bitsin bu zulüm/ bitsin bu zulüm

sanki dünyada ilk şafaktı kollarımda uyanmaların/ o büyük barışa bir adım kala

Fazla söze gerek yok. Hasan Hüseyin'in dizeleri gerekli yanıtı veriyor. Yalnız Deniz Çelik bir hata daha yapıyor. Hasan Hüseyin'i kadın özgürlüğüne düşman, kaba saba bir köylü olarak göstermek için, ustanın 'Simon Dö Bouvar'a Açık Mektup' isimli şiirini veriyor. Burada da yine baltayı taşa vuruyor. Çünkü Hasan Hüseyin burada, kadın özgürlüğünü seks özgürlüğü olarak algılayan feministleri eleştiriyor. Deniz çelik ise kadının, kapitalizm koşullarında gerçek kurtuluşu mümkünmüş gibi sosyalizmi bir kenara bırakıp feminizme vurgu yapıyor. Bu kafayla da hiç bir zaman iki taştan bir un eden ellere değil, ancak beyoğlu barlarından sarhoş çıkıp yatakbiçimlerde iğreti ikililer oluşturanlara hizmet eder. marksistlerin böyle hizmetlere ihtiyacı yoktur.

Sonuç olarak Deniz Çelik'e bir tavsiyemiz var: Balina avcısıyla uğraşmaya kalkmasın. Yoksa çok zıpkın yer. Demokrasi gazetesinin sanat sayfasında Deniz Gezmiş ve Stalin'in isimlerini kirletmesin. Gerçi biz Deniz Çelik isminin takma isim olduğundan eminiz. Eğer cesareti varsa bir daha ki sefere açık ismiyle yazsın. Olaki gerçek ismiyse, tez elden ismini değiştirmek için mahkemeye başvursun. Gerçi Hasan Hüseyin, Kapılar Kapanıyor adlı şiirinde onun gibilere gerekli yanıtı verip, isim takıyor. Ama burjuvazinin mahkemelerine başvurup ismini değiştirmesi de iyi olur. Çünkü asıl yeri Demokrasi gazetesi değil, burjuva basının plazalardaki lüks odalarıdır. Deniz Çelik'e iyi yolculuklar.

Sözü, Kapılar Kapanıyor'la bağlayalım;

Öyle bir fırtına gelir ki biryerlerden/ Öyle bir fırtınayla tertemiz olur ki ortalık **haşerat** toz/ ve ben/ yağmur sonu bir çınar güzelliğiyle/ gülerim güneşlere/ dolaşırım sokakları ellerde bayrak/ dağdan dağa söylenen türküler gibi

KOPUŞ SAHNELERİ

Emek İşkence Değildir

Gorki, "Küçükburjuva İdeolojisinin Eleştirisi" adlı kitabında bir fıkrayı hatırlatıyor. Fıkra şöyle: "Dazlak kafalı biri, uzun saçlı bir adama sormuş:

- Saçlarınızı niçin bu kadar uzattınız?

-O uzun saçlar altında benim de çıplak bir kafam var."

Gorki devam ediyor. "Verilen karşılık pek nükteli olmadığından başka, pek doğru oa değil. Bazı insanlar vardır ki, kaba saba devrimci cümleler harmanı etrafında kafalarının dazlaklığını gizlemek istemekten başka, ruhlarının boşluğunu bile kendilerinden saklamak isterler."

Saçları artık eline ayağına dolanan uzun saçlılardan biri de Memet Fuat. 14 Şubat tarihli Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde neden öyküyü tercih ettiğini açıklıyor bay Fuat. Gorki'nin dediği gibi devrimci cümleler filan sarfetmiyor. Fakat o da uzun saçlarının altında çıplak bir kafanın bulunduğu yolunda bir çabaya girmiş görünüyor. Bu çabanın ürünü yazıda nasıl şekilleniyor onu görelim şimdi M. Fuat yazısını bitirirken "Sanatın anlatıcılığındaki üstünlük nereden geliyor." diyor ve bu soruya yanıtı şöyle:

"Sanat iyilerin de kötülerin de insan olduğunu unutmaz..."

Yazının sonundan başlıyorum çünkü M. Fuat'ın daha önce aktardığı düşüncelerin hepsinin kaynağı bu yanıtta.

Şimdi soru sorma sırası bize geliyor. İyilik, kötülük gibi kavramlar insan yaşamının etkinliklerinin bir sonucudur. Bu etkinliklerin sonucunda iyi ya da kötü diye nitelenen bir insanın, bu etkinliklerinin ve toplumsal niteliğinin dışında 'insan' olması neyi ifade ediyor? toplumsal varlığından ve toplumsal yaşamdan soyutlanmış insanların ortak özellikleri olsa olsa iki kulağı, iki gözü, bir burnu... olmaktan başka ne olabilir acaba? Evet iki gözü, iki kulağı bulunan insanları sanat unutmaz... unutmaz ama onların etkinliklerini hiç unutmaz ya da iyilik ve kötülüklerini nasıl, neden gerçekleştiğini.

Şimdi, iyilerin de kötülerin de ortak fiziksel özelliklerinin olmasından başka etkinliklerinin sonucunda iyiliğin ve kötülüğün neye göre, niçin, nasıl oluştuğuna bakalım:

"Platon (İ.Ö. 429-327), Yasalar adlı yapıtında şöyle der: İlkel toplumun koşulları, bu toplumun insanlarını ticaret çabalarına zorlayacak kadar bozulmamıştı. Yoksul değildiler ama zengin de olamazlardı, çünkü ne altın ne gümüş biriktirebilirlerdi. bir toplumda ne zenginlik ne de yoksulluk varsa o toplumda iyilik ve kötülük de yok demektir. çünkü böyle bir toplumda ne kendini üstün görme, ne haksızlık, ne kıskançlık ve ne de çekememezlik vardır. Bu çağın insanları çok iyi kişilerdi; açık sözlü, yumuşak ve doğruydular, onlara hiç bir yasa gerekmiyordu'. Platon'un da açıkladığı gibi, tarihsel gözlem önce bir iyilik olarak belirenmallanmanın sonra kötülüğe dönüştüğünü ve bunun tepkisi olarak da acımak, korumak ve yardım etmek anlamlarında yepyeni bir iyilik belirdiğini tanıtlamaktadır. Bu törebilimsel ve metafizik kavram, çeşitli düşünürlerce çeşitli açılardan tanımlanmıştır. Bütün bu metafizik tanımları tanrıbilmsel tanım özetler, bu tanıma göre kendinde iyilik, tanrılık bir kavramdır ve ancak tanrı da bulunur. İyilik-kötülük ikiliğini doğuran, güçlü-güçsüz ikiliğidir. İnsanlar eşit kalabilseydiler birbirlerine kötülük edemeyecekleri gibi bugünkü anlamda iyilik de edemeyeceklerdi." Bütün bunlar M.Fuat'a göre insan olmaktan kaynaklanan iyilik ve kötülük kavramlarına ne kadar uyar bilemiyoruz.Fakat bu sonucu binlerce yıl öncesinden gören, aktaran Platon'dan daha geridir Bay Fuat.

Öyküye yüklenen işlevden sözederken, anlatılacak çok şeyin ol-

duğunu söylüyor. Evet anlatılacak çok şey var muhakkak ve burjuvanın "iyiliklerini" ve kötülüklerini anlatmaya kimsenin ömrü yetmez. Yetmedi de ne Memleketimden İnsan Manzaralarının şairinin ne de bir başkasının... taa ki bu "iyiliğin" ve kötülüğün biteceği güne kadar da devam edeceği kesin. Bu süreç herkesin iki gözü, iki kulağı olan insan olduğu temelinden ele alınmadı bugüne kadar, bundan sonra da alınmayacak. Çünkü insan toplumsal bir varlıktır. Bertolt Brecht'in de dediği gibi "Gerçekçi sanatçılar, insanların içinde ve aralarındaki ilişkilerde varolan çelişkileri betimlerler ve bu çelişkilerin hangi koşullar altında geliştiğini gösterirler." (Sosyalist Gerçekçilik ve Toplum)

KÖPÜS SAHNELERİ

Ancak, bu konuda M.Fuat'a haksızlık etmek istemeyiz elbette. Çünkü M.Fuat'ın anlatmak istediklerinin bizim söylediklerimizle ilgisi yoktur ve söyleyeceklerimizi kastetmediği açıktır. Baş yapıtların yaratıcısı burjuva sanatçısı baş tacıdır bay Fuat'ın. Asıl sorun şudur ki kendi baş taclarının ve kendisinin sanat konusundaki çarpıtmalarına herkesi ortak etme çabasına gelince orada durmaları gerekiyor. Çünkü milyon yılın ürünü insan bunlara layık değil. Sistemi her fırsatta onaylayıp, ona hizmet edenlerin küçük burjuva hümanistlikleri insanın içini bulandırıyor. M.Fuat toplumsal hayatı sanatla ilişkilendirirken anlatılacak bu kadar çok şeyi, kime, neyin anlatılacağını bakın nasıl belirliyor. "Ne varki sokaklarda sürünenlerin, gece kondularda yaşayanların her gün karşı karşıya kaldıkları yaşam işkencesinde hiç bir değişiklik yok...Bugün açlık, yoksulluk öylesine doğal ki, haberden bile sayılmıyor. Suadiye'de oturanın Sultanbeyli'de oturanı anlaması için gazetelerin, ya da bilimsel araştırmaların hiçbir yararı olmayacağı acık. İnsanlarımızın birbirlerini tanımaları, sevmeleri, kaynaşmaları, yaşamı paylaşmaları için bilmeleri gereken çok şey var."

Evet, işte tam burada iyilerin de kötülerin de insan olduğunu unutmayan sanat giriyor devreye... Şu çok açık anlaşılıyor ki, Bay Fuat, kendisinin de çıplak bir kafası olduğu yolundaki çabası sırasında pinokyonun her yalanında burnunun uzaması gibi, onun da saçları biraz daha uzuyor.

Suadiye'de yaşayan insanlarla Sultanbeyli'de yaşayan insanların bildiği, bilmekten öte çok net yaşadıkları koşullar onlara çok şey öğretiyor zaten. Bize kalırsa Bay Fuat'ın öğrenmesi gereken daha çok şey var. Bu bile iyi niyetli bir dilek aslında çünkü Bay Fuat'ın bunları bilmediğine inanmak saflığına düşmek istemeyiz.

Varoşlar da yaşayanların, sömürülmeleri üstüne kurulan bu sistemin ne kadar farkında oldukları malum. Ancak şehrin pek gözde semtlerinde yaşamlarından pek memnun olanların her şeyin farkında oldukları açık. Bu nedenle ,bay Fuat bu hikayeleri kime anlatacak merak ediyoruz doğrusu..

Suadiye'de oturanla, Sultanbeyli'de oturanlar hangi noktada tanıyacaklar bibirlerini... kaynaşacak, üstelik varoşlarda yaşayanlar için "yaşam işkencesi" diye tanımladığı yaşamı hangi noktada paylaşacaklar. Yaşamı işkenceye çeviren koşulların yaratıcıları için de yaşam işkence mi acaba... Üstelik bu nice bir yaşamdır ki varoşlarda yaşayanların karşı karşıya bırakıldıkları bir işkence değil, bayFuat'a göre karşı karşıya kaldıkları bir yaşam bu. Oysa emeğin karşılığının hakça alındığı bir toplumda ne yaşam işkencedir ne de üretmek. Yaşamın herkes için güzel olduğu o toplumda bugünkü anlamıyla kimsenin birilerine acıması da söz konusu olmayacak.

M.Fuat birkaç satır önce de sanatın işlevselliğinden sözediyor. " Sanatın bir işlevi olduğuna olması gerektiğine inanıyorum... İçine kapanmak da bir tepkidir..." Daha önce örülmüş bir örgüyü, sökmeye benziyor. Sonundan başlayıp başa doğru söktükçe sonuç kendiliğinden çıkıyor ortaya. Bay Fuat'ın işlevli sanatını anlatmaya gerek var mı? Varoşlarda yaşayanlar karşı karşıya bırakıldıkları yaşamla mücadele ede dursunlar, bu arada birileri de içine kapanarak tepki gösterdiğini zannede duracak. Sanat ise burjuvalara varoşları anlatıp medet umacak. Böylece, birbirlerini tanımalarını ve sevmelerini sağlayacak. Tabi bütün bunları yaparken sisteme bir zarar gelmemesi en önemli nokta olacak. Yani herkes yerini bilecek, ama M.Fuat'ın deyimiyle yaşamı paylaşmayı öğrenecek, bizim deyimimizle sömürülmeye itiraz etmeden, burjuvadan medet ummayı sürdürecek. Yaşam böyle paylaşılmaz Bay Fuat. N.Hikmet'in şu dizelerini hatırlayabilecek misiniz acaba...

"Hep bir ağızdan türkü söyleyip/hep beraber sulardan çekmek ağı,/ demiri oya gibi işleyip hep beraber, / hep beraber sürebilmek toprağı, / ballı incirleri hep beraber yiyebilmek, / yarin yanağından gayrı her şeyde / her yerde / hep beraber / diyebilmek " tir yaşamı paylaşmak.

Öyküye alternatif bir de şiirsel romanlar var M.Fuat'ın tercihleri arasında. Bunlardan şiirsel romanlar yazan Latife Tekin, Berci Kristin Çöp Masallarıyla anlatıyor Suadiye'de yaşayanlara varoşları... Abdülhak Şinasi Hisar, bir yazısında yaşadığı tarihlerde hırsızlık olmadığını anlatırken bunun nedenini zenginlerin fakirlere yardımının sağladığını yazıyor, ama şiirsel romanlar da...

Ve Semih Gümüş'ün bir sorusu neden oluyor bütün bunlara, "Neden öykü?", yazının adı "Öykünün İşlevi" Memet Fuat, Düşünceye Saygı...

KÖPÜS SAHNELERİ

'ÖZGÜRLEŞME SÜRECİ' OLARAK 'BİLİM' VE ÖZGÜRLEŞMENİN ENGELİ OLARAK 'TOPLUMSAL İLİŞKİLER' ÜZERİNE NOTLAR(1)

Fuat Ercan

1-Bilim, özgürleşme ve toplum üzerinde fikir yürütülmesi oldukça zor kavramlar, fakat son yıllarda ülkemizde gözlemlenen hızlı dönüşüm süreci, bu kavramları yeniden tanımlama ihtiyacını gündeme getirmiştir. Bu yöndeki ihtiyaca karşılık ilk ve detaylı araştırma/ açıklama TÜSİAD tarafından hazırlatılan bir çalışma olmuştur.TÜSİAD'ın hazırlattığı raporda, özellikle son yıllarda gözlemlenen ve bilim piyasa sürecindeki pratik süreçlere yararlılığı yönünde, pragmatik bir açıdan ele alma eğiliminin ürünü olduğunu söyleyebiliriz. Bilimin piyasa sürecinde işe yararlı olup/ olmama ölçütüne bağlı olarak tanımlanması ile birlikte üniversitelerde süre gelen eğitimin yeniden yapılanması ve geleceğe yönelik nasıl olması gerektiği yönünde bir dizi açıklama yapılmıştır. Raporun son günlerde YÖK dolayımında hızla gündeme alındığı ve bu yönde çalışmalar başlattığı gerçeği dikkate alındığında, bilim ve toplum ilişkisinin yeniden tanımlanması acil bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Bu ilk yazıda özellikle bilim ve toplum ilişkisi özgürleşme dolayımında tanımlanacak ve bu ilişki dolayımında üniversitelerin işlevi üzerinde durulacak. Bir sonraki sayıda ise, tanımladığımız bilim toplum ilişkisi dolayımında TÜSİAD raporunu eleştirel açıdan ele alarak, raporda tanımlanan biçimi ile bilim kavramını gözden geçireceğiz.

2- 'Bilim' kavramnı, genel olarak; insanın kendisinin de içinde bulunduğu 'doğa' ve 'toplum'u, anlama, açıklama, kendi ihtiyaçları doğrultusunda dönüştürme gibi işlevleri ile tanımlayabiliriz.

Bilim, yukarıda belirtilen işlevler dolayımında tanımlandığı ölçüde, insanın; doğanın insanlar üzerindeki sınırlamalardan kurtulması, insanın 'toplumsal doğasının' yarattığı sınırlamalardan kurtulması anlamında özgürleşmesi olarak düşünülebilir.

Bilimin sonul amacı, bu anlamda; insanın özgürleşmesi, daha farklı bir tanımlama ile insanın kendisinin de içinde yer aldığı doğal çevre ile belirli bir toplumsal ilişkiler dolayımında tanımlanan "toplumsal doğasının" insanlaşmasıdır.

İnsanlığın tarihine baktığımızda bilimin özgürleşme süreci özellikle doğal çevre üzerinde önemli ölçüde gerçekleşmesine rağmen, insanın 'toplumsal doğasının' özgürleşmesinin çok daha sancılı bir süreç içinde gerçekleştiğini görüyoruz.

3- İnsanın 'toplumsal doğasının' özgürleşmesinin neden oldukça sancılı olduğu sorusu, karşımıza bilimi tanımlayan bir diğer önemli özelliği çıkarmakta (.2) Bu da bilimin özünde toplumsal bir olgu olması ve verili bir tarihsel toplumsal ilişkiler dolayımında gerçekleşmesidir.(3) Bu anlamda "tüm sosyal bilimlerinin" belirli bir sosyal ortamın ürünü olduklarını ve buradan "sosyal olgular ve süreçlerin, bilimlerin temel yönelimlerini" belirlediğini vurgulamamız gerekiyor. Böylece bilimsel olanın iki anlamda sosyal olduğunu vurgulamak gerekiyor.

İlk olarak, bilim verili bir tarihsel/toplumsal çerçeve içinde ve toplumun diğer yönleri ile ilişki halinde kendini inşaa eder.

İkinci olarak da, bilim başka bir anlamda sosyal bir süreçtir, çünkü bilimsel faaliyetin kendisi sosyal bir eylemlilik halidir, yani bilimsel süreç; bir dizi insan ve bu insanların etkinliği (araştırmaları) ve sonuçta başarıları (bilgi üretimi) dolayımında gerçekleşir. Bu bireyler, yani bilim kadınları/adamları belirli bir etkileşim ağları oluştururlar. Etkileşim süreci bir dizi değer yargısı, kural ve hiyerarşı içerir, bilim kadınları/adamları bu bilimsel çevre ve ilişkiler içinde daha önceki bilgileri ya daha geliştirirler ya da farklılaşan koşullara paralel olarak toplumsal yapıda gözlemlenen yeni sorunlara cevap aramak için yeni sorular sorulur. Tüm bu süreç ise, bilim kadınları/adamları arasında dayanışma ya da çatışmalara neden olur. (4)

4- Bilimsel etkinliğin sosyal karakteri, aynı zamanda sosyal bilimlerin sosyal değişimlerden direkt olarak etkilenmelerine neden olur. Sosyal değişme sosyal yapının farklılaşmasına neden olacağı gibi, sosyal ilişkilere bağlı olan bilim adamlarının bağlı olduğu bilimsel etkinliğin yönünü de değiştirir. sosyal yapıda gözlemlenen değişiklikler sosyal bilimlerin araştırma alanının farklılaşmasına neden olur, yani yeni toplumsal yapı ve ilişkimer yeni açıklamalar ve dolayısıyla yeni soruları gündeme getirir. Örnek olarak eğer tarımsal faaliyetlerin gerileyerek yerlerini sanayii faaliyetlerine bırakması gerçeği olmasaydı, bir dizi iktisatçının işçi işveren ilişkisi, kar ve ücretleri, işsizlik veya kentsel alanda yerleşme sorunu olarak gecekondulaşma sorunları üzerinde durmazlardı. Bilimsel alanın sosyal bir alan olması ve bunun da toplumsal değişim sürecinden etkilenmesi bir başka sorunu gündeme getirir, özellikle sosyal bilimlerde, örneğin ekonomide uzmanlaşan bilim kadınları/bilim adamlarının yaşadıkları toplumun ürünleri ve dahası yaşadıkları toplumun belirli bir kesiminin değer yargıları ve anlamlandırma sistemlerine bağlı olmaları doğal olarak değişim ile birlikte ortaya çıkan yeni durumu analiz ederken ortaya çıkan yeni durumla ilgili seçeceği analiz nesnesi ile birlikte, seçtiği analiz nesnesini anlama ve açıklaması üzerinde etkisi olacağı açıktır. Bu olgu, sosyal bilimlerde araştırıcı/bilim insanı ile çalışması arasındaki ilişkinin sadece varolan gerçekliği açıklama gibi doğrusal bir ilişki olmadığını, fakat bir dizi sosyal boyutu olan değişkenin(yaşama biçimi, değer yargıları, inançları gibi) önemli ölçüde etkili olduğunu

göstermekte, bu ise sosyal bilimlerin tarihsel/toplumsal boyutuna yeni bir boyut katar, bu da sosyal bilimlerin değer bağlı olmasıdır. Bunun açık anlamı, sosyal bilimlerin doğal bilimlerden farklı olarak, araştırıcının yani belirli bir tarihsel ve toplumsal sürecin ürünü olan bir insan ile onun araştırdığı, kendisinin de içinde yer aldığı toplumsal değişkenler(araştırma nesnesi), arasındaki karşılıklı ilişki nedeniyle bu iki unsurun gözlemleyen ve gözlenen olarak birbirlerinden tamamen soyutlanarak ele alınamayacağı gerçeğidir. Çünkü bunlar arasında (araştırmacı ile araştırdığı konu arasında) karşılıklı ilişki ve etkileşim vardır. Sosyal bilimleri eğer değer bağlı olarak tanımlıyorsak, o zaman karşımıza yeni bir sorun çıkmakta, toplumda farklı sosyal gerçekliğin ürünü ve taşıyıcısı olan bilim kadınları/adamlarının belirli bir sosyal olguyu anlama ve açıklama da aynı yöntemlerden hareket etseler bile farklı sonuçlara varacakları gerçeğidir.

5- Bilimin özellikle sosyal bilimin sosyal bir olgu olması yukarıdaki vurgular dikkate alındığında bilimin sonul amacı olan özgürleşmesinin önünde büyük bir engel olduğu açıkça ortaya çıkmakta. Özellikle toplumsal gelişmenin tanımladığı dinamikler ve bu dinamiklerin özneleri olan toplumun farklı sınıf ve kesimlerinin varlığı,bir yandan toplumsal ilişkileri anlama ve açıklama, diğer yandan ise açıklanan/tanımlanan toplumu bilimsel olarak tanımlanan belirli bir çizgi doğrultusunda gelişmesi için pratik süreçlere müdahale anlamında politikaların varlığına neden olur.

Toplumun farklı kesimlerinin yaşanan an ve gelecekle ilgili düşünce ve pratikler üretmesinin doğal olmasının yanısıra, eğer toplumu oluşturan ilişkiler toplamı eşitsiz ise, toplumun sadece belirli bir kesimini tanımlayan ve onların şimdi ile gelecek arasındaki kurulması gereken köprüleri kurma anlamında bilimsel faaliyetin çerçevesi belirlendiğinde sonul amacı özgürleşme olan bilimin ancak toplumun bir kesiminin diğerlerine rağmen, diğerini dışlayan bir çerçeve içinde özgürleşmesi anlamına gelir ki, bu bilimin yukarıda tanımladığımız özgürleşme ve insanlaşma sürece açısından olumsuz bir durumun varlığını gösterir.

6- Yukarıda tanımladığımız biçimi ile bilimin sonul amacının özgürleşme olduğu fakat diğer yandan bu özgürleşme sürecinin verili bir toplumsal çerçeve içinde gerçekleştiği vurgusu bizi bilimsel bilgi üretiminin tarihsel belirlenim biçimlerinden biri olan üniversiteleri ve yüklendiği işlevleri tanımlamamızı gerekli kılar. Üniversiteler, tarihsel süreç içinde "bilimsel bilgi üretme ve bu bilgiyi üretecek kadroları yetiştirme"(6) işlevlerinin merkezleştiği, sistematize olduğu kurumsal yapılar olarak tanımlanabilir.

7- Toplumsal bir kurum olarak üniversitelerin bilimsel bilgi üretim sürecinde"özgürleşme" ile olan ilişkileri tarihsel süreç içinde her zaman sorunlu olmuştur.E.Mandel'in anlamlı çalışmalarından birinde belirttiği gibi üniversitelerin tarihi, toplumda verili ilişkiler üzerinde belirleyici olan kesimlerin büyük ölçüde baskın olduğu bir tarihi işaret etmekte(7).Gerçektende belirli toplumsal ilişkiler üzerinde yükselen üniversiteler, tarihsel olarak sürekli biçimde toplumsal ilişkiler ve bu ilişkilerin daha da somutlaşmış biçimi olarak merkezi siyasal iktidarların yoğun etkisi ve dahası baskısı altında kalmışlar, diğer yandan üniversiteler bilimin nihai amacı olan özgürleşmeyi gerçekleştirmek için sürekli olarak toplumsal ilişki ve merkezi siyasal yapılara karşı "kendi kendini yönetme" anlamında özerklik sorununu gündeme getirmişlerdir.

8- Özerklik ya da akademik özgürlük genel olarak iki anlamda düşünülebilinir;

-özünde bilimsel bilgi üretim sürecinin dışsal sınırlamalardan(toplumsal etkilerin direkt belirleyiciliğinden) ve politik baskılardan yalıtılması anlamında ele alınmakta. Üniversiteyi oluşturan birimlerin yaşanan ilişkiler ve özellikle belirleyici olan güç ilişkilerinin olası "yönetsel","finansal" ve daha da önemlisi bilimsel faaliyetin araştırma ya da sanat nesnesinin seçimi üzerindeki müdahalelerin en aza indirilmesi anlamına gelmekte.

İkinci olarak ta sistematik bilimsel bilgi üretim merkezi olan üniversitelerin kendisinin toplumsal bir varlık olarak, toplumsal bir kurum olarak, kendisinin yapısal unsuru olan akademik kadronun farklı birimleri ile öğrenciler açısından özgürlüğün sağlanması gerekiyor.(8)

Tarihsel süreç içinde üniversitelere bakıldığında akademik özgürlüğün her iki anlamda da sağlanmasının oldukça sorunlu olduğu gözlemlenmekte. Üniversitelerin özgürleşme yönündeki çabalarının karşısında yukarıda vurguladığımız anlamda iki önemli sınırlayıcı etken vardır;

ilki, hiç kuşkusuz bu etkenlerden biri bütünsel olarak verili sosyal ilişkiler ve bu ilişkilerin sürekliliğini sağlamakla sorumlu toplumsal kurumlar,

ikincisi ise bizzat verili sosyal ilişki ve değerlerin üniversite içinde, üniversitenin birimleri tarafından genel kabul görmesi ve bu ilişkilerin üniversitenin yeniden üretiminde belirleyici olmasıdır. G.Bachelard'ın vurguladığı gibi "bilimsel bir zihniyetin formasyonundaki ilk engel, ham deneyimlerdir"(9) Bilimsel bilgi ise ham deneyimler, basit günlük yaşama ilişkin deneyimlerin eleştirel açıdan sistematik olarak yeniden tanımlanması anlamında bilimsel olma özelliğine kavuşurlar. Fakat eğer toplumsal ilişkilerin yarattığı dinamikler ve ham deneyimler bizzat bilimsel bilgi üreten kesimler üzerinde etkili oluyorsa ve bu etki sistematik bir biçimde kurumsallaşıyorsa bilimsel anlamda özgürlük (bana göre) merkezi siyasal denetimin yarattığı olumsuz etkiden daha da olumsuz,(içeriden) sonuçların varlığına neden olur.

Bu iki etken tarihsel süreç içinde farklı dönemlerde farklı ölçülerde etkin olmuşsa da, bu iki değişkenin genellikle birbirini besleyen dinamik bir sürecin ürünleri olduğunu söylemek gerekiyor.

9- Bilimin toplumsal olması, özellikle toplumsal gelişme/değişmenin yaşandığı dönemlerde artan ölçüde önem kazanır.Toplumsal değişimin yarattığı ve yaratacağı toplumsal etkiler, ister istemez toplumsal yaşamı temel alan sosyal bilimlerin araştırma nesnesi olması yönüyle anlam kazanır. Toplumsal değişmenin böyle anlam kazandığı dönemlerde eğer üniversiteler, yaşanan toplumsal ilişkiler içinde, değişimi ve değişim sürecini ilgilendiren konuları ele alma ve yorumlama da dolaylı ya da direkt olarak merkezi siyasal iktidar ya da toplumsal ilişkilerde taraf olan bir kesim adına hareket etmeye başlarsa, ya da verili sosyal çevre içinde geçerli olan ideolojiler/ ortak duyuların etkisi altında kalırsa, bilimsel bilgi üretme süreci ve onun özgürleşme amacı büyük ölçüde yara alır. Üniversitenin araştırma nesnesine yönelmesi ve araştırma nesnesi ile ilgili açıklamaları, sürekli olarak toplumsal güç ilişkilerinin güçlü olduğu taraf yönünde olması, toplu-

mun genel olarak bilimsel bilgi ihtiyacını karşılayamayacağı için, ister istemez toplumsal gelişmeden etkilenen kesimlerin kendi kendileri ile ilgili bilgiyi üniversite dışında üretme sürecini başlatır. Hiç kuşkusuz bu süreç oldukça dinamik bir süreç olup bir çok değişkeni içinde taşımakta. Üniversite içinde bilimsel etiği tüm dışsal faktörler üzerinde tutan bilim kadını/adamı, kendi araştırma nesnesini varolan gerçeklikler doğrultusunda tanımladığı ölçüde, toplumsal olgulara bilinçli yada bilinçli olmadan (verili kamuduyu açısından bakan) tarafgil bakan üniversitelerle arasında bir gerilimin varlığına neden olur.

Diğer yandan, toplumsal değişmeden etkilenen ve değişimi kendi yaşamları ve gelecekleri doğrultusunda tanımlama, açıklama ve değiştirmeye yönelen toplumsal kesimler ise, üniversite dışında bilimsel bilgi üretim sürecini başlatacaklar ve fakat bu süreç de sistematik olmadığı ve genellikle özeleştiriden yoksun kaldığı ve daha da önemlisi bilimsel bilginin üretilmesi için gerekli verilere/kaynaklara yeteri kadar ulaşamayacakları için bu özgürleşme sürecinin daha da sorunlu olmasına neden olacaktır.

10- Yukarıda kısaca ele alarak tanımlamaya çalıştığımız, bilim, toplum ve özgürleşme ilişkisi ile ilgili açılımları yaşadığımız toplum ve içinde yer aldığımız üniversite açısından yaklaştığımızda bir dizi paralellik kurulacağı açıktır. Bu paralellikler gelecek sayıda TÜSİAD raporu dolayımında detaylandırılmaya çalışılacaktır.

NOTLAR:

1-Süren bir çalışmanın temel öğelerini içeren bu yazı, ilk defa İstanbul ölçeğinde yayın yapan Mavi Radyo için ÖES'in hazırladığı Anfi adlı programa sunulmuştur.

2-Bu genel olarak bilim için, yani doğal bilimleride içine alacak şekilde doğru olsa bile biz burada sosyal bilimleri temel alıyoruz. Doğal bilimlerin de toplumsal bağımlı olduğu yönündeki bir ele alış için L.Althusser'in Bilim Adamının Kendiliğinden Felsefe'si önemli bir kaynaktır.

3-Bilimin toplumsal bir olgu olduğuna ilişkin deteylı bilgi için R.K.Merton'un (1968) "Science and Social Order" adlı makalesine bakılabilir.

4-F.Ercan,(1995) "Toplumlar ve Ekonomiler; Toplumsal Değişme Sürecinde Toplumsal ve Ekonomik Yapılar",der:T.İşgüden, F.Ercan ve M.Türkay Gelişme İktisadı., içinde,,s 67

5-F.Ercan, 1995, age

6-C.San (1992)' Bir Toplumsal Kurum Olan Üniversite' de Özerklik ve Bilim Özgürlüğü, A.Ü-SBF Dergisi, cilt 48, sayı 1-4, s149

7-E. Mandel(1972) 'The Changing Role of the Bourgeois University' Counter Course, içinde

8-Bu konuda anlamlı bir ele alış için bak; D.Atkinson (1972) The Politics of Academic Freedom

9-G. Bachelard(1993)"Bilimsel Zihniyetin Formasyonu-II"., Bilim ve Mühendislik, sayı4

Ölüme Ağıt

Hoşgeldin sevgili ölüm, hoşgeldin
bu sonsuz dönüşümde yerin yok senin
akşamları ne yaparsın, ya soğuk gecelerde ?
Yalın kılıç kaleler zapdeden yüreklerden
çoktandır uzaklara kovuldun,
korkmak ne kelime,
çocuklar bile acıdılar haline,
sakat bir sokak köpeği kadar sevildin.

Bu beyinler ki Afrika ormanlarında
vahşi pençelerin önüsıra süzüldü tülbentlerden,
bu beyinler ki her bir hücresi
atom reaktörleri saklayan,
bir damla su kadar düşleri
bıçak uçlarında geleceğe ekleyen
en iyi makineden daha bir makine
en iyi canlıdan daha bir canlı.

ölüm adın anılmaz burada !

Kıvranma boşuna bir düşsün sen
Ne bir ruh, ne de bir parça et,
ölüm binlerce yıl öteden,
büyücülerden ve Romülüsten de eski bir rivayet,
ölüm kırılan kalemden
ele bulaşan suskun mürekkep,
ölüm konuşan kan, kalemin susuşunda
bir umacı küçük kent soyluların baş ucunda,
ağlar gibi seven bir yiğidin yüreğine
sessizce giren bir mermi
ihanet kadar sinsi
ve hasret dolu şose boylarınca.

ölüm,
bir oyuncak tüfek kadar masum
bir bardak şarap kadar hüzünlü,
caddeler boyu ıssız.
geceler boyu sessiz.
ve öyle bir yanılsama ki
dinleyen herkesi inandıran bir masal sanki,
yalnızlar ölü
ve ölüler daima yalnız.

Sertan Batur

Felsefe ve Türkiye Sosyalist Hareketi

İbrahim Aksoy

"Düşüncenin kendini gerçekleştirmeye yöneltmesi yetmez, gerçeğin de düşünce olmaya yönelmesi gerekir"

Karl Marx

Bir kaç aydının(1) yer yer değinmeleri dışında Türkiye Sosyalist Hareketi(TSH) nin felsefeyle ilişkisi, felsefesel zayıflığının ve felsefesizliğinin kaynakları ve sonuçları, özgül bir sorun olarak ele alınıp işlenmiş değildir. Daha da ötesi T.S.H.'nin politik metinlerine bakıldığında böyle bir sorunun bilincinde olduğunun izine rastlamak bile zor. Bu durumun neden böyle olduğunu ilerde açıklamaya çalışacağımıza göre, şimdilik bunun çalışmamız açısından ne anlama geldiğini belirtmekle yetindim: Sürülmemiş bir tarlaya giriyorsunuz; gerek eldeki malzemenin yetersizliğinden, gerekse kendi eksikliklerimizden dolayı yanılgıya- yanlışa düşmemizin riski oldukça yüksek. Fakat hedefimize yürürken yolumuzun üzerindeki engellerin-risklerin büyüklüğü ölçüsünde özgürlüğümüzün büyük olacağı kesin.

T.S.H.'nin genel olarak felsefeyle, özel olarak Marxist felsefeyle ilişkisi"Felsefenin Temel İlkeleri", "Felsefe Nedir"... vb. adlar taşıyan el kitaplarıyla başlıyor. Açık konuşmak gerekirse; çoğunlukla burada bitiyor. Bu elkitaplarıyla T.S.H.'nin felsefesel bilinci (ya da bilinçsizliği) arasında "yuvarlanan tencere, bulunan kapak" ilişkisi var. Şöyle ki: Bu kitapların özelliği "bütün felsefesel sorunları ve çözümleri kapsayıp sürecin bitmiş olması sanısı yaratmaları. Bu kitaplardaki bilgiler; üretilme sürecinden, yöntemden koparılmış soyut ve sonuç düzeyinde bilgilerdir. Diğer yandan bu tip "hap" kitaplar alabildiğine didaktik bir biçimde yazıldığından, kendi kafasıyla düşünme ve üretme alışkanlığı değil; fakat hazır reçete ve kalıpları tüketme alışkanlığı fazlasıyla gelişmiş Türkiyeli insanın bilgilenme tarzına ve bilgi üretme biçimine son derece uygun. Bu bilgilenme tarzının ve bilgi üretme biçiminin köklerini, şeceresini bu toplumun tarihi içinde bulup, bilince çıkarmak gerekiyor.

TARİHSEL MİRAS

T.S.H.'nin felsefesel zayıflığını kendisinden başlatmak, çok cılız ve biçimsiz de olsa onun devraldığı düşünsel mirası gözardı etmek olur. Aslında bu zayıflık, sadece T.S.H.'nin zayıflığı olmanın ötesinde bir kapsama ve derinliğe sahiptir. Öyle ki gelişmiş bir burjuva sınıfının olmadığı bir ülkede, gelişmiş bir işçi sınıfının olmaması gibi; burjuva felsefenin, idealizmin güçlü olmadığı bir yerde marxist felsefe de, materyalizm de güçlü olamayacaktır. Yani bu zayıflık, bir bütün olarak Türkiye'deki düşünce yaşamının niteliğidir. Sonuç olarak islamcı yazar D.Hocaoğlu'nun belirttiği gibi; "bu zaafiyet, münhasıran Türk Solu'nun değil, daha genel Türk Düşüncesi'nin bir zaafiyetidir. Zira Türk Düşüncesi solu ve sağı ile ayrılmaz bir bütündür."(2) Bu zayıflığı tesbit etmek birinci adım ise; bu zayıflığın tarihsel kaynakların, çarpık oluşumunu ve güncel görünümlerini çözümlemeyi gerektirir ikinci adım. Böyle bir çözümleme ancak sözkonusu oluşumun aşılma olanaklarını ve nasıl aşılacağına ilişkin belli açıklıklar verebilir. Bir bütün olarak bu süreci kapsayacak bir çalışma bir dergi sayfasının boyutlarını ve şimdilik bizim boyumuzu fazlasıyla aşar. Bizim yapmaya çalıştığımız, sorunu ortaya koymak, belli dönemeçleri ve düğüm noktalarını vermekten ibaret.

"İslam dünyasının büyük ve belirleyici"(3) tartışması ussal üretime dayanan bilgiyi savunan İbni Rüşt ile, inanca dayalı bilgiyi savunan Gazali arasında yapılmıştır. Sonuç dönemin siyasal otoritesinin desteklediği Gazali'nin zaferi ve arkasından gelen, yüzyıllarca sürecek olan uzun bir kış uykusu. Öyle ki Osmanlı savaş meydanlarında peş peşe yenilinceye kadar dönüp kendisine bakma gereği duymaz. Ekonomik, bilimsel ve teknolojik açıdan gelişmiş Avrupa karşısında eskisi gibi siyasal üstünlüğünü sürdüremeyeceğini acı bir şekilde anlayan Osmanlı, Avrupa'ya benzemeye çalışır. İşte "Batılılaşma", "Çağdaşlaşma" serüvenimiz böylece başlar. Batıya benzeme anlamında bu yenileşme hareketi önce ordudan başlar, giderek devletin ve toplumun tümünü kapsayacak genişliğe ulaşır. Bu kabuk değiştirme sürecinin son halkası Kemalist Cumhuriyet'in kuruluşudur. Fakat bu sürecin bir yönüdür, diğer yönü Kemalist İdeolojinin Batılılaşmayı, Çağdaşlaşmayı ulaşılması gereken idea olarak görmesidir. Oysa " Batıcılık, hiç bir yerde gerçekleşmemiş, sadece gericiliğe yarayan, bir bireyci aydın ütopyasıdır"(4)

Osmanlı döneminde yüzyıllarca soluk alamayan felsefesel düşünce, bu süreçte, toplumdan kaçarak tasavvuf kılığında mistikleşir, kendinden geçer. Osmanlı'nın çöküş sürecine girmesiyle birlikte **imparatorluğu kurtarma dürtüsüyle ve Batının etkisiyle**, düşünce bu kış uykusundan uyanır gibi olur. Fakat bir yandan tarihsel öncülleri ihmal edilen, kaynakları kurutulan, akışkanlığına izin verilmeyen; diğer yandan kendisini birikmiş ,amansız tarihsel sorunların ve toplumsal çelişkilerin göbeğinde bulan bir düşünme etkinliğinin **yüzeysel ve taklitçi** olmak dışında fazla şansı kalmaz. Bu yüzeyselliği H.Z.Ülken şöyle açıklıyor: "Yüzyıllar boyu savaş halinde bulunduğumuz bir dünya karşısındaki mukavemetler ve devrimler,

sonunda imparatorluğun yıkılmasıyla yeni bir siyasi bünyenin ortaya çıkışı, bu bir asırlık fikir hayatını çoğu ihtiraslı, günlük siyasi eyleme bağlı ve derin olmaktan uzak bırakmıştır."(5)

Evet, "Türkiye'de Çağdaş Düşünce" diye nitelenen etkinlik; "çöken imparatorluğu kurtarmak", "ülkeyi çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkarmak" gibi ham hayallerin peşinde koşmaktan kendi iç-zorunluluklarının, işleyişinin bilincinde olmayan bir düşünce, ne ölçüde toplumsal sorunlaçın bilincinde olabilir, bunlara çözüm üretebilir? Sürekli bir şeyleri kurtarma, bir yerlere ulaşma derdinde olan bir düşünce, ne yazık ki kendi geleneğini kuramamıştır, sürekli geride kalmıştır. Bu da daha fazla taklitçiliğe ve günlük siyasal eyleme sarılmasına yol açmıştır.

Farklı kesimden aydınların paylaştığı, tekrarlana tekrarlana neredeyse "gelenekleşmiş" olan"Türkiye'de bir felsefe geleneği yok"(6) deyişi önemli ölçüde yerindedir. Yalnız bu tür belirlemeler, yeni; sorulara dönüşmedikçe, araştırmalara yol açmadıkça, tartışmaları kışkırtmadıkça işlevsel olacağını, çözüm gücü taşıyabileceğini sanmak saflık olur.

O halde soralım:

1) Türkiye'de neden köklü bir felsefe geleneği oluşmamıştır?

2) Kimler nasıl başlatabilir, oluşturabilir?

3) Felsefesel geleneğin yokluğu T.S.H. özgülünde ne gibi sorunlara ve çıkmazlara yol açmıştır?

Kuşkusuz alabildiğine zor ve cevapları da aynı ölçüde araştırma, tartışma gerektiren sorular. İlk sorunun cevabının da(ki yukarıda kısmen vermeye çalıştık) T.C.'nin kuruluş dönemine, hatta Osmanlıya ve daha ötesine uzanan, bu toplumun tarihi içinde uzanan kökleri var. Şimdilik Türkiye'de neden bir felsefe geleneği oluşmadığı (?)na; köklü bir felsefesel düşünüşün olanaklı hale gelebilmesi, bir felsefe geleneğinin oluşabilmesi için gerekli ve zorunlu olan **bazı önemli** koşullar çerçevesinde yaklaşmaya çalışalım. Bu koşullar:

A) Geleneksel ve dinsel düşünce biçimlerinden köklü bir kopuş,

B) Bilimsel çalışmalarda belli bir birikim,

C)Toplumla göbek bağını koparmış "merak duygusuyla büyülenmiş yaratıcı bireyler... Bu koşullar açısından Türkiye güllük-gülistanlık olmasa da; 1960'ta başlayan, 80'lerde hız kazanan bir birikimin olduğunu, hazırlık sürecinin yaşandığını söylemek mümkün. Şimdi sıraladığımız bu üç koşul açısından Türkiye'nin tarihsel toplumsal evrimi içinde oluşan "çağdaş düşünceye", olumsuz boyutunu vurgulayarak, kısaca göz atalım.

A) DİNSEL DÜŞÜNCE VE FELSEFE

Geleneksel ve dinsel düşüncelerin varoluş zemini, insanın yaşamını belirleyen doğal ve toplumsal güçler karşısında duyduğu derin korku ve yaşadığı mutlu cehalettir. Buradaki korku doğa-üstü güçlere sığınılarak telafi edilirken, bilgisizlik insanın zihinsel enerjisini sıkıcı ve zor araştırmalardan kurtararak; hazır kalıp ve reçetelerle yozlaştırır. Tarihsel gerçeğimiz bu açıdan fazlasıyla iç karartıcı. Kelime anlamı ve toplumsal işlevi "teslim olmak"tan İslamiyet bu toplumun yüzyıllarca egemen ideolojisi olmuştur.Bu ideolojinin taşıyıcısı olan Osmanlı "aydını" dine, Allah'a inanmaya o denli alışmıştır ki, Avrupa'nın bilimi ve felsefesiyle tanıştığında onu da dinleştirmekten, tapınma nesnesi haline getirmekten kendini alamaz. Artık bilim ve felsefede tıpkı din gibi soruları bir kez sorulmuş, cevapları son kez verilmiş olup her türlü gelişmenin ve eleştirinin üstünde yer almaktadır. Eski dinsel dogmalar ve fetvalar yerini "yeni" bilimsel kalıplara ve reçetelere bırakmış, ama temeldeki plebyen kafa olduğu gibi kalmıştır.

Cumhuriyet dönemi aydını-ki önemli bir kısmı Osmanlı artığıdır; böyle bir anlayışın 'makus' mirasçısı ve sadık sürdürücüsü olmuştur. Örneğin yeni kurulan T.C'nin en önemli ideoloğu Z.Gökalp "Alfred Fouille'nin felsefesini ve Durkheim'ın sosyolojisini bilimin en son ve mutlak doğruları olarak kabul" eder.(7) Öncelleri gibi bu dönemin aydını da gerçekliği, tarihsel bir açıdan değil, tözel bir açıdan kavrar; onun için de gerçeklik evrimsel bir süreç, bir oluş değil, mitsel yapısı olan değişmez bir tözdür.(8) İşin asıl can sıkıcı yanı Türkiye'li sosyalistlerin de böyle çarpık bir geleneğin, mirasın basıncı altında ezilmeleri, ciddi bir kopuş gerçekleştirememeleridir.

Batılılaşma hareketinin içinden ve onun bir parçası olarak gelişen Türkiyedeki sosyalist düşüncenin bu gelenekle köklü bir hesaplaşma yaşadığı ve bu hesaplaşma içinde aştığı söylenemez. Türkiye sosyalizminin ilk dergilerinden; "Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi"nin organı " Kurtuluş" ta sosyalizmin nasıl kavrandığını görmek önce dehşet, sonra ibret vericidir: " Görüyoruz ki sosyalizm akımı ile,... din akımları arasında bir çok benzerlik noktaları var."(s.90) sadece benzerlik mi?Tabii ki değil! "Hiç şüphesiz sosyalizm, peygamberleriyle, martirleriyle son çağların çıkarabileceği bir şekilde ve diğerlerini izleyen bir dindir" (s.89) Partinin imzasını taşıyan bir yazıda da Marx'tan "büyük ve ebedi bir peygamber" (s.59) diye bahsediliyor.(9) Evet, sosyalizm din, Marx peygamberse, bize de mümin olmak kalıyor galiba!

Sosyalizmi böyle kavrayanların; sosyalizm adına neler yaptığını (ve yapabileceğini) ve önemli bir kısmının soluğu nerede aldığını ve (alabileceğini) söylemeye gerek bile yok. Yalnız şu soruların hepten yanlış olmadığını düşünüyoruz: O günden bu güne onyıllar geçmiş olmasına karşın bu anlayış ne kadar değişmiş? Böyle bir anlayışın politik, örgütsel sonuçları, yansımaları nelerdir? Önderlerin, örgütlerin mutlaklaştırılması, fetişleştirilmesi ile iman etmeye alışmış ve iman etmek isteyen kafa yapısı arasında nasıl bir ilişki vardır ...vb...vb. bir dizi sorunun muhatabı reformisti, devrimcisi; devrimci-demokratı, proleter-sosyalisti; geleneksel-solu, yeni-solu ile bir bütün olarak T.S.H.'dir, biziz,hepimiziz...

B) BİLİMSEL BİRİKİM VE FELSEFE

Eski -Yunan felsefesi, kendisini önceleyen astronomi ve matematik bilimleri temelinde, Kant felsefesini Newton mekaniği temelinde, çağdaş felsefe de kendini fizik bilimi(özellikle Rölativite ve Kuantum teorileri) , ruhbilim ve dilbilim temelinde oluşturmuştur. Bu anlamda "Türkiye'de bilimler üzerinde temellenen bir felsefe geleneği(epistemoloji geleneği) yok(10) belirlemesi kısmen doğru olmakla birlikte, biz tersinden, bir felsefesel geleneğin oluşabilmesine kaynaklık edebilecek bir bilimsel birikimin yeni yeni oluşabildiğini söylemenin daha doğru olacağını düşünüyoruz.

Şimdilik bu varsayımı, ilerde tekrar dönmek üzere, bir yana bırakarak Türkiye'deki düşünce yaşamının temel eğilimlerini, dil ve davranış(tutum) gibi iki temel göstergе-

den yola çıkarak belirlemeye çalışalım.

1. DİL- DÜŞÜNCE- TUTUM

Felsefesel üretimin dilin soyutlama olanakları ve düzeyi ile doğrudan bağıntısından hareketle, Türkçe'nin nasıl bir felsefeye eğilimli olduğudur burada sorunumuz. Bir kez düşünme olanakları açısından Türkçe, bilindiği gibi somuta yönelen bir dildir. Örneğin "method" gibi soyut felsefesel bir kavramı "yöntem" hatta "yol" gibi somut bir kavramla karşılar. Bu özelliğin, yararları bir yana, düşünce yaşamını amprizme/ pozitivizme koşullamak gibi bir olumsuzluğu var. Buradan bakınca "bilimde amprisizm Türkiye'yi kemiriyor"(11) veya "Pozitivizmin Kıskacında Türkiye" (12) gibi ifadelerle anlatmak istenilen daha bir anlaşılır oluyor.

İkinci önemli bir nokta ise, Türkçe'nin dış dünyadan, dışımızdaki nesnel gerçekten çok iç dünyaya, iç-yaşantılara dönük öznel yapılı bir dil olmasıdır. Hatta daha da ötesi " Türkçe dış dünyayı iç dünya açısından kavramaya eğilimli bir dildir."(13) Tarihsel bir varlık olarak toplum, toplumsal bir varlık olarak insan gerçeğinden bağımsız bir dilden bahsedemeyeceğimize göre, böyle dilsel bir yapının bu gerçeği nasıl, tasarlamaya-yorumlamaya eğilimli olduğunu sormak yerinde olur. Bizce en önemli ve temel sonucu idealizm, özellikle tarihin idealist kavranışı şeklinde ortaya çıkıyor.

Evet,'Türkçe'nin somuta yönelik bir dil olması amprisizmi/pozitivizmi koşullarken öznel yapılı bir dil olması ise idealizmi koşulluyor' şeklinde ilk bakışta birbiriyle çelişen iki sonuca vardık. Şimdi bu iki sonucu unutmadan Türkiye'de halkın, ama yalnız halkın değil aydınımsı yaratıkların da felsefe karşısında nasıl bir tutum aldığını görelim.

N.Uygur Türkiye'de halkın felsefe karşısında birbirine karşıt iki temel tutumundan bahseder. Bu tutumlardan "biri uyarınca: felsefe işe yaramaz bir takım düşünceler yığınıdır". Bu tamı tamına amprisist/pozitivist bir tutumdur. "Halkın öbür felsefe anlayışına göre: başlı başına bir güç alanıdır felsefe"(14) Bu ise bilinemezci idealist bir tutum. Görüldüğü üzereTürkçe'nin yönelimi ve yapısı ile Türk halkının felsefe karşısında tutumu arasında bir paralellik, bir benzerlik var.

2. POZİTİVİZM- İDEALİZM VE TÜRKİYE

Görünürdeki bütün çeşitliliğine ve renkliliğine rağmen burjuva bilim anlayışının temelde pozitivist olduğunu biliyoruz. Bir bilim felsefesi olarak pozitivizm, herşeyden önce kendisini dine ve metafiziğe karşı bilimsel olarak tanımlar. Buna göre sadece deney ve gözleme gelebilen olguları bilebiliriz. Zaten "Dünya olguların toplamıdır" ve "Dünya olgulara ayrılır"(15) Ölçülebilen, sayılabilen şeyler bilimin nesnesi olabilir. Bunun dışındaki her şey ya dinsel dogma ya da metafizik boş söz olmanın ötesine geçemez, dolayısıyla bilimin konusunu oluşturmaz.Bilimin bu anlayışına göre örneğin" tarih, sınıf savaşımlarının tarihidir" gibi zihinsel soyutlamaya dayanan bir önerme, gözlem ve deney konusu yapılamadığı için(çünkü tarih deney ve gözleme konu olamaz) bilinemez ve bilimsel değildir. Yani pozitivizm, onca bilimsel iddiasına rağmen bilinemezci, bilgilenme sürecinde akla pasif bir rol biçmekle "akılsız", nesnel gerçekliği olgulara indirgediği ve olguları da bilimle özdeşleştirdiği için **öznel-**

Devrim

çatladı boncuk
nazardan
nalından kaçtı
at
kul oldu tütsüler
bir nisan sabahı
kurşun döktü askerler
okyanuslara

atasını bulmaya gitti her totem
ve tüm budun el salladı ardından

Tan Doğan

idealizme bağlanan bir bilim anlayışıdır.

Sonuç olarak, **bir bilim ideolojisi olarak çağımızda önemli bir etkinlik alanı kuran pozitivizm**; doğabilimlerinde, bu alandaki gelişmeleri sömürerek ve bunların sınıfsal kullanımını makulleştirerek; insanbilimleri alanında ise burjuva düzeni meşrulaştırarak ve ebedileştirerek sınıfsal işlevini yerine getirir.

Türkiye'de "çağdaş düşünce" diye nitelenen sürecin pozitivizmle ilişkisini ve pozitivizmin bu "çağdaş düşünce" üzerinde neden önemli bir etkisi olduğunu aydınlatmak gerekiyor. Pozitivizm, kurucusu olduğu A.Comte'nin belirttiği gibi, "düzenin ve ilerlemenin bilimi" olduğu iddiasındadır. Bu haliyle Avrupa karşısında **geriliğini** gören ve hergün biraz daha imparatorluk **düzeni bozulan** Osmanlı aydınına en uygun ideolojidir pozitivizm. Zaten A.Comte'nin kendisi de "insanlık dini" projesini uygulamak için Osmanlı İmparatorluğunun uygun bir ortam olduğunu söylememiş miydi? Pozitivizmin Türkiye'nin düşünsel yaşamına girmesi Z.Gökalp'le başlamasa da(ki onu önceleyen Rıza Tevfik, Ahmet Rıza, Beşir Fuat...vd. gibi aydınlar var), resmi bilim anlayışı olarak kabulünde Gökalp'in büyük etkisi var. Zavallı Kürt Z.Gökalp'in "hamallığıyla" Avrupa'da çoktan revize edilen E.Durkheim'ın pozitivizmi T.C. kuruluş döneminde "bilimin kendisi" olarak, eğitim kurumlarına ve aydınlara deli gömleği giydirilir. Süreç tek yönlü değil, yeni kurulan devletin yöneticileri gereksindikleri felsefeyi Z.Gökalp tarafından üretilmiş bir biçimde, hazır olarak bulurlar. Kendi politik pratiklerine ve dünya görüşlerine doğal olarak uygun düşen bu felsefeyi, bu defa kendileri politik otoriteleriyle de güçlendirerek aydınlara dayatır. Aydınlar da böylece "yüzyıllık felsefi bunalımdan" kurtularak gönül rahatlığıyla kabul eder...

Resmi ideolojiyle pozitivizmin ilişkisini Cumhuriyet'in temel ilkelerinden birisi olan "halkçılık" bağlamında daha açık gözlemek mümkün. Kemalizm'in "halkçılık" ilkesi egemenliğin "gökten yere inmesi" anlamında tarihsel olarak ilerici, toplumun "imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitle" olarak kabulü anlamında gerici bir işlev görür ki Kemalizmi içten pozitivizme bağlayan temel ilke budur. "Halkçılık, gerek sınıfsal anlamı, gerekse siyasi yönüyle Atatürk'ü pozitivizme yaklaştırır. A.Comte'nin 'toplumsal dokular' teorisi ve Durkheim'ın organik ve mekanik işbölümü, kollektif bilinç fikri gibi , topiumu bir saatin çarkları gibi ahenk içinde ele alan halkçılık fikri de ancak pozitivist bir espri içinde değerlendirilebilir"(16) Kolayca görüleceği gibi "imtiyazsız, sınıfsız " toplum, sınıflara bölünmüş toplum gerçeğinin reddini içerirken, "kollektif bilinç" ,sınıfsal bilinç yerine ikame ediliyor.

Derin ve sistemli bir felsefesel temele dayanmayan Kemalist "devrim" ve ideoloji, bilimin pozitivist anlayışını mutlaklaştırır. Ve bu anlayışı, bütün pozitivistlerin yaptığı gibi, bilimin kendisi olarak sunar. Giderek bütün toplumsal ekonomik geriliklerin "bilim" ile alt edileceği, çağdaş uygarlığın "bilim"le yakalanacağı yanılgısına düşer. Oysa bu bilimin temelindeki tarihsel ve toplumsal gerçekliğin; eleştirel, köklü, derin bilincin üzerinden atlandığında bilimin belli bir aşamasının mutlaklaştırılması, sonuçlarının idealize edilmesi kaçınılmazlaşıyor.

Burada bir parantez açarak önemli gördüğüm bir gerçeğin altını çizmek istiyorum: Atatürk'ün Osmanlı düşmanlığını, bir tarih boyunca oluşmuş/ oluşturulmuş, "kültürü"nü, "geleneği"ni bir çırpıda yok etmek istemesini sadece onun devrimciliğine, yeni kurulan devleti sağlamlaştırmak istemesine yormak işi yüzeysel algılamak olduğu gibi, sosyalistler açısından bir gaflettir de.Çünkü resmi bilim anlayışı olarak kabul edilen ve oluşum süreci tarihselliği imha edilmiş bir güncelliğin mutlaklaştırılması olan pozitivizmin tarih bilinci, daha doğrusu tarih bilincinden yoksunluğu bunu gerektirir. Bir tarih anlayışından yoksun olan her tarih yapıcılığı ve yazıcılığı köksüz ve amprist olmaya yazgılıdır.

Felsefesel etkinliği ya boş ve yararsız ya da bilinemez ve tehlikeli gören Osmanlı-Türk toplumu doğal olarak ondan uzak durmayı isteyecektir. Kesintisiz bir arayış, eleştirel bir yaklaşım, ussal bir kavrayış olarak felsefenin yerine; her türlü eleştirinin üzerinde, hiçbir araştırma gerektirmeyen, fakat her soruya cevap olabilen, olmuş-bitmiş akıldışı kalıplardan oluşan-bu haliyle felsefesel etkinliğin tam karşıt anlamına gelen-Osmanlı'da "kelam", T.C. döneminde ise "resmi ideoloji" diyebileceğimiz bir dogmalar çorbasını ikame edecektir. Bu zihniyete sözde muhalefet kesim ise, **hiçbir gerçek toplumsal ve düşünsel gereksinime dayanmadan** Avrupa'da üretilen bilim ve felsefeyi allayıp pullayarak, reklamını da yapmayı ihmal etmeden son dönemde yoğun bir şekilde Türkiye'de dolaşıma sokuyor. Yine aynı kesim, her seferinde daha az geç kalarak da olsa, nasıl bir zamanlar Varoluşçuluk'u, sonra marxizm'i moda yaptıysa; şimdilerde postmodernizmi moda yaptı. Yalnız gariptir! Bu yüzyılın ilk yarısında pozitivizm kılığında aklı ve nesnelliği mutlaklaştıran burjuva felsefesinin yüzyılın sonuna doğru postmodernizm kılığında akıl-dışılığı ve öznelliği mutlaklaştırması bizim açımızdan son derece anlaşılır bir süreçtir.

Batının gelenekleri oluşmuş ve belli bir gelişim çizgisi, iç-tutarlılığı olan felsefe ve bilimsel birikimini, tam da bu niteliklerden yoksun olan Türkiye'nin düşünsel ortamına **belli bir referans ve alış noktası tarif etmeden** sokmak, düşünsel yaşamımızı bulunduğu duruma, yani kısırlığa ve yüzeyselliğe sür-git mahkum etmektir. Bizden çok farklı tarihsel-toplumsal bir süreç yaşayan, dolayısıyla entellektüel geçmişi ve gelenekleri de farklı olan, Avrupa'da üretilen bilimsel ve felsefesel yapıtları(çoğu kez anlama-

dan) tercüme etmekle nereye varılacağı sanılıyor sahi? İşi daha da ileriye götüren "uyanıklar" yok değil hani: Hristiyan batıdan yaptıkları tercümeler ve ödünç aldıkları düşüncelerle 'Oryantalizmi eleştiren islamcılarımız' ; yine aynı şekilde Avrupa'lı dostlarından yaptıkları tercümelerle ve ödünç aldıkları düşüncelerle Avrupa merkezciliği, Dünyanın Batılılaştırılmasını eleştiren " solcularımız" hayli kalın bir külliyat oluşturuyor.

Bizce bugüne kadar egemen olan bilim ve felsefe anlayışı ve devamında bunların üretilme biçimi bir geleneğin **nasıl oluşturulamayacağını, yaratılamayacağını fazlasıyla kanıtlıyor.** Evet Türkiye'de belli bir bilimsel birikim temelinde oluşturulabilecek köklü bir felsefe geleneğinin neden oluşmadığı, giderek kimlerin oluşturamayacağı az-çok günışığına çıkıyor böylece. Vurgulayarak bitirelim bu bölümü: Batılı bilim ve felsefe tekellerinin yerli şubesi gibi çalışan bilcümle tercüme ve memur kafalı sözde aydınlar oluşturamazlar, bu kesin...

3.BİLİM- FELSEFE İLİŞKİSİ

Yukarıda bilimin felsefeyi önceledığini, bir felsefesel geleneğin ancak belli bir bilimsel birikim temelinde oluşabileceğini ifade etmiştik. Bu sorunun bilim felsefe ilişkisi bağlamında biraz daha açılması gerekiyor. **Bilim nesnesi ve yöntemiyle tanımlanan bir süreçtir.**Bu sürecin sonucu olan bilimsel bilgi, belli bir nesneye ilişkin, özgül yöntemlerle üretilen bir bilgidir. Oysa **felsefenin** bilimin maddesi olması anlamında bir **maddesi yoktur**; fakat bilimsel yöntemlere de kaynaklık eden **yöntemi vardır**. Toparlarsak bilim **belli bir kavramın** ifadesi olduğu **özgül bir maddeyi araştırırken felsefe genel olarak kavram ile madde arasındaki ilişkiyi araştırır.**

Bilim ile felsefenin işbirliği yapmasının öneminden bahseden M. Planck, filozof ile bilimi, insanın çalışmasının ve bakış açısının farklılığını "birlikte seyahat eden iki yolcunun davranışlarıyla" kıyaslayarak şöyle açıklamaya çalışıyor:" Yolculardan biri yeni gördüğü araziyi uzak gözlerle bir yandan diğer yana kolaçan ederken, öbürü belli bir yöne doğrulttuğu sabit bir teleskopla bakmaktadır. Birincisi tek tek nesneleri açık seçik görmez, ama arazinin bütün çeşitlenmişliğini toplu bir bakışla kendi bağlam ve bütünlüğü içinde görür. Ötekisi tek tek nesneleri görür, ama nispeten daha dar bir görüş açısı içinden bakar, dolayısıyla bütünü kapsayacak bir bakış açısına sahip değildir."(17) Yalnız, bu " araziyi kendi bağlam ve bütünlüğü içinde" gören felsefenin; aynı "arazinin" "tek tek nesnelerini" gören bilimsel araştırmanın sonuçlarına ilgisiz kalacağı anlamına gelmez. Bu yakın ilgiyi ve ilişkiyi A. Einstein ve L.İlfel şöyle açıklıyor:" Felsefi genellemeler, bilimsel sonuçlara dayandırılmalıdır. Bununla birlikte, bir defa şekillenip çoğunlukla benimsenen genellemeler, doğa olaylarını ele almanın düşünülmüş yollarından birini göstererek, bilimsel düşüncenin daha sonraki gelişimini sık sık etkilerler."(18)

Evet bu düşünceler önemli olmakla birlikte özellikle insan bilimleri söze konu edildiğinde Marxistlerin burda durması mümkün değil. Marxistler için gerek bilimin gerekse felsefenin sınıfsal niteliğini görmezden gelen her yaklaşım yetersiz, dolayısıyla yanlış olmak durumunda. "Felsefe, teori alanındaki sınıf kavgasını temsil eder. Felsefenin bir kavga (Kampf diyordu Kant), politik bir kavga, bir sınıf kavgası olması bundandır."(19) **Felsefenin sınıf savaşımının teorik biçimi olduğu** genellikle bilinen ve kabul edilen bir gerçek olmasına karşın **bilimin sınıfsallığı** gündeme geldiğinde bütün haşmetiyle bilime ilişkin pozitivist önyargılar devreye giriyor. Bilimin ne kadar nesnel, tarafsız, sınıfsallıktan uzak olduğu kanıtlanmak için, adeta yarışa giriliyor.

Bunun son örneğini Teori ve Politika dergisi verdi: **"Bilimin sınıfla ilgisi olmamasına** karşılık politikanın sınıfsal olanla özgül ilişkisi şeklinde beliren temelli yaklaşım, bilimle politikanın radikal ayrılığının bir diğer ifadesinden başka bir şey değildir"(20) Yayın yaşamına yeni başlayan ve ortalamanın üzerinde bir teorik düzeyi olduğu gözlenen Teori ve Politika dergisinin aksine sadece politika değil, bilim de sınıfsaldır. Hatta, bir yönüyle sosyalizmin ütopik olmaktan çıkıp bilimselleşmesi sınıflar-üstü, sınıf-dışı bir bakış açısından **bilinçli** sınıfsal bir bakış açısına geçişiyle, yerleşmesiyle tanımlanabilir. Bilimin sınıfsallıktan uzak nesnel, tarafsız olduğu pozitivist bir sav olup, burjuva akademisyenlerinin savunabileceği bir yanılsamadır.

Felsefe, bugüne kadar genellikle felsefeye uzak ve ilgisiz kalan T.S.H.'nden öcünü alıyor gibi.Aynı nesnel gerçekliğe ilişkin o kadar çok teorik tespitin var olması, ki bu olgu kendi başına dahi teorik yoksulluğun boyutlarını göstermeye yetiyor, sol hareketin felsefeyle yakın bir ilgisi olduğu anlamına gelmiyor. Oysa devrimci mücadelenin teorik sorunlarını incelemek için, her zaman bir takım felsefesel kavramlar çıkış noktasını oluşturmalı. Yüksek bir genelleme düzeyi olan felsefe bize, **en temel sorun olan sorunları ele alma biçimini ve yorumlama tarzını verir.** Öncelikle bu en temel soruna çözüm getirmek gerekiyor. Çünkü her özel veya tekil sorun, yeniden, örtük veya açık olarak bu genel ve temel sorunu gündeme getirecektir. Eğer bu sorun çözülmemişse her özel veya tekil sorunla ve sorunda tekrer gündeme geleceği için yaşanan bir **kısır döngü** olacaktır.

Sağlıklı bir felsefe geleneğinin ve teorik birikimin yokluğunun koşulladığı bu kısır döngü, kuşkusuz yöntem açısından da bir dizi metafizik karşıtlıkları yaratma şeklinde kendisini ifade ediyor: Genelin toptan reddi, genelin hepten kabulü; bir yandan "ülke özgüllüğü", bir yandan "model" saplantıları...vb. Bütün bunlardan ortaya çıkan politik sonuç,iç-içe ve birarada yaşanan iradecilik ve kendiliğindencilik oluyor. Engels'in haklı olarak ve çok yerinde belirttiği gibi metafizikçi" yalnızca antitezler aracıyla düşünür."(21)

İşi buraya kadar getirmişken, gerek batılı marxistler arasında bir dönem hararetli tartışmalara yol açan, gerekse bilim-felsefe ilişkisi bağlamında Türkiye'de cılız da olsa yeniden gündeme gelen nesnelcilik (kadercilik) ve iradecilik sorununa değinmek yerinde olur sanırım.

Marx, 1869 yılında Louis Bonaparte'ın 18. Brumaire'ı adlı yapıtına yazdığı önsözde, aynı süreci konu edinen ve kendi yapıtıyla eşzamanlı olarak yayınlanan "sözü edilmeye değer" iki yapıttan bahseder. Bunlardan biri V.Hugo'nun Küçük Napolyon'u, diğeri Proudhon'un Hükümet darbesi. Marx'ı özetlersek, V.Hugo olayın bütün sorumluluğunu yüklediği L. Bonaparte'a sövüp-sayıp onunla alay ederken, aynı zamanda ona "tarihte eşi görülmemiş bir kişisel girişkenlik gücü yükleyerek büyüttüğünü farketmiyor". "Proudhon ise, hükümet darbesini, daha

✓ nesnel bir süreç olarak tarihsel-toplumsal gelişme ile öznenin bu nesnel gelişme sürecine müdahale olanaklarının belirlenmiş, sınırlanmış bir dönemde somut olarak ele alınması gerekir. Bu sorun gerçek çözümüne ve anlamına o zaman kavuşur. Ancak soyutlama düzeyinde şu söylenebilir: Sosyo-ekonomik temeldeki değişmelere paralel olarak sertleşen veya yumuşayan sınıf savaşımının özneye(örgüte veya partiye) sunduğu müdahale olanaklarını determine etmek. Başka bir ifadeyle kollektif iradeyi, sosyo-ekonomik temeldeki değişmelerin sınıf savaşımı dolayımından geçerek oluşturdukları nesnellikte tanımlamak zorunludur.

önceki tarihsel gelişmenin bir sonucu gibi sunmaya çalışıyor." Böyle bir yaklaşım ise "hükümet darbesi kahramanının bir savunmasına dönüşüyor". V.Hugo'nun yaklaşımının sanatçı(şair ve romancı) veya Proudhon'un yaklaşımının ise ekonomist olmasıyla ilişkisi olduğu açık. Biri alabildiğine öznel, diğeri o ölçüde nesnel birbirine karşıt görünen iki metafizik yaklaşım örneği. Oysa diyalektik yöntemle çalışan Marx, her iki yaklaşımda **içeren,aşan** bir tarzda sorunu ortaya koyar: Sorun ne olayların tek sorumlusu olarak L.Bonaparte'ı görüp suçlamaktır, ne de olayları önceki gelişmelerin mutlak-zorunlu sonucu olarak görüp L.Bonaparte'ı aklamaktır. **Sorun** "Fransa'da **sınıf savaşımının** sıradan ve kaba bir adamın kahraman gibi görülmesini sağlayacak **koşulları ve durumu nasıl yarattığını** "(22)göstermektir.

Bu sorun genel olarak şöyle formüle edilebilir: Tarihsel-toplumsal gelişmenin nesnel yasaları ile aynı gelişmenin ürünü(sonucu) ve parçası olan öznenin bu gerçekliğe müdahale olanakları. Aslında sorunu böyle bir ikilem içinde ortaya koymak bir basitleştirme olmasına rağmen zorunludur da. Zorunludur, çünkü pozitivistler gibi "boş bir sözdür" deyip bir kenara atamayacağımıza göre, bu sorunu formüle etmek zorundayız, ki başka türlü formüle etme olanağı yok. Basitleştirmedir, çünkü insan veya özne sadece bir sonuç ve biçimlenen değil, aynı zamanda bir neden ve biçimleyendir.

Bu ve buna benzer sorunları ele almada biçimsel mantık ile diyalektik mantık arasındaki fark hemen kendini ele veriyor. Materyalist diyalektik mantığa göre kavramların hareketi gerçek sürecin hareketine göre olmak zorunda. Bunun anlamı şu, nesnel bir süreç olarak tarihsel-toplumsal gelişme ile öznenin bu nesnel gelişme sürecine müdahale olanaklarının belirlenmiş, sınırlanmış bir dönemde somut olarak ele alınması gerekir. Bu sorun gerçek çözümüne ve anlamına o zaman kavuşur. Ancak soyutlama düzeyinde şu söylenebilir: Sosyo-ekonomik temeldeki değişmelere paralel olarak sertleşen veya yumuşayan sınıf savaşımının özneye(örgüte veya partiye) sunduğu müdahale olanaklarını determine etmek. Başka bir ifadeyle **kollektif iradeyi,** sosyo-ekonomik temeldeki değişmelerin sınıf savaşımı dolayımından geçerek oluşturdukları nesnellikte tanımlamak zorunludur. Bu nesnelliğin üzerinden atlayan her irade-özne tanımlaması ve bu nesnelliğin bileşenlerinden biri olarak özneyi hesaba katmayan her nesnellik tanımlaması, idealizmle ve metafizikle maluldur. İradeye öncüye aşırı vurgunun bir sonraki aşaması, kendiliğindenciliğe, verili olana teslimiyettir. Bu açıdan T.S.H tarihi iradi çıkışların kendiliğindenciliğe dönüşmesinin tarihidir.

C.BİREY VE FELSEFE

Felsefe öncesi mitolojik düşünce veya dünya görüşü ilkel komünal toplumun bilincidir. Sınıfsal bölünmenin ve çatışmanın olmadığı ilkel komünal toplumda gerçek anlamda kendi dünya görüşüne sahip birey, bu bireyin "temsilcisi ve sözcüsü" olan felsefe de henüz yoktu. Çünkü böyle bir toplumda insan-teki toplumla göbek bağını koparmamıştır ve bunun sonucu olarak birşey üzerinde düşünmek gibi bir yükümlülüğü, derdi yoktur. Onun yerine toplu yaşamın temel birimi olan kabile, oymak...

vs. düşünür, hedefleri saptar.(23) Sonuç olarak bu dönemde birey kimliği topluluk kimliğinden ayrışmamış, topluluk kimliği içinde emilmiş bulunmaktadır.

Tarihe gerçek anlamda ilk bireye ve felsefeye ilk sınıflı toplum olan Eski Yunan'da rastlanır. Gerçekten de felsefe; kendi çıkarının az çok bilincinde olup mücadelesini veren sosyal sınıfların oluşturduğu bir toplumu ve bu toplumla göbekbağını koparmış, kendi kafasıyla düşünebilen bireyin varlığını zorunlu kılıyor. Özcesi felsefe, sınıflara bölünmüş bir toplumun ürünü olan **bireyin** etkinliği olarak ortaya çıkıyor.

Birey ile felsefe arasındaki bu rastlantısal olamayan doğrudan ilişkiyi M.Horkheimer şöyle ifade ediyor:" Felsefe bireyin temsilcisi ve sözcüsü olarak gelişmişti, felsefenin bunalımı da bireyin bunalımında belli eder kendini" (24) Aynı gerçeğe, fakat bu defa ters yönden S.Hilav parmak basıyor"...gerçek anlamda bireyin ortaya çıkmadığı yerde yoktur felsefe ve olamaz"(25)

(İnsan "toplumsal bir varlıktır" belirlemesi, insan "bireysel bir varlıktır" belirlemesiyle tamamlanmadıkça tek yönlü ve eksik kalacaktır. Marx'ın insanı toplumsallığından soyutlayıp sadece birey yönünü gören burjuva liberal felsefeye karşı özellikle ve öncelikle insanın toplumsal bir varlık, toplumsal bir ürün olduğunu vurgulaması son derece doğaldı. 1980'lerden sonra "solcu pazarda" fazlasıyla rağbet görüp alıcı bulan "bireyci" ideolojiyi de bu bağlamda değerlendirmek gerekiyor.(26) Yalnız bizim kastettiğimiz birey olmanın bununla ilgisinin olmadığı açık.)

Evet, sınıflı toplum, birey olmak ve felsefe arasındaki bu ilişki açısından tarihsel ve güncel gerçekliği nedir? Özel olarak T.S.H. nasıl bir görünüm sunuyor bize bu açıdan?Bu sorunu ileride daha ayrıntılı olarak ele almak umuduyla şimdilik kısaca şunu belirtmekle yetinelim: Bizde ne birey tam olarak toplumla göbek bağını koparabilmiştir, ne de toplum çıkarının bilincinde olup kıyasıya mücadelesini veren sosyal sınıflardan oluşmaktadır. Tersine, her toplumsal sınıf " vatan, millet, devlet çıkarı" gündeme geldiğinde kendi çıkarından vazgeçebilmekte; birey kendi kafasıyla düşünüp öylece eyleyeceği yerde üretilmiş olanı tüketmek daha kolayına gitmektedir.

Ancak yanlış anlamaya meydan vermemek için eklemek gerekiyor: Kapitalist üretim ilişkilerinin egemen ve burjuvazinin iktidarda olduğu bir tarihsel kesitte ve toplumsal koşullarda; "vatan, millet, devlet çıkarı" burjuvazinin çıkarı, plebyen kafalı birey de **burjuvazi için bir bireydir.** Tersinden aynı gerçeği ifade edersek, tarihsel ve güncel anlamda, sınıfsal çıkarların bilincinde ve özgürleşmiş kafa yapısına sahip bireyler, gerçek bir devrimci sosyalist mücadele için yaşamsal önemdedir.

"Türk bireyinin kimliğini" araştıran sosyolog Doğan Ergun, Türk bireyinin özerk bir birey değil; "görüntü-ortalama"bir birey olduğunu tespit ediyor. Hemen belirtelim ki bu ülkedeki sosyalist mücadelenin asıl yükünü omuzlarında taşıyan kadro da "ortalama" bir kadrodur. Aşılıp geride bırakılması gereken bir tiptir bu. Çünkü, bu ortalama kadro tipinin, burjuvazinin ideolojik saldırısını göğüsleme ve devrimci sosyalist mücadelenin yükünü taşıma gibi bir şansı yoktur. Kadroyu; soyut-teorik düşünebilme yeteneği ile siyasal eyleme yatkınlığı kendisinde birleştiren birey olarak tanımlamak mümkün. Soyutlama yeteneği olmayan "kadro" **teknisyen;** siyasal eyleme yatkın olmayan "kadro" ise **akademisyen** olmanın sınırlarını aşamaz.

DİPNOT VE KAYNAKÇA

1) Bu aydınlardan ilk aklımıza gelenler: S.Hilav, Y.Küçük, M.Çulhaoğlu, S.Savran'dır.

2) D.Hocaoğlu, Türk Aydınında Felsefi Zaafiyetin Temelleri, Türkiye Günlüğü, sayı:15, Yaz 91, sayfa:70

3) Murat Belge, Türkiye Dünyanın Neresinde?, s.114, Birikim Yay., 5. baskı, 1993, ist.

4) Niyazi Berkes, Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler, s.202, Yön Yay., 1965

5) Hilmi Ziya Ülken, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, s:13, Ülken Yay., 1979, 2. baskı

6) S.Hilav,H. Yavuz, F. Altıok, A.Timuçin...vs. Daha özgül olarak M. Çulhaoğlu, Türkiye,Tarih, Sosyalizm, s:10, Gelenek Yay, 1988, ist.

7) S.Hilav, Felsefe Yazıları, s:205, YKY,1993 ist.

8) Daryush Shayegan, Yaralı Bilinç, Çev: Hadun Bayrı, Metis Yay., 2. baskı, 1993 ist.

9) Kurtuluş, Anadolu Yay, 1975 ist.

10) H.Yavuz, Felsefe Üzerine, s:85, Bağlam Yay, 1987 ist.

11) Yalçın Küçük, Seçme Teknik Çalışmalar, s:29, A.İ.T.İ.A yay., 1981 Ankara

12) Erol Özbilgen, Pozitivizm Kıskacında Türkiye, Ağaç yay., 1994 ist.

13) Nermi Uygur, Kültür Kuramı, s: 57, Remzi yay.1984,ist.

14) Nermi Uygur, 100 Soruda Türk Felsefesenin Boyutları, s:28,29 Gerçek yay, 1988 ist.

15) L.Witgenstein, Tractatus, s:15, B/F/S yay., çev:Oruç Aruoba, 1985 ist.

16) Taner Timur, Atatürk ve Pozitivizm, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi'nin içinde c:1,s.95, iletişim yay.

17) Max Planck, Modern Doğa Anlayışı ve Kuantum Teorisine Giriş, s:34, Spartaküs Yay.,Çev: M.Yılmaz Öner, 2. baskı, 1996 ist.

18) A.Einstein- L. İlfel, Fiziğin Evrimi, s.59, Onur yay Çev. Öner Ünalan, 2.baskı 1976 Ankara

19) L.Althusser, Lenin ve Felsefe, s:29, Çev: B.Aksoy, E.Tulpar, M. Belge, İletişim yay. 2. baskı, 1989 ist.

20) Teori ve Politika, Marxist Politikanın Teorik Öncülleri, Metin Kayaoğlu,KIŞ 96, s.29,30 Ankara

21) F.Engels, Anti-Dühring, s:72, Sel Yay, 2.baskı 1990, Çev: Kenan Somer

22) K.Marx, Louis Bonaparte'ın 18. Brumaire'ı, Sol yay. Çev: Sevim Belli, 2.baskı 1990

23) T.Oizerman, Felsefe Tarihinin Sorunları, s:20, Amaç Yay, Çev: A.Celal Kanat,1988 ist.

24) M.Horkheimer, Akıl Tutulması, s:145, Metis Yay,2.baskı, Çev: Orhan Koçak, 1990 ist

25) S.Hilav, age, s.263,

26) Konuyu bu açıdan ele alan önemli bir yapıt: Birikim Bunalımı, J.O'Connor, Belge yay. 1995 ist.

27) Doğan Ergun, Türk Bireyi Kuramına Giriş, Gerçek yay, 1991 ist..

Aksamazlik teorisinin teknolojideki önemi

M. Yılmaz Öner

1970 sonrasının güncel koşulları,Kalite ve Aksamazlık kavramlarınınönemini arttırdı.Bu gelişmenin paralelinde söz konusu kavramları daha bir açıklığa kavuşturmak ve kavramların daha derin ve kapsamlı köklerinin başka alanlara da uzanıp uzanmadığını araştırmak bir ihtiyaç haline geldi. Pratik dünyaya bakarsak , endüstride olsun,ulaşım ve iletişim alanında olsun, bu alanlardaki özgül üretim süreçlerinin gittikçe karmaşıklaşarak otomatikleşme eğilimi, Kalite ve Aksamazlık kavramlarını derin köklerine kadar araştırmanın gerekirliğini açıkça gösteriyor. Parçaların veya sistemlerin aksamazlıklarının yeterli olmayışı, onların bakım harcamalarını arttırdığı gibi, teknik donanımların çalıştırılırken uğradığı duraklamaları da daha sık hale getirmektedir.

Öte yanda bazı durumlarda, otomatik donanımların aksamazlık yetenekleri daha düşük olduğundan, otomatik-olmayanlara oranla da az karlı oldukları görülmektedir.Aksamazlığı belirleyen etkenlerin küçümsenmesi nedeniyledirki işletme harcamalarının,daha işletmenin ilk yıllarında bile yatırım harcamalarını aşması gibi durumlar ortaya çıkıyor.Bugün makineler, insan faaliyetlerinin tüm kesimlerine, özellikle üretimin kumanda edilerek yürütüldüğü veya güdümlü üretim süreçlerinin uygulandığı alanlara girmiştir.Makinelerin çözdükleri sorunlar, özellikle kumanda makineleri, daha karmaşık bir yapıya bürünüyorlar.Çözülecek sorunların giderek karmaşıklaşması, çözümde kullanılacak makinelerin daha da karmaşıklaşmasını birlikte getiriyor.İşte bu yüzdendir ki,teknolojinin gelişmesiyle çelişen bir duruma düşmüş oluyoruz:Öyle ya,sistemlerin karmaşıklığının artması, onların basitliğini, dolayısıyla aksamazlığını azaltıyor.Oysa biz,aslında bizim önüne geçmek geçmek istediğimiz şey budur, yeni aksamazlığı arttırmak, sistemleri daha güvenilir biçimde çalışmasını sağlamaktır. işte aksamazlık teorisinin, teknoloji alanında çözüm getirmek zorunda kaldığı sorun budur, yani çelişkiyi çözmek. Sistemde aksamazlığı azaltacak yönde, kısacası kaliteyi (ki bu, kullanılma amacı denen endogen özellikler kümesi ile kullanılma biçimi denen exogen-kullanıcı insan-kökenli-özellikler kümesinin arakesiti veya örtüşme//çakışma derecesi anlamına gelir) zamanla azaltabilecek herhangi bir endogen(iç_yapısal) karmaşaya başvurmamak....Aslında bu koşul, bütün bilimlerin hedefi olan "yasaları basitleştirme, dolayısıyla genelleştirme" ilkesinden başka nedir ki?Çünkü bilimin kalitesi de bu hedefe yaklaşıldığı ölçüde yükselir,bilimsel'in aksamazlığı o ölçüde artar. İnsan tarafından güdülen veya makineye yedirilen amaç ile bu amacın makinenin dışındaki insan tarafından kullanılış biçimi, birbiriyle ne kadar örtüşürse,teknolojik bilginin teorisinde karşılaştığımız çelişki de o ölçüde azalır.

Buna paralel olarak,doğanın nesnel bir sistemde güttüğü amaç(yani Yasa)ile bu yasanın doğa tarafından işletiliş biçimi ya da doğanın bu yasadan sapmazlık biçimi (yani sistemin determinizmi veya yasaya uyum biçimi) birbiriyle ne kadar örtüşürse,doğanın kendi yasaları içinde düşeceği nesnel çelişki/kesinsizlik ya da nesnel indeterminizm veya sistemin ise yasalara-uyumsuzluğu da o ölçüde azalır.

Diyelim ki yasanın kendisi sistemin aksayarak çalışmasıdır.O zaman bu nesnel yasa(Aksarlık) ile doğanın, bu aksarlığa nesnel uyum (zamanlanış)biçimi [yani sistemin iç-determinizmi] ne kadar örtüşürse,doğanın kendi (Aksayıcılık)Yasası içinde düşeceği nesnel çelişki/kesinsizlik veya nesnel indeterminizm veya sistemin bu aksama yasasına uyumsuzluğu o ölçüde azalır.

Özetlersek, DETERMİNİZM, Yasa ister determinist ister indeterminist olsun, doğanın bu yasaya istatistiksel olarak değil, zamanlanarak(yani an be an ya da dinamik olarak)UYUM BİÇİMİDİR.İndeterminizm ise,an be an UYUMSUZLUK(yani istatistiksel uyum)biçimidir.

II

Kuantum fiziğindeki nesnel kesinsizlik sorunu denen Heisenberg Kesinsizliğini çözme

çalışmalarında da yukardaki teknolojik çelişkiye benzer bir çelişki var; çünkü soralım:Matematiksel araştırmalar bilimsel kaliteyi,yani doğanın aksarlık yasası(indeterminist yasaları) ile yine doğanın bu aksarlığa zamansal (an be an) uyum biçimi arasındaki örtüşmeyi(örtmeme derecesini)arttırıyor mu azaltıyor mu? Hiç kuşkusuz azaltıyor.Neden derseniz;bu örtüşmeyi arttırmak için kullanılan matematiksel yöntemler giderek karmaşıklaşıyor.Bu durum,bilimsel yöntemin basitliğini,bilimsel sistemin aksamazlığını arttıracak yerde azaltıyor.Oysa bizim önüne geçmek istediğimiz şey de bu olmalıdır,yani çabalarımız,doğanın aksayıcılık yasasına zamansal olarak an be an uyumunu arttırmak doğrultusunda olmalıdır.Kuantik sistemlerde doğanın determinizmini, kısacası doğanın kendi Aksamazlık (yasadan sapmazlık) yasasına uyum biçimini an be an madem ki saptıyamıyoruz, o zaman doğanın Aksarlık(yasadan saparlık) yasasına an be an uyum biçimini saptamalıyız.İndeterminizmden kurtulma yolundaki BASİTTEN UZAKLAŞMA ÇELİŞKİSİ'nin çözümü için,yani bir yanda indeterminizmden kurtulayım,aksamazlığı arttırayım derken, öte yanda bilimsel yöntemleri karmaşıklaştırma,dolayısıyla aksamazlığı azaltma biçiminde ortaya çıkan çelişkinin çözümü için tutulacak yol budur;dinamik biçimde yasallaşmayan aksamazlığı arttıracak yerde, aksarlığı dinamik biçimde yasallaştırmalıyız.

III

Teknoloji alanına dönecek olursak,söz konusu çelişkinin çözülmesi açısından şimdilik üç yol gözüküyor:(I) Birinci yol, karmaşık sistemi oluşturan parçaların kalitesini(yani amaç ile amaca-uyum kümelerinin örtüşürlüğünü), dolayısıyla aksamazlığını tek tek arttırmak.

Neden derseniz,çünkü bu örtüşürlüğü,kullanıcı insanın kalitesini yükseltme yoluyla arttırmak daha zor veya uzun zaman alıyor.Üstelik kullanıcı insanın kullanma(uyum)biçimini,kullanma amacıyla (biçimiyle) ne kadar örtüştürürsek,insan öylesine ROBOT haline geliyor ki,kısaca kullanan insan ile kullanılan parça[veya insanın edimi ile amacı], özne ile nesne öylesine çakışıyor ki...İnsanın,çalışma biçimi parçanın çalışma biçimiyle çakıştıkça,insanın,kullandığı parçanın çalışma olanakları dışında başka edimlerde, eylem- öncesi tasarımlarda bulunma olanakları ya da insan çok-olanaklı düşünme yeteneği,yani insanın kalitesi azalıyor: insanın kalitesini düşürme pahasına makinenin aksamazlığını artırmak gibi bir çelişki..

Burada insanın aklına şu olanak geliyor:
Acaba insan "kullandığı parçanın olanaklarını düşünme yeteneğini" kendi güncel çalışma süresinin sadece bir bölümüne kısıtlayıp sadece o süre içinde çalıştırmak istiyor mu? İnsan,kendini parçayla bütünleştirme zorunluğunu ve süresini,kendi iradesi içine alıp,günün belli bir süresine hasredip donduramaz mı? Kendini ya da öbür edim olanaklarını bu çalışma süresindeki robot-eylemlerden,günün geri kalan süresinde/koparıp soyutlayamaz mı? Ve ertesi gün işbaşı yaptığında robot- eylemine yeniden başlamak üzere yapamaz mı bu kopmayı?

Bu soyutlamayı insan zaten dinlenme-oyalanma biçiminde her gün yapmaya çalışıyor . Bu boşalım biçimlerine belki de Zevk diyoruz.Ve insan , robot-eylemlerini beynindeki bir zamanlama rölesini çevirerek o sırada belleğinin bir köşesine atıyor. İşte gerek insanda gerek makinede bu zamanlama rölelerinin (yani tüm çalışma süresini denetleyici parçaların) kalitesini yükseltmek birinci çözüm yoludur bizce.Makinede zamanlama rölelerinin belleğini silmek zor değil, ama insanda,zamanlama rölelerinin belleğini silmek ve geliştirmek yeni den eğitim ve öğrenme süreci sorunudur.

(II)İkinci yol,denenmemiş yeni parçalar/ elemanlardan yola çıkarak aksamazlığı daha yüksek yeni sistemler oluşturmak için özel yöntemler geliştirmektir.

(III)Üçüncü yol,ilk anda bize çok ters gelse bile,şudur:Ana sistemin aksamasına yol açan, aksamazlığını azaltan(karşıt etkenleri ve sistemi) kısaca ana veya pozitivist sistemi yasallaştırmak ve bunu dinamik olarak,zaman sürecinin her lahzası için yapmak.

Doğadaki kuantik bir sistemin/nesnel kesinsizliğini, yani iki karşıt koordinatın(sistemin) birbirini DIŞLAYICILIĞINI pozitivist sistemin dolayısıyla/ aksayıcılığını bu aksama yasasına, doğanın an be an uyum biçimini saptayarak çözme umudumuz da buna benziyor.

..

Özellikle teknoloji alanında anlıyoruz ki, bir sistemin aksamazlığı, ondan yararlanma veya onu kullanmada MAKSİMAL ETKİLİLİĞİ amaçlıyor(ya da şöyle diyelim), sistemin kalitesinin göstergesi sayılan ETKİLİLİĞİ ENÇOKLAŞTIRMAK istiyor.

Gerçi kimi mühendisler, Aksamazlık (Reliability) ile Etkililik(Efficiency) kavramlarını birbirinden ayırıyorlar, diyorlar ki Aksamazlık Teorisinin kavramları karmaşık sistemler için uygulanamaz ya da anlam taşımaz.O bakımdan karmaşık bir sistem için Arıza(Aksama) kavramından söz etmek anlamsızdır, sistemin Etkililiğinden söz etmek daha akıllıca olur. Aslına bakarsak,(dış-) çevrenin veya exogen faktörlerin değiştiği bir ortamda çalışmak üzere yapılmış karmaşık sistemin kalitesi denince, bu kavramın içine belirleyici bir yığın, hatta yüzlerce faktörün girdiğini kabul edebiliriz.O zaman bu karmaşık sistemin kalite [yani endogen amaç ile

exogen (kullanıcının edimleri ve etkileri) etkenlerin örtüşmesi] özellikleri daha çok sistemin kendi (endogen) amacı yönünde ağır basıyor.Kalitede, sistemin çalışmasına yapılan exogen(olumlu) katkı azalıyor, kalite sistemin daha çok kendinden beklenir oluyor.Çevrenin çok geniş düşünüldüğü bu durumda, sistemin kalitesi artık çevreden oldukça soyutlanmıştır.Sistem sanki mutlak bir güvenilirlik veya aksamazlıkla çalışan bir sistemdir. İşte Etkililik denince, böyle aksamazlıkları bir yana bırakılmış sistemlerin, kalitelerinin nominal veya birbirine-göreli dereceleri akla gelmelidir diyebiliriz. Bu anlamıyla Etkililik, sistemin nominal üretkenliğinin bir ölçeğidir, yani çevreden soyutlanmış bir ölçek.

Ama insan yapısı bir sistemin parçalarının çalışması hiç bir zaman mutlak güvenilir veya aksamaz değildir ki bu durum, sistemin o soyut Etkililiğini elbette değiştirecektir. O bakımdan, bir sistemin Aksamazlığı derken, sistemin Etkililiğinin (yani çevreden soyutlanmış kalitenin), ama sistemin parçalarının aksamazlığına bağlı olarak, STABİLLİK (stabil kalma) Yeteneğini anlamak daha doğru oluyor, sanıyorum.Böyle olunca sistemdeki ARIZA denince sistemin çevreden soyutlanmış yani iç kalitesinin sapmasını/kaymasını (stabilliğin sapması/bozulması) anlıyoruz.

NOTLAR:

Etkililik ve bununla ilişkili üretkenlik kavramları, sistemin çevreden aldığı exogen etkileri sabit (değişmez) kabul ediyor.Böylece sistemin kalitesini, dolayısıyla aksamazlığını, sistemin çevreden aldığı (exogen) etkilerin değişkenliğinden soyutlamış oluyor. Böylece ARIZA: kalitenin exogen olarak, yani çevrenin kullanıcı (ölçülü) etkisiyle değil de, endogen (yapısal-spontan) değişmesi (sapması) anlamına geliyor. Bu yüzden etkililik, salt endogenetik türde özel bir aksamazlık türü oluyor. Sistemi ,böylece çevresinden kopuk, mutlak, kendi başına bir varlık durumuna getirirken, Etkililikde, nominal (çevresel etkilere göre değil, sadece sistemin/ kendi endogenetik benzerlerine göre kıyaslanmış) büyüklük olarak ifade edilmektedir.

Oysa aksamazlık, sistemin çevresiyle karşılıklı etkileşmesini içeriyor ve bu yüzden kalitenin iki uçtaki ekstremal değişmeleri dediğimiz, salt endogen ve salt exogen değişmeleride içeriyor, böylece genel bir anlam taşıyor. O zamangenel aksamazlığı iki extremal uçlarına ayıralım:

(I) endogen aksamazlık: Etkililik

(II)exogen aksamazlık: kalitenin endogen değişmelerini sabit sayan, yani yapısı hiç değişmeyen sistemlere özgü aksamazlık, mikro fiziksel sistemlerin aksamazlığı gibi!

Akşam Yaşam Sen

her akşam gözlerimi okşar silûetin
yatağıma uzandığımda
farkında olmadan
gerilir dudaklarımda bir tebessüm
yaşadıklarımız geçer düşüncelerde
karmakarışık
alır düzenlerimonları bir bir
"şöyle olsaydı" larla
ve başlarız herşeyi
yeni baştan yaşamaya
yürüyüp kentin tüm varoşlarından
çıkıyoruz alanlara
mitinglerden geçiyoruz elele
eylemlerden
ayrılık kavramı yok lugatımızda
işte sorgudayız kan-revan
"sıkı dur" diyorsun bana
sıkı dur haa...
sıkı duruyorum
çıkıyoruz tekrar sokaklara
koşar adımlarla
zaman yitirmeye gelmez
sevişiyoruz sabahlara kadar
kendimize mükâfat
sonra...
en sonunda
bir barikatta
vurulup düşüyoruz yan yana
yaşam bu ya

Erdem Ercan

Siz Bunların Hepsini Asri Mezarlıklara Götürün

Gözleriniz,
gökkuşağıyla bağlanmıştı.
Mutluydunuz.
Saat 12'ye vurduğunda
çoğunuz,
bir dilek tuttunuz.
Kiminizin başında
tatlı bir sarhoşluk vardı.
Kiminiz,
üç boyutlu gözlüklerin
ardına saklanmıştı.
Dokunduğunuzu düşlediniz
karşınızda kıvrılıp duran kalçalara,
görüntü yaklaştı.
Gözlük başına yüzelli bin lira
cebinizden,
gülerek uzaklaştı.

Umut Ajans'ın mankenleri dolaşıyordu
kanaldan kanala.
Maskeler dağıtıyorlardı,
silikonlu memeleri arasından çıkartıp.
Maskeler dağıtıyorlardı,
gerdirilmiş yanaklarındaki
sahte gamzelerle parlatıp.
Maskeler dağıtıyorlardı,
baygın baygın yaklaşıp.
Alıp taktınız.
Yılbaşı gecesinde hepiniz,
aynı dönmedolaptaydınız.

Döndünüz saatler boyu,
yanıp söndü ışıklar.
Döndünüz saatler boyu,
dumanlandı kaygılar.
Döndünüz saatler boyu,
bataklıkta kuğular.

Ne var ki durdu,
sabaha karşı dönmedolap.
Ne var ki soldu,
bütün üç boyutlar.
Ne var ki siz,
aynı boyutta kaldınız.
Yalnızca,
her zamankinden daha çok
umutla yıkandınız.

Gece bitti.
Artakalan kadehler,
güneşin dudaklarına geçti.
İçti güneş,
içti doyasıya,
içti ve kustu yeryüzüne

Kafanızı kaldıracak haliniz yoktu,
yanağınıza damlarken ekşimiş kusmuklar.
Uyuyordunuz.

Demir çubuklar ebelik yapıyordu,
Ümraniye'de
2 metrelik bir hücrede doğuran anaya.
Uyuyordunuz.
'İsyan çıkardılar' pankartı asılıyordu,
Medya Plaza'yla Doğan Center arasına.
Uyuyordunuz.

Açın gözünüzü,
uyanın artık.
Bakın size en güzel
yeniyıl hediyesini getirdiler.
Kafaları,
karton kutu gibi ezilmiş
dört bebeyi getirdiler.
Haydi!
Takın üç boyutlu gözlüklerinizi.
Bakın, nasıl gözüküyor ölüler.
Yaklaşıyor mu gözbebekleri gözbebeklerinize?
Büzülmüş bedenleri benziyor mu hiç
kıpır kıpır kalçalara?
Bakın, haydi!

İşte size
kapısında arabası hazır daireler.
İşte size
beş yıldızlı otellerde tatiller.
İşte size
80 milyarlık büyük ikramiyeyi
harcayacak yerler.
Buyrun, haydi!

Kocaman mezar taşları yaptırın,
pırıl pırıl parlasın.
Dikin yataklarınızın başucuna.
Biz istemeyiz parlayan taşlarınızı.
Zambaklar ekmeyin toprağımıza,
çelenkler de göndermeyin.
Serin serviler altında kalmasın kabrimiz.
Ne güller açsın, ne de bülbüller ötsün üstümüzde.
Siz bunların hepsini
asri mezarlıklara götürün.
Biz nicedir ölülerimizi
kimsesizler mezarlığında arıyoruz.
Siz bunların hepsini
asri mezarlıklara götürün.

Orada
Ekmek Baba bekliyor sizi.
Yaşarken sırtınızdan inmedi,
ölüsü de inmesin.
Sımsıcak damlalarla uğurlayın onu,
upuzun kortejler oluşturun.
Salya sümük hıçkırıklarınızı
öteki Ekmek Babalara kavuşturun.
Sımsıcak damlalarla uğurlayın onu,
samimi üzüntüleriniz karşısında;
belki 'bir maaş ikramiye'
kanatlanır size doğru...

Köray Kılıç

BRECHT'İN ARALADIĞI PERDEDEN ...

Türker Erdağı

Bir sanatçının maddi ve düşünsel üretimlerinde ve üretim biçimlerindeki seçimlerinde görülen, maddi dünyayı ... nesnel gerçekliği kavrayışıdır.Bu üretim, ister estetik bir sosla kaplı olsun, ister ideolojik yanılsamalara ya da seçimlere bezeli olsun, eninde sonunda sanat üreticisinin nesnel gerçekliklerle ilişkisi içinde olup biter(1). Sanatın kaynağını ve işlevini toplumun ekonomik ve beraberinde kültürel yapılanmasında; yaşanan ve gizlenmek istenen çelişkilerde arayan toplumcu gerçekçiliğin en başarılı temsilcilerinden biridir Brecht. Öznel idealizmin(*) tuzaklarına düşmemiş bir şair-yazar olarak,"Turandot Ve Aklayıcılar Kongresi"(2) isimli kitaplaştırılmış oyununda, aydın-iktidar ilişkilerini,aydının işlevini ve iktidar için önemini başarıyla ortaya koymuştur. Oyun, bu yanıyla, siyaset bilimi için gerçek bir kaynak teşkil eder çünkü Brecht, sanatı, idealist bir bakış açısıyla toplum-üstü bir yere koymazve onun, diyalektik materyalizmin öngördüğü şeklinde toplumsal ilişkiler kaynaklı olduğunun bilincindedir. Sonuç olarak, yazdığı oyun nesnel dünyadan kopuk değil, tersine ondan kaynaklıdır.

Aydınlar, Brecht'in deyimiyle TUİ'ler(**), egemenin vazgeçilmez memurlarıdır. Vazgeçilmezlikleri varolan kültürün yayılmasından ve yeniden üretiminin sağlanmasındandır. Onlar görevlerinin gereklerini bilinçli veya bilinçsiz olarak yerine getirirler. Biz bilinçsizlerden başlayalım:

Bunlar öznel idealizmin aşığı ve tutsağıdırlar. Gerçekliğe idealist bir perspektiften bakmaları, yorumlamalarını doğrudan etkileyeceğinden ve de öznel statüko olarak "bireysel aydın konumu"nun, nesnel statüko olarak "aydın düzeneği dahilinde3 sistemin devamı bunu gerektirdiğinden, görevlerinin gereklerini bilmeden de olsa yerine getirirler. Bu bilinçsizlikleri onlara, sistemin çelişkilerini anlamak ve göstermek gibi aykırı ve konumlarıyla alakasız(!) konularla uğraşmama burjuva bilinci sağlar. Brecht buna iyi bir örnek verir:

Yer, tuilerin gittiği bir çayhanedir ve konuşmalar düzene aykırı bir hal alınca, bir tui...Burada politika yapmayalımlütfen, diyerek tuilerin böyle bir misyonu olamayacığını belirtir. Çünkü bilinci bunu gerektirir.Örnekleri çoğaltmak mümkün fakat asıl önemli olan bilinçli(***) memurların işlevleridir. Kategorinin bu kesimi, gerektiğinde tepki(!) göstererek, gerektiğinde tepkisiz kalarak sanal bir aydın tipi çizerler. Tepkileri yüzeyseldir; insanların, olayların gerçek boyutunu öğrenmelerini engeller. Eleştirir gibi görünse de eleştirdiği gerçekliğe dokunmaz. Bu sayede halkın gözünde yükselen değerlerin yılmaz savaşçısı, egemen için de iyi bir makyajcı olur.Bunun iyi bir örneği Brecht'te yine vardır:

Halk bir yolsuzluk karşısında galeyana gelince hükümdara, hükümdarın kardeşi ve iktidarın gizli ortağı Jau Jel,

-Bir tui konferansı düzenle.Seni aklarlarsa, sana bedavaya gelecek bir vaatte bulun onlara. İkiyüzbin aklayıcın ne güne duruyor?Onbeşbin okula hangi amaçla yardım ediyorsun? diye nasihat verir. Bu nasihatı biraz açacak olursak karşımıza yine idealizm çıkacaktır, fakat biraz farklı bir biçimde. Bu sefer aydın ya da tui, iktidarı aklama vazifesini yerine getirmek için idealizmi bilinçli olarak kullanır. Bunun karşılığını da çeşitli şekillerde elde eder. Vietnam katliamını,"Bizim enternhasyonal iyiniyet programımızın birparçasıdır."(3) şeklinde yorumlayabilen Schlesinger'in bilinci ortadadır. Böyle bir bilincin oluşmasını daha iyi kavrayabilmekiçin, aydın kimliğinin oluşum sürecini ve toplumla olan ilişkilerini incelemek gerekir. Tabii diyalektik materyalizmin öngördüğü şekilde...

Tanımlanmış aydın kimliği ile pratikteki eylemliliği farklıdır.Aslında bu ayrılık daha tanımda ortaya çıkmaktadır. Aydını, olayları eleştirel bir gözle izlemek gibi bir işleve hapseden veya onu bir kurtarıcı gibi görerek, ona karakoyun statüsü sağlayan bir tanımın tercih edilmesi hem aydının hem de halkın işine gelmektedir. Nasıl gelmesin? Bu sayede aydın, halktan kopuk, halktan ayrı bir konuma yükselecek(!), sundukları tartışılmayacak ve egemen ile başı derde girmeyecek; halk ise haklarını arama işini aydına yüklemiş olarak rahat rahat sızlanabilecektir. Bu vargıyı biraz daha açalım: Sanal aydınlar; edilginliği kabul ederek halk, çeşitli ödül ve desteklerle iktidar ortakları ve düzenek içinde zorunlu olarak meslektaş üçlüsü sayesinde, insan-üstü bir varlık kimliğine kavuşur; işin kötüsü buna kendisi de inanır bazen . Bu kimliği kullanarak bilgiyi tekeline alır, onu

paylaşmaz ve sonra güvenle atıp tutar. Bu kriterler açık siyaset alanı için geçerli olduğu gibi sanat için de geçerlidir. Örneğin, sanatı ve işlevini, idealizmin ölçütleriyle algılaması sağlanan belli bir kesim,"küçük iskender" ve türdeşlerinin (ikinci yeni vs.) şiir diye sunduklarını kabüllenmekte tereddüt etmez. Uğradığı ideolojik bombardımandır bunun sebebi. Sanatın toplumsal gerçeklikle ilişkisi olmadığı öğretilmiş ve tersini savunanlar çağdışı ilan edilmiştir. Tabii bu arada çağdaşlık-çağdışılık anlayışının moda-demode anlayışıyla paralellik hatta çakışıklık gösterdiğini belirtmek gerekir. Böylece aydının özgürlüğü(!) sağlanmış olur. Nasıl olsa sunduklarını sorgulayacak, onu gerçek manada eleştirecek birisi çıkmayacaktır. Halk zaten onu bir peygamber gibi gördüğünden minik şovlar dışında bir beklenti taşımaz. Meslektaşlarına gelince, onlar da böyle bir düzenek içinde birbirlerine muhtaç olduklarından köklü bir eleştiri getirmezler. Getirdikleri takdirde düzeneğin bozulacağının farkındadırlar. Bu da işlerine gelmeyecektir. Sonuçta bu düzeneğin devamı sağlanmalıdır. Gerekli yeniden-üretim yapılmalıdır. Çünkü idealizmin sunduğu sallantıda kavramlar zamanla aşınarak yetersiz kalacaktır. Bu durumda aydın, masallarının inandırıcılığını kaybettirmemek için kavramlara yeni manalar yükler ve hatta yenilerini üretir(4). Dilin kullanımının bu denli önemli oluşu , tuiler tarafından da bilinmektedir:

Tui okuluna yazılmak isteyen Sen ile konuşan Gu ... Burada insan güzel konuşmayı da öğrenir, der. Haklıdır, iyi bir tui iyi bir demagog olmalıdır ki egemenin pisliklerini başarıyla örtebilsin. Böyle bir beceriden yoksun bir tuinin tutundurulmayacağı açıktır.

Dilin kullanımı aydının kendi konumunu sürdürebilmesi açısından da önemlidir. Böylece sanal aydını teşhirdeki başarısını gerçek aydının inşasının da da sürdürür.1934 yılında(yani Nazilerin iktidara gelişinden bir yıl sonra) yayınlanan ve Nazi Almanyası'nda antifaşist direnişte önemli bir yer tutan "Gerçekliği Yazarken Karşılaşılan Beş Zorluk" isimli makalesi bunun en iyi kanıtlarından birisidir. Brecht, bu beş zorluğun, anti-demokrat baskılar altında yazanlar için büyük olduğunu, ancak, burjuva özgürlüğünün varolduğu ülkelerde yaşayan yazarlar için de önem taşıdığını söyler. Yazısının başında amacının, yalan ve bilgisizliğe karşı savaşmak ve gerçekliği yazmak olduğunu belirtir. Ona göre böyle bir sorumluluk duyan kişinin şu beş noktayı gözönüne alması gerekmektedir(6)

1) Gerçekliği yazacak cesarete sahip olmak.

2)Gerçekliği anlayacak kadar akıllı olmak.

3)Gerçekliği bir silah olarak kullanılabilir duruma getirme sanatına sahip olmak.

4)Gerçekliğin ellerinde etkili olacağı kimseleri seçme yargısını verebilmek.

5)Gerçekliği birçok kimse arasında yayma becerisini gösterebilmek.

Bu noktaların taşıdığı önem açık olmakla birlikte bu önemin daha iyi anlaşılması için bunların açılımlarının ve analizlerinin yapılması gerekir. Ne var ki yazının amacı bunu gerektirmiyor.Toplumsal bilincin uyandırılmasında büyük rol oynayan Bertolt Brecht'in ilginizi çekmesidir amacım. Brecht'in başarısının ispatı olan şu dizelerle bitirmek istiyorum yazımı:

Ne biçim zamanlar bunlar,
Ağaçlar hakkında konuşmak neredeyse bir cinayet,
Bu kadar kepazeliğe susmayı içerdiği için.

NOTLAR:

*Öznel İdealizm:Nesnel varlığı insan bilincinin ürünü sayan idealizm anlayışı...Diyalektik materyalizm, idealizmi ikiye ayırır: Nesnel gerçekliği bireysel bilince indirgeyen idealizm çeşitlerine öznel idealizm, nesnel gerçekliği bireysel bilinçten üstün olarak tasarımladıkları genel bir bilince indirgeyen idealizm çeşitlerine nesnel idealizm adını verir.

** Brecht, entellektüellerin bozulmasını anlatmak İçln Almanca'da entellektüel anlamına gelen Intellektuel sözcüğünü Tellekt-Uell-In çekimine dönüştürüp baş harflerinden Tui sözcüğünü türetmiştir. Bir bakıma son yıllarda Türkçe'de kullanılan "entel" sözcüğü gibi.

***Buradaki bilinçten kasıt öznel idealizmin kullanım sebebidir."Aydın", konumunu sürdürmek için öznel idealizmin kolaylıklarından ve kandırmacalarından yararlanır. Egemen ile iyi geçinme isteği, onu örtük işbirliğine zorlar.Maddi yaşamdaki üretim tarzı,genelinde, toplumsal, siyasal ve düşünsel yaşam sürecini koşullandırdığından insanların varlığını belirleyen bilinçleri değil, tam tersine insanların bilincini belirleyen insanların kendi toplumsal varlığıdır.Sonuçta bu bilinç gerçek, bilimsel düşünceye sahipbir bilinç değil, sahtekarlığın bilincidir.

NOTLAR:

1)Necmettin Borteçin,"Hayatın Yeniden Üretimi", KOPUŞ DERGİSİ Sayı:9, sf.5

2)Bertolt Brecht."Turandot Ve Aklayıcılar Kongresi", Kaynak Yay., 1986

3)Noam Chomsky,"Modern Çağda Entellektüellerin Rolü", Pınar Yay.,1994

4)Yavuz Yıldız,"Türk Aydını Ve İktidar Sorunu",sf.355-378, Türk Aydını Ve Kimlik Sorunu, Bağlam Yay.,1995

5)Yavuz Yıldız,"Aydın,İktidar,İdeoloji",KOPUŞ DERGİSİ,Sayı:7.sf.8

6)Sargut Şölçün,"Tarih Bilinci Ve Edebiyat Bilimi", sf.113-122, Dayanışma Yay.

Devrimci Kürt Ozanı Cigerxwin

Fuat Özdinç

Ulusların tarihleri, aynı zamanda onların doğayı, insanı, toplumu anlama ve anlatma tarihleridir de. Dil, düşünce ve gerçeklik arasında kopmaz bir ilişki vardır.Bu tarihsellik;destanlarda, efsanelerde, halk şarkı ve türkülerinde kendi imgesini kurar. Başka deyişle, her tarihsel dönemde yaratılan folklor ürünü, gerçekliğin, dilin ve düşünüşün imgesini taşır. Yaratıcılar, kendi yaşamlarını yansıtır.

Bir edebiyat eseri de tanık olduğu dönemin özelliklerini taşır. Dahası yazarın veya şairin ideolojisi esere içkin olduğundan anlattığı temalarda bu ideolojik duruş noktasından biçimlenir.

Cigerxwin'in(Ciğerhun) ilk divanı 42 yaşında basılır.1945'te basılan bu divan yedi divanın ilkidir. Divan'dan başka kitaplar da yazar; hikayeler, çocuk kitapları, tarih kitapları...1945'e gelinceye dek oldukça zorlu bir süreçten geçer,tüm yaşamında olduğu gibi.

Şeyhmuz, ki Cigerxwin olmadan önce Şeyhmuz'dur, 1903'te Mardin'in Hesare köyünde doğar.11 doğumlu bir ailenin sağ kalan üç çocuğundan biridir. Kısaca Yaşamım-Kurti Jinamın şiirinde de yazdığı gibi babası yoksuldur.Önce babası sonra da annesi ölür. 18 yaşınada medreseye girer. Cigerxwin, burada belki de kürt aydınının trajedilerinden birini yaşar. Özellikle güney kürtlerinde yaygın olan bir durumdur bu : Yurtseverliğin, belli bir bilincin, gerici temelde de olsa ideolojik bir duruş noktasının ilk belirlendiği yer medreselerdir. Medreselerde eğitim gören kürt aydınları, burada yurtseverlikle, dilin yaygın kullanımıyla , ulusal geleneklere bağlılıkla, ulusal bilincin varlığıyla karşılaşırlar. Nispeten laik olan veya olduğu söylenen egemen devletin eğitim kurumlarında ise asimilasyon politikalarının yoğun etkisiyle karşılaşır. Dolayısıyla istenen kişiliğin oluşmasına nesne olur. Bu asimilasyon politikalarının nesnesi haline gelir. Şeyhmuz'un Cigerxwin olması da bu dönemdedir. Medrese eğitimini bitirdikten sonra fakih olur. Kürtlerin yaşadığı yerleri gezmeye başlar. Yukarıda adı geçen 'Yaşamım' şiirinde de anlattığı gibi halkın durumu onu ciğerlerinden kan getirecek denli üzer. O da adını Cigerxwin koyar. Şiirlerinde bu adı kullanır. İlk şiirleri Şam'da çıkan 'Hawar' dergisinde yayımlanır.'Hawar'ın önemli iki özelliği vardır : İlk latin alfabeli kürtçe dergidir bu dergi ve Bedirhan ailesi çıkarmaktadır. Bedirhanların kürt kültür yaşamı üzerinde önemli etkileri olmuştur. Bu aristokrat kürt ailesinin üyelerinden Celadet'te zaten Cigerxwin'in ilk divanına kısa bir önsöz yazmıştır:

İlk divanın tümüne hakim olan ana tema derin bir yurtseverliktir. Varolan durumdan, halkın çektiklerinden hoşnutsuzluk hemen anlaşılır. Temel olarak önce kürtlerin yaşadığı bölgelerdeki siyasal rejimlere, sonra da kürt egemen sınıf ve kesimlerine yönelit hşnutsuzluk; varolan durumun nedeni olarak onları görme, hemen anlaşılır savlarıdır.

Nedir Cigerxwin'i böylesine yurtseverliğe iten? Sorunun kendisi cevabını da verir. Ulusal baskı, yurtseverliği derinleştirir. Özünde burjuva bir sorun olan ulusal sorun, üretici güçlerin önünde engel olurveya gelişimini kolaylaştırır. Bu durumda toplumun bir üstyapı kurumu olan sanat eseri yaratıcılarının tahayyüllerine etki eder. Elbet bu denli dolayımdan yoksun ve doğrusal değildir bu etki. Örneğin Varto'lu M.Şerif Fırat'ta Kemalizmin savlarına kaynak olan kitabında 1945'te basar. 1945'ten sonra Cigerxwin Şam'da Xoybun cemiyetine katılır. 1950'den sonra dasosyalizme eğilim duyar; Suriye Komünist Partisine girer.

Devlet ve yurt ayrı şeylerdir. Burjuva devletlerin yarattığı bir manipülasyon vardır yurtseverlerin önünde: Devlet-ülke bir bütündür. Cigerxwin'i belkide devrimci kılan duruş noktası budur. Onun yurdu emekçilerin yurdudur. İşçi ve köylülerin yurdudur. Bunun için Cigerxwin hem Nazım Hikmet'e, hem de Küba'lı şair Jose Marti'ye yakın durmaktadır.Sosyalizme eğilimi şiirlerinde de görülür. İkinci divana adını veren şiiri olan Özgürlük Devrimi, 'Yaşasın Stalin" dizesiyle biter. Ayrıca Stalin'in doğum gününe yazdığı bir şiirde vardır. Şiirlerinde 1950'lerin SBKP'sinin muazzam ideolojik etkisine koşut olarak sovyetik bakış açısı sezilir, görülür. Ama aynı zamanda giderek toplumsal sorunlara daha kesin çözümler öneren duyarlılık kazanmıştır. O ilk divanında sevdiği tüm arkadaşları için yazdığı şiirler yerine artık Amerika'da siyah bir devrimci olduğu için baskı gören şarkıcı Pol Robson için yazar. Ya da Fransız emperyalizminin ülkeden kovulmasını sağlayan Viyetnam'lıların Diyen Biyen Fu zaferi için yazar. Bu enternasyonalizm diğer divanlarında da devam eder."Devrim Marşı"nda "Tek biz değil artık bütün dünya galip olmalı" der.

Cigerxwin hep divan yazmıştır. Divanlarında anlattığı konular ne denli modern olursa olsun biçim eskidir. Uyak ve vezin kullanır. Gazel yazar. Bu gerilim hep hissedilir. Biçim ve öz arasındaki gerilim hep duyumsanır. Ancak şu da gerçektir; tam bir biçim ustasıdır. Dilin olanaklarından sonuna kadar

yararlanır. Söz ve ses oyunları, uyaklar hiç zorlanmadan başvurduğu biçimsel olanaklardır.Bu imgeleri yaratırken kullandığı dile hakim olmasından doğan bu özellik, Cigerxwin'in belki de hiç okul yüzü görmemiş olmasından kaynaklanır. Kürtçenin imgesel düşünüşü, pastoral kavramlaştırmaları şiirlerinde hemen görülür. 18 yaşına dek okul yüzü görmeyen Cigerxwin dünyayı kürtçeyle algılamış, muhakeme gücünü kürtçeye düzenlemiştir. Bu da onun dibe hakim olmasını sağlamıştır.

Cigerxwin'in şiirlerinde görülen bir başka özellik, tarihsel karakterlere verilen roldür. Gerçekten özellikle Rüstem, Şergah, Guhdem, Selahaddin gibi tarihsel karakterler sık sık benzetmelere konu olurlar. Cigerxwin burada asimilasyon politikalarının belki de en yıkıcısının, tarihsizleştirmenin ideolojik etkisine karşı çıkma niyetini gösterir. Ulusal kimliğin inkarına karşı, ulusal karakterlere ve tarihe vurguyu sıkça yapar. Cigerxwin'in , onurlu bir kürt şairidir. Ancak yaşadığı ülkelerde onurlu olmanın bedeli ağırdır. Yaşamı boyunca burjuva devletlerinin kovuşturmasına , işkencesine, baskısına uğrar. Yurtseverliğinden öğrendiği sosyalizmi yaşamı benimser, inanır.Yaşamının ilk dönemlerinde tanık olduğu tarihsel trajedinin ikinci öğesi son dönemlerinde başına gelir. Bilinçlenmesinin ilk mekanı medrese olan Cigerxwin'in ölüm mekanı ise sürgündür. Gerçekten kürt aydınının bu trajedisine, tek başına tanık olur. Onurlu devrimciler, sanatçılar, yaşamlarının şu ya da bu döneminde sürgünle, mültecilikle tanışırlar. Kürt diasporasını besleyen kaynaklarından olurlar.

Bu onurlu devrimci 81 yaşında İsveç'te ölür. Cenazesini Suriye'de binlerce insan karşılar. Evi, Pablo Neruda'nın evi gibi ziyaret mekanı olur.

Kaynakça:

Tarixa Edebiyata Kurdi-Qanate Kurdo, Özge Yay, 1992

- Antolojiya Edebiyata Kurdi, Mehmet Uzun , cilt 1, Tümzamanlar yay,, 1995

-Divana Yekan Cevra Azadi, Cigerxwin, Deng Yay, 1992

-Kime ez renah, deng yay, 1993

-Kürtler ve kürdistan, Kemal Burkay, Deng yay, 1992

DEVRİM MARŞI

Kalkın ayağa, başlıyor devrim, haykırışlarla
Gün bizimdir işçiler, çiftçiler girin kavgaya
Alalım düşmandan çabuk, meydan ve ufukları
Tek biz değil artık bütün dünya galip olmalı

Köyümüzdeler, suyumuzdalar çıplak ve açız
Kan emiciler aldı hep artık yersiz yolsuzuz
Yol yok, yer yok, çare yok darağacından da başka
Gidin, gelin, beraber altedin düşmanı hızla

Ölsün tutsaklık, özgür ol genç ve rençber aslanca
Bayrağımız orak-çekiç, gösteririz cesurca
Kıralım prangaları, zorbalığın adını
Yaşasın emekçiler, yaşasın özgürlük günü.

Cigerxwin

Çev: Fuat Özdinç

Bir Küçük Burjuvanın Yaşama Değdiği Nokta

Şule Süzük

Bugünlerde geçecek.İçimdeki bu nedensiz sıkıntı, kötümserlik de geçecek.Bahar geldi. Yemyeşil çimenler beton yığınlarını adeta delerek çıkıyorlar, o eski sevinçler dolmalı yine içime.Bugün bahar kokusunu yaşayabilmek için, herzamanın aksine kahvaltıdan önce, epey uzun bir süre güneşin doğuşunu, yükselişini izledim. Sessiz ve derinden doğan güneş, sabah serinliğinde pek ısıtmıyor henüz.Aşağıya, caddeye baktım. Yavaş yavaş hareketlenen bu şehirde, elimden kayıp gidiverdiğini zaman zaman karabasan gibi hissettiğim, iç dengemi çatırdatan, o umutsuzluğa batmamak için kaybettiğim huzuru dairemin bol güneş alan penceresinden boşuna aradım.Cadde, eskisinin aksine, yeni bir güne bezginlikle başlamış ve yukarıdan minicik görünen insanlarla doluydu; kadın, erkek, genç, yaşlı ama bıkmış bir sürü insan. Damarlarımda yine nifak tohumlarının gezindiğini duydum irkilerek. Hayır, dedim kendi, kendime. Bu kez, bu güzel bahar sabahının mutluluğuna, o bile engel olamayacaktı.İzin vermeyecektim. Bugün de vapurla gideceğim işe. Bu kez, bebeklerin sağlık taşan yanaklarını, beylerin büyük bir ciddiyetle gazete okumalarını ya da havadan sudan konuşmalarını, üniversitelilerin kendilerini bekleyen geleceğe bir an önce kavuşmak için merak dolu ama iyimser gözlerini ve işçilerin sessiz sakin, saygılı oturuşlarını göreceğim. İşçilerde nereden çıktı, diye tedirginlikle irkildim. Nifak tohumunun, fizyolojimi zorladığını hissettim bir kez daha. Nifak tohumu, kirli ve pis bir dilenci çocuğunu zihnime sokmaya çalıştı. Ardından "paramız yetmiyor, zam için dilekçe yazdıracaktık" diyen, genç odacının kara gözlerini. Ama direndim.

Kapı çalındı. Kapıcıdan, gazete ve öteberiyi aldıktan sonra, kahvaltıya oturdum.En sevdiğim şeylerden biri de kahvaltı yaparken gazete okumaktı. Eski neşemi yavaş yavaş bulduğuma kanaat getirerek, bir yandan tereyağlı kızarmış ekmeğimi dişlerken, bir yandan da haberlere göz atıyordum. Başbakanın demeçleri, bir bakanın kendine yapılan iftira üzerine görüşleri, feci şekildeki bir trafik kazasının fotoğrafları, bir travestinin yaşam öyküsü, ellibeş yaşındaki otuz yıllık kocasını, kendini başka bir kadınla aldattığı için kalbinden vuran kadının söyledikleri, af örgütünün insan hakları ihlallerine dair hazırladığı 95 yıllığı, sayfaları çevirdikçe karşıma çıkan haberlerdi.Sayfayı bir geri çevirerek, af örgütünün sayılara dökülmüş verilerine tekrar baktığımı hatırlıyorum. Ne yani, bu ülkede bunca insan kayıp oluyor öyle mi? Kanımın donduğunu hissettim. Bir anlık tedirginlik, bir anlık şaşkınlık, yine onun karşı harekatının sonucuydu. Kafamı toparladım. Ne yani, durup dururken adamlar kayboluyorlar, daha neler. Kimbilir ne yapmışlardı da, ne halt karıştırmışlardı da başlarına böyle şeyler gelmişti. Anarşistler, teröristler artıyordu bu ülkede.Ama demokratik ülkelerde olası mıydı böyle garip olaylar. Yine karşı atağı. Birden, bizim holdingle ilgili bir haber gözüme çarptı. Baş patron, "96 yılından çok şeyler bekliyoruz. Gümrük Birliği önümüze yeni ufuklar açıyor." diye bir demeç vermişti. Keyfim yerine geldi. Öğleden önce sigara içmediğim halde, bir sigara yaktım ve haberin geri kalanının her satırını kafama yerleştirmek için yavaş yavaş okudum.

Son zaferim pek uzun sürmedi. Benimle inatlaştıkça, giderek daha güçlendiğinin ayırdına vardım bir süredir. Ama ben güçlüydüm yine de. Ardımda pek çok güçlü odak vardı. Hepside benim

görüşlerimi yineliyorlardı sanki.Hele televizyonda geçen gün, haber-yoruma çıkan o genç çocuğun ağzını öpecektim nerdeyse.Öyle mutlu oldum ki, faksla, yaptığı bu yararlı işten ötürü teşekkür etmeyi bile ciddi ciddi düşündüm.Beynimin benimle olduğunu artık iyice biliyorum. Ama ayaklarımdan yukarıya doğru, genellikle sabahları duyduğum bir karıncalanma, düşmanımın henüz pes etmediğinin bir kanıtı bence.Hücrelerime, hücrelerimin içindeki çekirdeğe, ribozoma varana değin her alanı kolay terketmeyeceğini kestirebiliyorum aslında. Ama ben kazanacağım. Saatlerce gözlerimi kapayıp, iyi şeyler düşünüyorum kimi zaman, anılarımı...

Sevgilimi. İlk aşık olduğumu, küçücük bir çocuktum o zaman. Annem bizi, beni ve küçük kardeşimi bulunduğumuz şehirdeki iki kadınlar hamamından dönüşümlü olarak iki ayda bir birine götürürdü. Küçüktüm, oniki yaşında olmama rağmen bulunduğum yaştan daha küçük gösteriyordum sanırım. Gerçi sonra hızla büyüdük ya, buraları geçelim. O gün hamama yine şehrin dört bir yanından gelmiş, genç, yaşlı, güzel, çirkin, sıska, şişman pek çok ka dın vardı .Şişman kadınlar kocaman göğüsleri ve geniş ve etli kalçalarıyla düşmemek için ağır ağır ve sallana sallana yürürlerdi. Genç yaşta, her işe koşturmaktan deforme olmuş vücutları vardı. Tasaları,dertleri bu hale getirirdi herhalde onları. Ama o zamanlar bu kadınları böyle düşünmezdim.Tarih kitaplarında gördüğüm Hitit kraliçeleri, şişman kadın heykelcikleri gelirdi aklıma.Bu kadınların evlerinde, o heykellerdeki kadınlar gibi bir köşeye oturarak, zavallı kocalarına hayatı zehir ettiklerini düşünürdüm. Annemin narin endamına bakarak kendimi ve babamı şanslı biri olarak görürdüm. Hamamda,sarışın bir kadın lapiska saçlarını sırtına dökmüş, sıcak suları kollarını uzatarak vücudunun gümüşi rengine döküyordu. Dudaklarındaki o çağırıcı gülümseme şimdi bile içimi bir hoş ediyor doğrusu. Çok güzel bir yüzü, özellikle gözleri, hamamın solgun, buğulu havasında bile insana dokunma hissi veren bembeyaz bir teni vardı. İçimden aşağılara doğru sıcacık birşeylerin akıverdiğini hissettim.Gözümü dikmiş güzel kadına bakarken, benim baktığımı farkederek gülümsedi ve anneme dönerek"hanım hanım, kazık kadar adam hiç kadınlar hamamına getirilir mi?" diye sordu o hoş, dünyaya yalnızca gülümsemekten ibaret hissi veren güzel yüzüyle. Annem kadının sözüne, benim henüz küçücük bir çocuk olduğum yanıtını verdi, kızgınlıkla. Bir daha da kadınlar hamamına gitmedim. O bakışlar, o tebessüm göğsümde saklı kaldı uzun süre.

Hücrelerime, hücrelerin içindeki çekirdeğe, ribozoma varana değin saatlerce gözlerimi kapayarak huşu içinde bunları yinelesem de, beynimin ve adını bilemediğim fizyolojim içindeki bilumum parçanın ayağa kalkarak terslendiğini duyumsuyorum. Bana bu yaşıma değin boyun eğen, bir dediğimi iki etmeyen fizyolojimde nifak tohumlarının ne zaman atıldığını az çok kestirebiliyorum gerçi ama, elimden bir şey gelmiyor. Karşı saldırı için en uygun zamanı kolluyorum şimdi. Vücudumun tüm organlarını, hücrelerimi, tasasızlığımı ve hayatımı geri istiyorum.

Yaşamım durgun bir su gibi akıp gidiyordu son günlere kadar. Mutluydum işim iyiydi, apartmanda saygıyla bahsederlerdi adımdan. İş arkadaşlarım sever görünürlerdi. Pekçokları gibi kimseyle takışmadan, sürtüşmeden yapardım işimi. Bir flörtüm de vardı tam bana göre. Bazı akşamlar dışarda yemek yer , sinemaya kimi zaman da tiyatroya giderdik birlikte. Film festivallerinde işaretlediği filmlere bilet bulmak için koşturmaca yaşardık yalnızca. Güzel günlerdi. Herkes sevimli, mesafeli ve saygılıydı. Kimi kez işe arabayla gitmezdim, daha çok bahar ve yaz günlerinde yapardım bunu. İstanbul'u içime çekmek, vapurda akşam simitinin çıtır çıtırlığını bilerek, susam kokusunu duymak, martıların beyazlığına şaşmak, üniversiteli gençlerin kitaplarına dalmak, aşıkların kuytularda utangaç öpücüklerini yakalamak, yaşlı İstanbul hanımefendilerinin yüzlerinde güngörmüşlüklerinin çizgilerini ayırdedebilmek, annelerinin kucaklarındaki bebeklerin tombul yanaklarındaki sağlığı görmek içimi mutlulukla, huzurla doldururdu.Hafif hafif esen boğaz rüzgarına seyrekleşmiş saçlarımı vererek kimi kez bir sigara yakardım mutluluktan. "Yaşamak güzel şey be kardeşim." derdim Nazım Hikmet'i hatırlayarak.Mutluydum. Herkes mutluydu.

O gün de erkenden kalktığımı

hatırlıyorum. Aynı saatte. Mevsim kıştı. Evse sıcacık, düzgün. Duş alıp almamak konusunda karar veremedim ilk önce, sonra vazgeçtim. Sinekya kaydı bir traş ve ardından fena sayılamayacak kahvaltımı yaparken, kapıcının bıraktığı gazeteyi okudum. Güne başlarken dünyada ve ülkemizde neler olup bittiğini öğrenmeliydi insan, işyerindeki tartışmaları kaçırmamak için. Kaydadeğer bir haber yoktu gazetede, gerçi üniversiteliler harçları yatırmayacağız diye ayağa kalkmışlardı, polisle çatışılmıştı. Halledilirdi. Maliyetlerinin bir kısmını ödemeleri de gerekliydi üstelik. Bedava sirke baldan tatlıdır ne de olsa. İri göğüslü bir mankenin evindeki hizmetçisine sapık ilişki önerdiği haberi, hükümet görüşmeleri, falan filan. Üniversitelilerin yaptıkları da demokrasinin bir gereğidir. Giderek gelişiyor bu ülke diye düşündüm. İstanbul'un parlaklığı, pırıl pırıllığı geldi aklıma. Mutluluk içinde işimin yolunu tuttum.

İşyerinde olağan günlerden biriydi. Kağıtlar, bilgisayar girdileri, projeler derken zamanın herzamanki gibi hızla aktığını gördüm. Kapıda iki adam belirdi. Birinin yüzü hiç yabancı gelmiyordu, çok geçmeden bunların holdingte çalışan odacılardan ikisi olduğunu anladım. Temiz yüzlü, gençten olanı, "biraz konuşabilir miyiz?" diye yanıma yaklaştı. Diğer arkadaşlarla birlikte odacıları içeri buyur ettik. Odacılar, bizden maaşlarına bir miktar zam yapılması için yönetime dilekçe yazıp yazamayacağımızı sordular. Yirmi kişiydiler ve maaşları bu hayat pahalılığında yetmiyordu. Dilekçe yazabileceğimizi söyledik, ben ve nalan dilekçe yazmak için bilgisayarın önüne oturduk. Odacılardan genç olanı ise ayakta, dertlerini bize anlatmaya çalışarak, bilgisayar ekranında harflerin birbiri ardına sözcüklere dönüşmesine dikkatle bakıyordu.Dilekçelerini yazdıktan sonra teşekkür ederek ayrıldılar. Bizda yaptığımız iyilikten dolayı mutlu, işlerimizin başına döndük. Öğle sonrası kahvelerimizi içtikten hemen sonra, bölüm müdürü kırmızı bir suratla içeri girdi. Genelde yüzünde yayvan bir gülümseme ve kurnaz olamayacak bir genişlikle konuşurdu bizimle. Aynı yaşlardaydık. Yüzündeki giderek yayılan kırmızılığa anlam vermeye çalışarak adama doğru bakıyorduk hepimiz. Sinirden titreyen bir sesle, "Sabah ki dilekçeyi benim bölüm yazmış meğer" dedi. Şaşırdık. Odadaki beş mühendisin, ne olmuş yani, diyerek adama baktıklarını hissediyordum. Gerçekten ne vardı bunda. Müdür giderek inlemeyi andıran bir sesle,"sizi odamda toplatıya bekliyorum hemen şimdi." dedi.

Müdür konuşuyor, konuştukça kendinden geçiyor, kendinden geçtikçe daha üst perdeden konuşarak, daha fazla heyecanlanıyordu. Genel müdür, dilekçe olayını söylediğinde şaşırmış, öfkelenmiş, ama kendi bölümünün yazdığını öğrenince utançtan girecek delik aramıştı. Allahım kim olabilir, diye düşünmüş; hiçbirimizin böyle birşey yapacağına ihtimal vermediği için kafası büsbütün karışmıştı. Bana ve Nalan'a dönerek, "böyle bilinçsizce bir hareketi nasıl yaptınız, aklım almıyor."deyip duruyordu. "Neyse ki kötü niyetli olmadığınızı biliyoruz." dedikten sonra,hepimizin bu holdingin bir parçası olduğumuzu, herkesin yapıp ettiklerinde öncelikle holdingi ve konumlarını düşünerek hareket etmesini, hepimizin siyasi görüşünün holding tarafından izlendiğini, bu işe girerken araştırıldığımızı, seçilerek alındığımızı, böyle olaylara meydan vermemek için çok dikkatli ve uyanık olmamız gerektiğini, bizim iyi niyetimizin acaba odacılarda da olup olmadığı, onların işçiler olduğu ve tehlikeli olabilecekleri, zaten Rusya'da da sistemin çökmüş olduğunun görüldüğü, işçilerle görüşmek şöyle dursun, bizim başka bölümlerdeki çalışanlarla bile konuşmamamız, ilişki kurmamamız gerektiği, hepimizin geleceğinin holdingin geleceğine bağlı olduğu, burada bir aile olduğumuz ve nihayet bu olup bitenleri kimseye, hatta ve hatta eşimize bile anlatmamamız gerektiğini söyledi. Konuşmasının sonuna doğru tedirginlik ve sinirle kızarmış olan yüzünün olağan rengi yavaş yavaş yerine geldi. Eski geniş ve pervasız tavrıyla hepimizin yüzüne ayrı ayrı bakarak, "böyle bir olayı olmamış sayıyorum, işlerinize dönebilirsiniz" dedi. Hepimiz bir suç işlemiş gibi önümüze bakarak odadan ayrıldık, yalnız Nalan'ın yüzünün sapsarı olduğunu farkettim, dudakları beyazlamış ve titriyordu. Bir an haykıracak sanarak, beynime kan doldu. Bütün bu olanlara bir anlam veremiyordum. Ne vardı bunda, hergün demokrasinin yerleşmesi gerektiğini söylenmiyor muydu, bunun öncülüğünü ülkenin bir numaralı holdingi yapmayacakta kim

yapacaktı.Düşündükçe kafam karışıyor, kafam karıştıkça müdürün sözlerini hatırlayarak sinirleniyordum. Hiç sinirlenmeyen ben, bu sözleri düşünerek kızıyor, sinirleniyordum. Dilekçe olayı, istenenin aksine tüm holdinge yayılmıştı, dilekçeyiçeyi veren işçiler doğrudan genel müdür yerine, daha alt kademeden bir müdüre vermişlerdi dilekçeyi. Bu da dilekçenin elden ele dolaşmasına ve herkesin haberdar olmasına neden oldu. Bu yöneticileri daha fazla kızdırdı. Örtbas için ellerinden geleni yapmaya çalıştılar. Sonraki günlerde, dilekçeyi yazdırmaya gelen genç odacıyı bir kez daha gördüm. Birbirimizin yüzüne bakamadık. O başını eğdi, sessizce uzaklaşt. ben de yoluma devam ettim.

Dedim ya sıkıntıyla karışık bir ezilclik hissediyorum uzun süredir. Patronun sözleri, haber izlerken,manavdan öteberi alırken ,sevgilimle sevişirken, kapıcının aidatını verirken,haftasonları koşudayken,hamamdaki lapiska saçlıyı hayal ederken beynime saplanıveriyor.Hayatım eskisi gibi yavaş yavaş akmakta;sabahları kahvaltımı yapıyorum,sıcak duşumu alıyorum,gazetemi okuyorum,eğlenceli ve dinlendirici filmlere gidiyorum,ama yağmurlu ve gri havalardakine benzer bir sıkıntıdankurtulamıyorum.Artık ne çocuklar tombul yanaklarıyla sağlıklı,ne de öpüşen çiftler heyecan veriyor bana ve martılar da eskisi kadar beyaz değil. Bir yanımasöz dinletemiyorum,bir yanım herşeyi tersinden görüyor...

SONRA

Biraz daha küçülüyorum
Sevdikçe insanları ve doğayı
Yaşam en tatlı yerinde durabiliyor.
Susabiliyor sevinçler ve ağlamalar.
Girecekler belli değilken
Kapılar hep açık böyle ne güzel
Hep güleç resimlerin bakınağı.

Merhabamda ayrılık notası mı var
Kavgaya yol alırken sürgünler.
Ellerini kim çekmiyor inatla
Tuşların tiz seslerinden?
Kim tohumlayıp bahçelere
Övgülüyor zakkumlanan ayrılığı.

Taşa, paraya,halklara
Ve de grafiklere yaslanmış
Piramitten çıkmış, büyüyor değişerek
Emekle göğüs göğüse kavgalaşan
Firavunların çılgınlığı

Merhabamda ayrılık notası mı var
Olsun.
Ölüm ölüm
Çiçek çiçek güzelliktir benden sonra
Benimle olanların taşıyacağı.

Güngör Gençay

Alptekin Şimşek

Ülkemizde yaşayan her üç kişiden dördü şair, beşi futbol antrenörü, altısı başbakan, yedisi gazeteci, sekizi pop şarkıcısı, dokuzu fakir ve onu da mizahçıdır. Ancak bunlardan son grup hariç ürünlerini bol bol sergileme imkanı bulurken, mizahçı grubu pek kağıt-kalem kullanmaz. Mizahçı bolluğunda Aziz Nesin,Muzaffer İzgü gibi yazarların sayısı çok azdır. Tabii kağıt-kalem kullanılmaması, başka malzemelerin kullanılmadığı anlamına gelmemeli. Örneğin duvar, tebeşir gibi malzemeler, bir çok "tosun" tarafından hala büyük bir şevkle kullanılmaktadır. Onca medyatik propagandaya rağmen Tosunlar, annelerinin margarinini kullanmaktan vazgeçmemişlerdir. Fakat son zamanlarda ortaya çıkan bir olgu, Tosunların istikbali ile oynayabilecek denli tehlikeli bir durum ortaya çıkarmıştır: HABİTAT 2 Konferansı nedeniyle Taksim meydanına yaptırılan umumi helanın ülke çapına yaygınlaşması durumunda,bu geleneğimiz de tarihin tozlu sayfalarında yer alacaktır. Bilindiği üzere HABİTAT 2, yüzyılın son büyük konferansı olup, talebelerin erken çıkmasını sağlayacak çok yararlı bir projedir.

Şurası da bir gerçektir ki, mizah açısından ülkemiz büyük imkanlar sunmaktadır. Un vardır, yağ vardır, şeker vardır ve hatta çoğu zaman helva bile hazır biçimde bulunmaktadır. Kendi adıma şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, elimi attığım her yerde helva bulabiliyorum. Sanat dergisi, televizyonlar, gazeteler, siyasetçiler, sanatçılar, popçular, yazarlar, sinemacılar ve hatta gazetelerin küçük ilanları bile helvayla dolup taşıyor. İşte bir sanat dergisinden bir resim eleştirisi: "... Fırçanın işlek ve devingen ritmini, gizli bir figür imajıyla bütünleştirme yönündeki çalışmalarına, aynı zamanda brütal....'ta, bu kez fırçanın oluşturduğu dokunun yerini, zaman zaman boyanın kazanmasıyla sağlanan oluklu bir tekstür almaya başlıyor." Bence bu satırların yazarı, büyük bir mizah potansiyelini bünyesinde barındırmaktadır.

Böyle helvalardan piyasada çok var. Yağı, şekeri, unu ve fıstığı bol. Helva yemek, iyidir de, beni hüzünlendiren bir yanı var. Çünkü ölümü hatırlatıyor...

Söylediğimiz gibi örnek çok. Gazetecilikten (Hürriyet Gazetesi) televizyonculuğa transfer olan Yıldırım Çavlı'nın "Temiz Eller" programı da büyük bir mizah şaheseridir. Tabii bu şahsın mizahı, "kara mizah" ile "kara çalma" arasında gidip gelmektedir. Ramazana rastlayan son programında pornografik yayın ve malzemeler ile bunların arkasındaki kişileri anlatmaya çalıştı.Ele aldığı konulardan bir tanesimasaj salonlarıydı.Anlatılanlara göre, buralarda 18 yaşın altında genç kızlar çalıştırılıyordu ve bunlar masaj yanında ek hizmetler de(!) veriyorlardı. Buraya kadar olan kısım gayet ciddidir ve mizahi bir yönü bulunmamaktadır. Ancaaaak, benim gibi aldığınız gazeteyi ilanlarına kadar okuyan biriyseniz, aşağıdaki ilanlarla sık sık karşılaşabilirsiniz (hem de Yıldırım Çavlı'nın çalıştığı gazetede):

İlanlar, "Güzellik Salonları" başlığı altında verilmektedir.

-Evinize diplomalı bayan eleman gönderilir.

-Güzellik salonundan evlere eleman gönderilir.

-Hülya Hanım genç kadrosuyla hizmetinizde, v.s.

"Temiz Eller" perhize başlarken,"ilanlar" ise turşu ile bu perhizi bozuyordu. Bu güzellik salonlarının yüzde doksandokuzu baylara hitap ediyor ve insan sormadan edemiyor: Meşhur Türk Erkeki, güzelliğine bu kadar çok mu meraklı?

Dediğim gibi helva bol. Bir tanesi de; kardak kayalıkları krizi. Yakın zamanda yaşadığımız bu kriz bana güzel bir fikir verdi. Fikrimin patentini henüz almış değilim...Inşallah birisi aşırıp da kendine mal etmez:

Bilindiği üzere (bakayalar bilmeyebilir), milyonluk bir silahlı gücümüz var. Ancak, cümlemizin de gördüğü üzere, bir yeri işgal etmek, ya da bir ülkeyle savaşmak için iki gazeteci yetiyor. Milyonluk ordu besleyeceğimize, 1000 kişilik bir gazeteci alayı teşekkül ettirirsek,yenemeyeceğimiz ordu zannetmem ki olsun. Büyük bir ihtimalle Devlet büyüklerimiz de bu gerçeği görmüşlerdir. Fakat işsiz kalacak 1 milyon kişiyi nasıl istihdam ederiz diye düşünerek, bu işten vazgeçmişlerdir... Yunanistan için 10 muhabir yeter. Rusya için 20 tane başyazar yeterli olur. Güneydoğu için ise 3 adet reality show ekibi fazla bile gelir. Suriye için, 5 tane stajyer gazeteci yeterlidir. Amerika'nın hakkından Güzin Abla gelir. Yıldırım Çavlı, Almanya ve Fransa'yı darmadağın eder. Amacımız dünyayı ve marsı ele geçirmek ise, Uğur Dündar biçilmiş kaftandır. Ne de olsa Çeçenistan kıdemi vardır. Başkomutan Ertuğrul Özkök olmalı, yıldırım ekipler amirliğine ise Cüneyt Arkın ekerte edilebilirse Fatih Altaylı düşünülmelidir.Psikolojik harp için, Fato'dan vazgeçilemez. Bu yönden bakıldığında, "Bir Türk Dünyaya Bedeldir" sözü, bir gazeteci için söylenmiş ise kesinlikle doğrudur.

Yazımı buralarda bir yerde noktalamak istiyordum, ancak çay ve gazete okuma molası verince, fikrimi değiştirdim. Cumhuriyet Gazetesi'nin 25 Şubat 1996 tarihli nüshası önümde duruyor. Sayfa 15 (kültür sayfası) te, "Penaltı" köşesinde Mehmet Baydur, yazısının konusunu Fethi Naci'ye ayırmış. Anlatıyor: " ... Dürüst bir düşünce işçisi olmanın keyfini sürüyor sanki konuşurken Sayın Fethi Naci. Her aklı başında insan gibi çelişkiye düşmekten de korkmuyor..."

Demek oluyor ki, aklı başında insanlar çelişkiye düşmekten korkmuyormuş. Sizleri bilmem ama, benim tanıdığım aklı başında tüm insanlar çelişkiye düşmekten korkuyorlar. Yazar, devam ediyor:"...Ayrıca beğenileri, dünya görüşü, dostları, düşmanlarıyla kırk yıldır tutarlı bir yazar Fethi Naci..." Demek ki neymiş, Fethi Naci, hem çelişkiye düşmekten korkmuyormuş, hem de kırk yıldır tutarlıymış. İşte penaltı'dan bir gol. Fakat kimin attığı, kimin yediği belli değil.

Yorumsuz bir haberle bitiriyorum. Gene Cumhuriyet'ten ve aynı nüshanın son sayfasında yer alıyor. Haberi Evin Göktaş yapmış:

" Yargıtay, eşine zor kullanarak ters ilişkiye geçen kocanın eylemini 'tecavüz' olarak değerlendirmedi. Karısını zorla ilişkiye zorlamayı, 'aile bireyine kötü muamele' hükmünden cezalandıran yüksek mahkeme, 2 yıl hapis cezasını onayladı..."

Hörmetler.....

Felsefe Tarihi

Derleyen: Aylin Kılıç
Kaynaklar: G. Cogniot - İlkçağ Materyalizmi
O. Hançerlioğlu - Felsefe Sözlüğü Düşünürler B. I-II

Antik Yunan Felsefesinde Diyalektik Materyalizmin Tohumları

Lenin, antik yunan felsefesinj, bilgi teorisinin ve diyalektiğin kuruluşunun temel taşları arasına koyar. Engels de yunan felsefesinin bilinmesinin, klasik Alman felsefesinin yanında metafizik düşünüşten diyalektik düşünüşe geçişte önemli olduğunu belirtmişti. Yunan felsefesinde diyalektik düşünce henüz doğal yalınlığı içinde görünür. Doğa bu düşünüşte bütün olarak tasarlanır.

Bütün yunan düşünürlerinin doktrinleri, dünya karşısında kendiliğinden olma bir diyalektik tutum ortaya koyar. Bu doktrinler doğa olaylarını bu açıdan ele almak için sayısız girişimlerde bulunmuşlar ama yalnızca girişim olarak kalmıştır. Asıl olan; bu girişimlerin, sözkonusu felsefelerin temelini oluşturuyor olmasıdır.Antik yunan felsefesinde dünyanın ve dünya olaylarının hareketi üzerine, eşyanın evrensel bağlantıları üzerine, karşıtların çarpışması ve birliği üzerine dikkate değer, açıklığa kavuşmuş, görünüşe dayanan bir dizi soru bulunur.

Yunan ve Roma felsefesi, büyük bir kısmıyla materyalisttir. En eski düşünürler için bilginin konusu herşeyden önce, doğadır. Düşünme çabalarının başlangıcında, bu doğanın birlikçi bir ilkeye dayanan ve tek bir maddeye başvuran moniste bir yorumunu yapmak istediler. Bu yorum, apaçık bilimsel bir eğilim gösteriyordu. çünkü materyalist yöndeydi. Bu filozofların öğretilerinin eylemsel yönü de vardır Onlara göre; felsefe ve bilgi yaşamda kullanılabiliyorsa yararlı ve önemlidir.

Özellikle başlangıçta çocuksu ve saf bir materyalizm sözkonusudur. Deneysel olanakların ve sistemli bilimsel bilgilerin olmayışı yüzünden düşünürler (o çağda düşünür aynı zamanda bilgindi) doğayı doğrudan doğruya, araçsız, çıplak gözle inceledikleri için toprak, su, hava gibi gördükleri şekilde kabul ediyorlardı. Zamanla duyulara dayanan doğa ve madde tanımlarından vazgeçildi. Daha soyut bir madde anlayışı, atomik materyalizm meydana çıktı. İlk yunan düşünürlerinin geliştirdikleri kavramlar, kendilerine kadar gelen halk düşünceleriydi de bir bakıma.

Antik çağda bilimler çok yavaş ilerlediğinden, felsefi düşünce pratikten kopmuş ve bilimin denetiminden yoksunlaşmıştır. Bu yüzden düşünsel(spekülatif) alanda gelişmiştir. İdealizm (düşüncecilik) felsefi alandaki bu boşluğun zorunlu sonucudur. İnsanlan düşüncelerini soyutlayıp kavramlaştırmışlar ve sürekli olarak değişen fiziğin ötesinde (metafizik) sonsuza dek geçerli saydıkları tanımlarla saptamaya çabalamışlardır. Gelişen bilimsel bilgiler (fizik, kimya vb.) bu değişmez kavramlarla çatışmağa başlamıştır. Zamanla idealizmin kanşısına materyalizm dikilmiştir.

Bu materyalizm, bütün ilkçağ (antikçağ) süresince idealizme karşı amansız bir savaşım verdi. Bu savaş bu zamana kadar sürdü ve sürecektir. Çünkü felsefe tarihinin temeli bu; idealizmle materyalizm arasındaki savaştır.

Lenin, Materyalizm ve Ampriokritisizm'de şöyle der: İlk çağ materyalizminde canlı bin ilke vardı ki, bu ilke gelişti, dönüştü ve ilerde marxizm haline geldi.

...İyonya'da ilk materyalist fikirlerin ortaya çıkışı

Materyalist düşüncenin oluşması, idealizmin yuvası büyük toprak aristokrasisine karşı savaşan demokratik kitlelerin gelişmesine bağlıdır.

Genel kural olarak (istisnalar hariç) materyalizm, tarihin bütün dönemlerinde, ileri toplum katlarının felsefesidir. İdealizm ise, hemen her zaman, tutucu ve gerici kuvvetlerin görüş ve anlayışını temsil eder. Felsefe yaşanılan hayattadır. Örneğin Eski Yunan'da demokratik grubun filozofları, ticaret ve bilimle uğraşan toplum sınıfındandı. Onların üretimin gelişmesinde ve bilgilerin araştırılmasında çıkarları vardı. Bunun için bunların mistik, donuk fikre karşı olmaları normaldir.

İdealizm tersine, köle sahibi aristokratlar grubunun felsefesi oldu. Onlara eski yunan mitolojisi yetiyordu. Çünkü fani dünyamıza her şey tanrılardan geliyordu. Zeus, yağmur yağdırıyor, Demeter toprağa bereket veriyor veya vermiyordu. İnsanın yaşantısı bu doğaüstü varlıkların elindeydi. İnsan kendisini her yerde, her zaman tanrılarla çevrili sanıyordu.İyiliklerini haketmek için kurban ediyor, kötülüğü savuşturmak için dua ediyordu. İnsanın tek amacı bu yaşamda ve öbür dünyada mutlu ve varlıklı olmaktı.

Materyalistler olayları başka biçimde doğal ve duyu organlarımızca duyulan olgulardan hareket ederek açıklamaya çalıştılar. Aynı çağlarda Eski Hint ve Eski Çin'de de materyalist düşünce tohumları vardı. Eski hint materyalistleri varolan herşeyin, eter içinde bulunan ateş, su, hava ve toprağın çok küçük heterojen parçacıklardan oluşmuş olduklarını kabul etti. Bilinen bütün türlerin ve cisimlerin ilk maddesinin var olduğu kabul edildi.

Eski Çin'in materyalist düşünürleri de ilkel ögeleri ileri sürdüler. Bunlar su, ateş, toprak,

maden ve tahtaydı. Tuzlu, acı, tatlı vb. tadlar bu kaynakla açıklanıyordu. Onlara göre "bilinç, şeylerden doğar ve şeyler içinde ölür" denilmektedir. Doğada birbirine karşıt, pozitif ve negatif ilkel parçacıkların varlığını savunuyorlardı.

M.Ö. 8. ve 6. yy arasında Yunan toplumunun ilerlemesi İyonya'da, Küçük Asya kıyılarında (Milet, Efes) Doğu ile Batı halkları arasındaki ticaretin yoğunlaşmasıyla doruğa varmıştı. Dolayısıyla Yunan materyalizminin o zamanki merkezleri bu çok gelişkin bilim, sanat ve ticaret alışverişinin yaşandığı Efes ve Milet'ti. Mısır, Fenike, Babil, İran vb. ülkelerin üzerinden gelen veya giden Hintli ve Çinlilerle olan sıkı ilişkiler Yunan dünyasının doğu kısmında (Anadolu'nun batısında) bilimsel düşüncenin doğmasına, gelişmesine neden oldu.

Bu çocuksu materyalizm, bilimlerin henüz doğmuş olmasıyla açıklanabilir ancak. Çünkü felsefe özel bir bilgi dalı değildi ve ayrı bilim dalları da yoktu. Hem bilimsel, hem düşünsel bilgileri içine alan tek bir bilgi vardı. Bu yüzden bu çağın düşünce üreten insanları aynı zamanda bilgin kişilerdi. Zamanla bilimsel bilgiler pratik yaşamla yayıldı. Birden bire dini inancın karşısına çıktı. Düşünsel bazda çatışmaya başladı. Kısacası bu çocuksu materyalizm pratiğe bağlı bilgilerdi.

" İnsan, pratik faaliyetinde, önünde nesnel bir dünya bulur. Kendisi bu dünyaya tabidir ve onun faaliyetini bu dünya belirler." Lenin(Felsefe Defteri)

Thales: Yunan felsefesinin kurucusu kabul edilir. (m.ö. 625-547) Hem tüccar, hem de bilim adamı idi.Matematik, astronomi, meteoroloji, fizik alanında çok şeyler yaptı. İlkçağ Yunanistanının yedi bilgeleri arasındadır. Thales, bütün nesnelerin ilk temel maddesi olarak "su" yu gösterir. Aristoteles'e göre, Thales'in böyle düşünmesinin nedeni; bütün varlıkların besinlerinin nemli olduğunu ve sıcağın bundan çıktığını, birlikte yaşadığını görmüştü. İlk temel, her şeyin kendinden olduğu şey ise bir de bütün nesnelerin ilk tohumlarının yaratılışlarının nemli olmasından dolayı bu sonuca varmıştı.

Mısır'da kullanılan yüzey ölçümü usullerini inceledikten sonra, daha teknik, daha geniş düşünerek genel bir geometri kurdu. Babillilerin bilgilerine dayanarak astronominin temellerini attı. Nesnelerin yüksekliklerinin gölgelerinin boylarına göre ölçülmesi ya da mıknatısın çekim özelliklerinden yararlanılması gibi günlük yaşamda her an kullanılabilen bilgilerin üzerinde çalıştı.

Anaksimandros (m.ö.610-546): Antikçağ materyalizmine iki yeni terim getirir; Kosmos ve Apeiron. Ona göre evren inceden inceye biçimlendirilmiş ve düzgün bir elmas gibidir.Bütün evrensel değişmelerin ortasında değişmeden kalan bir nesne vardı.Ama ona herhangi bir nesneye bağlamadı. Çünkü sınırsız olabileceğini düşünüyordu.

Antikçağ'da yunanlılarda ilk "doğa üstüne" yazısını o yazmıştır. Dünyanın resmini çizmeye çalışmıştı. Çünkü dünyanın yuvarlak olduğunu düşünüyordu. Yer çekimini ve yer yuvarlağının kendi ekseni etrafında döndüğünü sezdi. Dünyanın boşlukta, hiçbir yere dayanmadan durduğunu söyledi. Gök ölçüsünü ilk kez o bulmuş ve bir gök küresi yapmış. İlk canlıların dikenli kabuklara sarılı olarak suyun içinde meydana geldiğini söyledi. Başlangıçta, insanların başka canlılardan meydana geldiğini ilk o söyledi. Bütün zıtlıkların "bir"in içinde bulunduğunu ve oradan ayrılıp çıktıklarını ileri sürmüştür."Meydana geliş bitmez", "Apeiron kocamaz,ölmez,yok olmaz" Yani apeiron ilksiz ve sonsuzdu.

Anaksimenes (m.ö.585-525): Anaksimandros gibi her şeyinondan çıktığı ilk şeyin bir ve sınırsız olduğunu kabul eder ve bu nesneyi "hava"da bulur. Şöyle diyor;" Nasıl hava olan ruhumuz bizi bir arada tutuyorsa, kos4mos'uda öyle bir hava sarıp tutar. Alemlerin ortak anısı olan bu madde hava-soluk-ruh'dur.Varolan her şey varlığını burdan alır. Ruh da havadır. " Kısacası insanı ve evreni aynı ana maddenin canlı tuttuğunu anlıyoruz.

Anaksimenes de böylece iki yeni kavramı; "ruh ve canlı madde" ortaya atar. Ona göre bütün varlıklar havanın seyrekliği ve sıklığından oluşmuşlardır. Nicelikte bir değişme, nitelikteki bir değişmeyi meydana getiriyordu. Anaksimenes; değişkenliği, devingenliği, biçim değiştirebilirliği hep havanın türevlerinde buldu.

Anaksimenes'inde geniş bilimsel bilgileri vardı. Ay'ın ışığını güneşten aldığını biliyordu ve gökkuşağının güneş ışınları ile açıklıyordu. Gezegenler ile yıldızlar arasında ilk ayrımı o yaptı.

Sonuç olarak ; bu düşünürler, mitolojiye aykırı biçimde sonsuz ve aralıksız olarak sürüp giden bir değişme ve gelişme içinde görüyorlardi. Örneğin, Anaksimenes; "güneş, ay ve bütün gök cisimlerinin ,ilk başta topraktan yapıldıklarını öğretiyordu.Topraktan seyrekleşerek ateş olan nem yükseliyordu ve bu yükselen ateşten yıldızlar oluşmuşlardı. Deney yolu ile ispattan yoksun olan bu görüşün çocuksuluğuna karşın bu, dünyayı maddesel birliği ve gelişmesi içinde kavrama girişimi çok büyük bir önem taşır. Elbette ilkçağ yunan bilginlerinin hava, su, ateş,toprak vb. arasındaki kimyasal ayrılıklar üstüne hiç bir fikirleri yoktu. Bu elemanların fizik özelliklerini de hemen hemen hiç bilmiyorlardı. Bu tanımlamalar ne kadar safça olurlarsa olsunlar, fizik ve kimyanın sonraki buluşlarına ne kadar aykırı bulunurlarsa bulunsunlar bu durum, onların dünyanın maddi birliği konusunda bir önsezi taşımalarını önlemez ve bu önsezi ilkçağ materyalizminin başlangıcıdır.

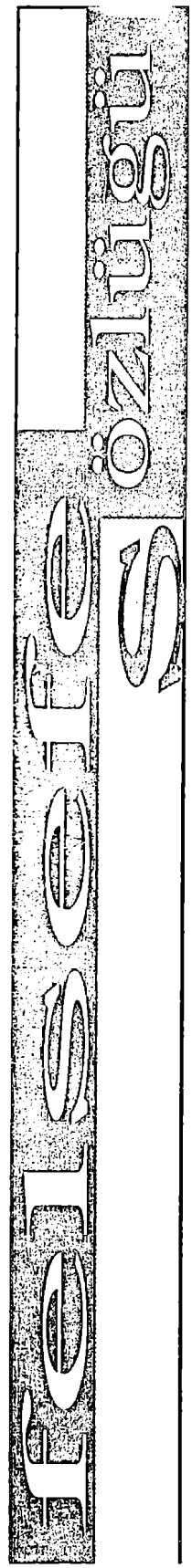

b a l a b a n

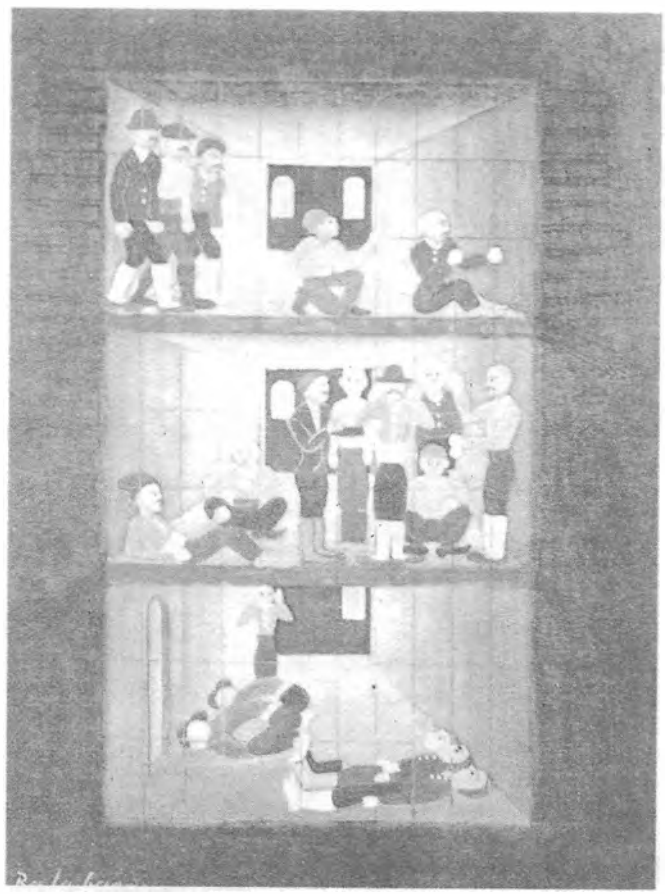

GERÇEK SANAT YAYINLARI
Adres: Kuledibi, Büyük Hendek Cad.
No. 7 Şişhane - İSTANBUL
Tel: 0.212. 293 90 07
Fax: 0.212. 245 48 04